

Bütün Dünya

192297 SAYI: 2016 / 11 FİYATI: 5 TL

Muhtaç Olduğumuz Kudret

Prof. Dr. Haberal
Amerika, Japonya ve Ürdün' de Onur Konuğu Oldu Sh: 21

Dr. Sıtkı Aydınel:
I. Dünya Savaşı'nda Batı Kuklası Arap Düşmanlarımız Sh: 10

Cengiz Özakıncı:
Belgelerle Osmanlı'da Müslüman Türk Kıyımı Sh: 57

Necdet Pamir:
Doğru Bilgilerle Türk Akımı Projesi Sh: 40

Prof. Dr. Doğan Kuban:
Anadolu'ya Yeniden Yerleşmemiz Gerek Sh: 28

“**Zaman** her şeyin tartıldığı en doğru terazidir. Sonuç kimiler için adaletli olmasa da...”

Bu roman, yalnız savaşçıların hikayesidir... Zaferleri gibi yenilgileri, yaşamları gibi ölümleri de yalnız olanların hikayesi... Tek başına... Yiğitçe... Darağacına çıkılırken bile gölgelerinden başka eşlikçileri olmayanların, bir duvarın önüne dizildiklerinde üzerlerine çevrilen tüfeklerin namlularından başka kimsenin onları görmediği, doğru ya da yanlış, ben böyle öğrendim, böyle yaşadım, ölümüm de böyle olmalı, dalları gökyüzünü kucaklayan ulu bir ağaç gibi, başı dik, onurlu ve tek başına diyenlerin hikayesi...

“Tarih kaybedilen savaşların kahramanlık öyküleri, destanlarıyla dolu. Ben kaybedilmiş bir savaşın adı mezar taşına kazılı kahramanı olmak istemiyorum. Kazanılan bir savaşın, savaş meydanında kurda kuşa yem olmuş isimsiz bir neferi olmak benim rüyam. Kahraman olarak anılmasam bile... Onu benim bilmem yeterli... Ödülüm bu olmalı benim...”

BÜTÜN KİTAPÇILARDA

Bütün Dünya

2000

Başkent Üniversitesi

Adına Sahibi:

Prof. Dr. Mehmet Haberal

Yayın Genel Yönetmeni:

Mete Akyol

Görsel Yönetmen

ve Yayın Genel Yönetmeni

Yardımcısı :

Turgut Keskin

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Gülçin Orkut Akyol

Teknik Yapım Yönetmeni:

Faruk Güney

Yayın Danışmanı:

Yaşar Öztürk

Türk Dili Danışmanı:

Haydar Göfer

Sanat Danışmanı:

Süheyla Dinç

Eğitim Danışmanı:

Dr. Fatma Ataman

Düzeltilme Sorumlusu:

Nükhet Alicikoğlu

Başkent Üniversitesi'nin bir kültür hizmeti olan Bütün Dünya 2000, Başkent Üniversitesi kuruluşlarından

Aküm Reklamcılık, Danışmanlık ve Yayıncılık Ajansı Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 1. Caddesi No: 77, Bahçelievler, Ankara adresinde hazırlanmıştır.

Seçiciler Kurulu:

Prof. Dr. Nevzat Bilgin (*Anısal Başkan*)
Prof. Dr. Ahmet Mumcu
Prof. Dr. Solmaz Doğanca
Prof. Dr. Sevil Öksüz
Prof. Dr. Ender Varinlioğlu,
Prof. Dr. Okay Eroskay
Prof. Dr. Fuat Çelebioğlu,
Prof. Dr. Sedefhan Oğuz,
Prof. Dr. Levent Peşkirioğlu,
Gülbüz Atabek, Kaya Karan,
Ayhan Erten, İlhan Banguoğlu,
Ahmet Aydede, Ertan Karasu, Manuel Bilos

Sürekli Yazarlar:

Yahya Aksoy, Yücel Aksoy, A. Erdem Akyüz, Prof. Dr. Kemal Arı, Sabriye Aşır, Dr. Sıtkı Aydınel, Nuray Bartoschek, Kaya Boztepe, Haluk Cansın, Nevin Dedeoğlu, Haluk Erdemol, Sema Erdoğan, Konur Ertop, Gülbüz Evren, Metin Gören, Mümtaz İdil, Muzaffer İzgü, Nilay Karatosun, Filiz Leloğlu Oskay, Cengiz Önal, Cengiz Özakinci, Sanieye Özden, Tekin Özertem, Yaşar Öztürk, Zeki Sarhan, Sezin San Sungunay, Mete Tizer, İzlen Şen Toker, İzmir Tolga, Melek Şirin Tolga, Mehmet Ünver, Dr. Mehmet Uhri, Orhan Velidedeoğlu, Dr. Öğüt Yazman, Aylin Yengin, Halit Yıldırım, Mustafa Yıldız

Okur-BütünDünya Yazışma Adresi:

okurlabasbasa@butundunya.com.tr

Yönetim Merkezi:

10. Sokak No: 45, Bahçelievler, Ankara
Tel: (0312) 215 51 27-313
Faks: (0312) 222 90 07

İletişim Adresi:

Sedef Cad. 2446 Ada, 1. Parsel, A Blok,
Kat: 3, Da: 16, Ataşehir, 34750 İstanbul
Tel: (0216) 456 27 27 (pbx)
Faks: (0216) 456 27 29

Baskı: APA Uniprint Basım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Hadımköy, İstanbul Cad. Ömerli Mah. No:159
Arnavutköy, 34555 İstanbul

Dağıtım: Yaysat

Basım Tarihi: 26 / 10 / 2016

www.butundunya.com.tr • butundunya@butundunya.com.tr

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yaklaşık 40 yıldır bölücü PKK terör örgütü ile mücadele ediyor. PKK; ülkeyi bölerek, bağımsız bir Kürdistan yaratmak amacıyla, şiddeti araç olarak kullanan bir terör örgütüdür. 1984’ten günümüze kadarki süreçte birkaç kez bitme noktasına getirilmiş olmasına rağmen, aldığı dış destek ve içeride yapılan hatalar nedeniyle yeniden ayağa kalkmayı beceren PKK, bugün de ülkemiz için en önemli tehditlerden biri olma vasfını korumaktadır.

1984-2002 arasındaki 18 yılın 13 yılı Komando Tugayı ve Özel Kuvvetler Kurmay Başkanı, Özel Kuvvetler Okul Komutanı, Tugay Komutanı, Özel Kuvvetler Komutanı ve Kolordu Komutanı olarak bölücü terörle mücadele ile geçti. Çok şey gördüm, çok şey yaşadım. Her ne yaşadysak “Vatan sağ olsun” dedik, mücadeleye devam ettik.

Yazdıklarım ülkemin teröre karşı sürdürdüğü amansız mücadeleye az da olsa bir katkı yaparsa, kendimi görevimi tamamlamış sayacağım.”

Engin Alan

BÜTÜN KİTAPÇILARDA

Atatürk’ün Varlığa Dönüşen Yokluğu

Atatürk’ün “fani vücudunun” aramızdan ayrılmasıyla oluşan yokluk, her geçen yıl giderek büyüyen bir varlığa dönüşmektedir.

Bu varlık, “Atatürk’ün yokluğu” olgusudur ve hatta her geçen ay büyüyerek, Türkiye Cumhuriyeti için büyük bir tehlike ortamı yaratmaktadır.

Yalnızca bu ortamda var olabilen bir tümör, bulabildiği ilk olanakta önce kendi varlığını oluşturabilmiş, ortama ayak uydurabildiği bir hızla kendi de büyüyerek bugün, Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığına tehlike oluşturabilecek boyuta gelmiştir.

Atatürk’ün yokluğunun varlığa dönüşmesi ortamından kaynaklanan bugünkü acımız, “Onun fani vücudunun aramızdan ayrıldığı günkü” acımızı bile gölgede bırakabilecek denli daha derindir ve daha üzücüdür.

10 Kasım 1938’de, bu acımızı hafifletebileceğimiz “Üzülmeden başka elimizden birşey gelmiyor” çaresizliğinin teselli limanına sığınmıştık.

Bugün “üzülmeden başka elimizden birşey gelmiyor” bahane-

miz de yok. Çünkü bugün, üzülmeden başka elimizden gelecek çok şey var.

Bunlardan birincisi, “Birinci vazifemiz”dir; öteki, en az birincisi denli öncelikli “Borcumuza sahip çıkmak sorumluluğumuz”dur.

Atatürk’ün yokluğunun oluşturduğu varlık, Atatürk Türkiye’si için bugün tehlike çizgisine yaklaşıldığının uyarı işaretlerini vermektedir.

Bu “uyan uykundan” uyarı işaretinin eş anlamı, bir “görev başına” çağırısıdır.

Bu “uyan uykundan” uyarı işaretinin eş anlamı, bir “görev başına” çağırısıdır.

Yaşamımız süresince yanımızda özenle koruyarak taşıdığımız vatan-
daş kimliğimiz, varlığımızın nedeni ve kanıtı olması yanısıra, ülkemizin sahibi olduğumuzu belgeleyen bir tapu senedidir de.

Hepimize “Ben bir Türk vatandaşıyım” ve “Ben Türkiye’nin sahibiyim” diyebilmek hakkı, övüncü

ve zenginliği veren bu kimlik kartımız, bu içeriğiyle ayrıca, yerine getirmekle yükümlü olduğumuz bir görevimizin **“yazılı, fotoğraflı ve onaylı bir emir belgesi”**dir.

Bu görevimizi bize, Atatürk vermiştir.

Onun, **“Birinci vazifen”** sözcükleriyle başlayan **“Türk bağımsızlığını ve Türk Cumhuriyeti’ni sonsuza değin korumak ve savunmak”** görevi, bu topraklar üzerinde, bu sınırların kucığında yaşayan herkesin, hergün, her yerde ve her koşulda kesinlikle yerine getirmesi gereken görevidir.

Bu görev hepimizin, ulusal ve insansal bir görevi olduğu denli, ulusal ve insansal bir borcumuzdur da.

Bu borcumuz, Yemen’den, Balkanlar’dan, Sarıkamış dağlarından dönmeyen şehitlerimizden, Çanakkale siperlerinin kucığında yatan onbeşli şehitlerimize... Kendilerine verilen **“Göreviniz ölmektir”** emrini gözlerini kırpmadan uygulayan 57’nci Alay’ın tüm komutan ve erlerinden, Sakarya’da, Dumlupınar’da yatan tüm şehitlerimize ve... Başta Atatürk olmak üzere onun, en yakınındaki İsmet İnönü’den, en uzak cephedeki en kıdemsiz erine değin tüm düşünce ve silah arkadaşlarına olan hem ulusal, hem insansal borcumuzdur.

Vadesi hiçbir zaman dolmayacak olan bu borcumuzun her taksidini ödediğimizde ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kimliğimi-

ze sahip çıkacağımız her duruş ve eylemimizi yılmadan uyguladığımızda, **“Türk istiklalini ve Türk Cumhuriyeti’ni ilelebed muhafaza ve müdafaa etmek”** görevimizi daha etkin bir biçimde yerine getirmiş olacağız.

I0 Kasım 1938 günü Atatürk’ü yitirdiğimiz için yalnızca üzülmüştük.

Çünkü o gün, bir **“fani vücudun birgün toprak olması”** karşısında **“Üzülmekten başka elimizden birşey gelmiyordu.”**

Fakat 78 yıl sonra bugün, elimizden çok şey geliyor.

Atatürk’e yeniden sarılarak, onun önce yokluğunu, sonra o yokluğun oluşturduğu ortamdan yararlanarak filizlenen ve sinsî sinsî yayılarak gelişen tehlikeli bir tümörü yok edebileceğimizi de biliyoruz, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kimliğimize, hak ederek sahip olabileceğimizi de biliyoruz.

Görevlerimizi yapmış, borçlarımızı ödemiş ve kimliklerimize hakkıyla sahip çıkabilmiş vatandaşlar olarak bir araya geldiğimiz gün, elimizden meğer neler gelebildiğine de tanık olacağız ve...

Göreceğiz, bu kez yokluğunun çaresizliğiyle değil, varlığının tüm gücüyle Atatürk de aramızda olacak, Atatürk de bizle yaşayacak...

Üstelik, yalnızca her yılın 10 Kasım gününde de değil, her yılın sıradan her gününde de, her yılın her ulusal bayram günlerinde de... •

meteakyol@butundunya.com.tr

- 3 Atatürk'ün Varlığa Dönüşen Yokluğu** *Mete Akyol*
- 7 Atatürk'ü Okuyarak, Anlayarak Anmak** *Nuray Bartoschek*
- 10 Arap İsyanı** *Dr. Sıtkı Aydinel*
- 17 Saltanat Tarihe Karşıyor** *Dr. Cihangir Dumanlı*

21

Prof. Dr. Mehmet Haberal,
Amerika, Japonya ve
Ürdün'deydi
Zeynep Çolak

- 27 Türkiye'deki İlk Organ Naklinin 41. Yılı**
- 28 İstanbul Ülkeyi Çökertecek Kalkınmaya Engel Noktaya Ulaştı** *Doğan Kuban*
- 35 Gülhane, Türk Hekimliğinin Öncüsüdür** *Prof. Dr. Süleyman Çelik*
- 40 23. Dünya Enerji Kongresi ve Türk Akımı Projesi** *Necdet Pamir*
- 45 İsmet Paşa ve Lozan** *Cengiz Önal*
- 51 Madam Gaulis** *Kaya Boztepe*
- 57 Müslüman Türk Kıyımı** *Cengiz Özakıncı*
- 63 Nobel Edebiyat Ödülü Bob Dylan'a Verildi** *B.D. Yazı İşleri*
- 65 Atatürk ve Türkçe** *A. Erdem Akyüz*
- 68 Vatan Can Derrinde** *Zeki Sarhan*

İÇİNDEKİLER

- 71 G20 ve Gerginlikler** *Dr. Öğüt Yazman*
- 75 Bize Ne Kadar Toprak Lazım?** *Ertan Karasu*
- 77 Çanakkale Savaşı** *Gürbüz Evren*
- 82 Saraydaki Eğlencelere Katılan Şairler** *Konur Ertop*
- 87 Çevre ve Turizmde Reform Gereği** *Can Pulak*
- 91 Londra-İstanbul-Ankara** *Halit Kıvanç*
- 94 Muazzez İlimiye Çığ'dan Mektup Var**
- 97 Para... Para... Para...** *Özgen Acar*
- 103 Yazım Savurganlığı** *Orhan Velidedeoğlu*
- 105 Hırsına Yenik Düşenler** *Metin Gören*
- 108 Suçlar ve Cezalar** *Haluk Erdemol*
- 113 Manoli'nin Gözyaşları** *Prof. Dr. Kemal Arı*
- 119 Kopernik Mümtaz İdil**
- 124 Etem Çalışkan** *Sema Erdoğan*
- 129 Sanat, Kültür ve Eğitim** *Tekin Özertem*
- 134 Şehir Efsanesi Nilay Karatosun**
- 137 Neler Olmuyor ki Dünyada** *Sezin San Sungunay*
- 141 Borromeo İzlen Şen Toker**
- 145 Tarçın Aylin Yengin**
- 149 Müziğin Atlantik'i Mehmet Ünver**
- 9 Bilginizi Denetleyin**
- 34 İlk Dersimiz Türkçe**
- 153 Çözümler**
- 154 Yarının Büyüklüğü**
- 156 Bulmaca**
- 158 Satranç**
- 160 Bir Fotograf Bin Sözcük**

Beni Hatırlayınız

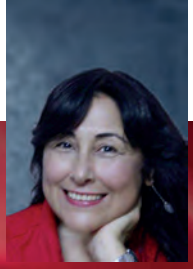

ATATÜRK'ÜN ÖĞRETMENLERLE İLGİLİ ÖZDEYİŞLERİ

Derleyen: GAZİ GÜDER

- *Ordularımızın kazandığı zafer, sizin eğitim ordularınızın kazanması için yol açtı. Gerçek zaferi siz, öğretmenler kazanacaksınız. Bunu başaracağınızdan kuşukum yoktur. Sarsılmaz bir inançla ben ve arkadaşlarım sizi gözeteceğiz. Sizin karşılaştığınız tüm engelleri kıracağız.*
- *Dünyanın her tarafında öğretmenler, insan topluluğunun en fedakar ve saygıdeğer unsurlarıdır. Öğretmenler! Cumhuriyetin fedakar öğretici ve eğitimcileri, yeni kuşakları sizler yetiştireceksiniz. Ve yeni kuşaklar sizin eseriniz olacaktır.*
- *İlk ilham ana-baba kucağından sonra, mektepteki öğretmenin dilinden, vicdanından ve terbiyesinden alınır.*
- *Okullarda öğretmenlik görevinin güvenilir ellere teslimi, yurt evlatlarının o görevi kendine hem bir meslek, hem bir ülkü sayacak bilgili ve saygı değer öğretmenler tarafından yetiştirilmesini sağlamak için öğretmenlik, diğer yüksek meslekler gibi gittikçe ilerlemeye ve refah sağlamaya uygun bir meslek haline getirilmelidir.*
- *Bir topluluk ulus olabilmek için mutlaka eğitimcilere, öğretmenlere muhtaçtır. Onlardır ki, toplumu gerçek bir ulus haline getirirler.*
- *Hayatın her çalışma safhasında olduğu gibi özellikle öğretim hayatında sıkı disiplin başarının şartıdır. Yöneticiler ve öğretim kadroları disiplini sağlamaya, öğrenci ise disipline uymaya mecburdur.*
- *Öğretmen bir kandile benzer, kendini tüketerek başkalarına ışık verir.*
- *Öğretmenler! Cumhuriyet sizden, fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister.*

K Atatürk

ATATÜRK'Ü OKUYARAK, ANLAYARAK ANMAK

Bir insanı gerçekten sevmek, hayatımızın baş köşesine koymak ve o “özel” yeri koruyabilmemiz için o insanı öncelikle gerçekten tanımamız ve anlamamız gerektiğine inanıyorum.

Yine bir 10 Kasım, yine hüzün, yine özlem yüreğimizde. Yine okullarda Ata'mıza olan sevgimizi,

yokluğunun nasıl doldurulamaz olduğunu anlatan şiirler, yazılar okunacak, bayraklar yarıya inecek, saat dokuzu beş geçe sirenler çalacak ve saygı duruşunda bulunacağız. Sonra? Sonra ertesi günü yine yaşam kaldığı yerden devam edecek, bir sonraki bayram törenine dek gündelik yaşam telaşımızda ha-

...özgürlüğümüzü, insana yaraşır şekilde yaşam biçimimizi borçlu olduğumuz Mustafa Kemal'i kaçımız gerçekten tanıyoruz dersiniz?

yatımızı temelinden etkileyen diğer önemli konular gibi, bugünümüzü, yarınımızı, özgürlüğümüzü, bu topraklarda var oluş nedenimizi de bir kenara kaldıracamız ve Atatürk sevgimiz "Atam izindeyiz." Sözüden öteye gitmeyecek ise burada eksik ya da yanlış giden bir şeyler yok mu sizce de?

Bugünümüzü, yarınımızı, üzerinde yaşadığımız topraklardaki varlığımızı, özgürlüğümüzü, insana yaraşır şekilde yaşam biçimimizi borçlu olduğumuz Mustafa Kemal'i kaçımız gerçekten tanıyoruz dersiniz?

Kitaplarını satırların altını çizerek kaçımız okuduk?

Kaçımız çocuklarına "Atatürk vatanımızı düşmanlardan kurtardı" sözünden öte, Atamızın düşüncelerini aktardı özenle.

Çocuklarımızın okullarda "not" kaygısıyla okuyup, öğrendikleri dersler gerçekten yeterli mi sizce yüreklerde Atatürk sevgisini yeşertmek için?

Pek çok konuda olduğu gibi ne yazık ki çoğumuzun tarih bilgisi de kulaktan dolma bilgilerden öte

gitmiyor. Okumadan, araştırmadan, anlamadan, özümsemeden, bir süzgeçten geçirilmeden kolaylıkla kabullendiğimiz "sözde gerçekler" çoğu kez gözümüzü kör, kulağımızı sağır ediyor. Mahkemede "Neden öldürdün?" sorusuna verilen "Seviyordum hakim bey" yanıtı ne denli tezatlık oluşturuyorsa bizler de çoğu kez sevgimizi, sevdiğimizi kendi ellerimizle öldürdüğümüzün ayırında bile varmıyoruz.

Oysa Atatürk'ü sevmek, onu anlamak demektir. Atatürk'ü anlamak, onun ilkelerini benimsemek demektir. Atatürk'ün ilkelerini benimsemek, yılda birkaç gün onu şiirlerle anmak değil, hayatın her anında ve alanında o ilkelere bağlı yaşama sorumluluğunu alabilmek demektir.

Gönlüm istiyor ki, artık bayramlarda, 10 Kasımlarda sevgimizi ve özlemimizi anlatan şiirlerden önce Atamızın onun yazdıklarıyla, ilkeleriyle analım. Çocuklarımızı kurtuluş savaşını öyküleriyle büyütelim.

Ben bu yıl Kasım ayında bir kez daha satırların altını çizerek Nutuk okuyarak anacağım Atamızı. Bugün özgürsem, düşüncelerimi ifade edebiliyorsam, bir birey olarak oy kullanabiliyor, insanca yaşıyorsam hepsi senin ve bu vatan için gözünü kırpmadan canını veren şehitlerimiz sayesinde

Atam... Sonsuz saygıyla, sevgiyle, hüznle, özlemle, "okuyarak ve anlayarak" anıyorum. •

nuraybartoschek@butundunya.com.tr

Bilginizi Denetleyin

1-Pusula'da N harfi hangi yönü gösterir?
a-Doğu b-Batı
c-Kuzey d-Güney

2-Bir şairin, başka bir şairin şiirine benzer, bir şiir yazmasına ne denir?
a-Hamse b-Nazire
c-Teşbih d-Berceste

3-"Ağrı"nın Divan edebiyatındaki karşılığı nedir?
a-Gazel b-Kaside
c-Mersiye d-Rübai

4-"Genç Osman Destanı" kime aittir?
a-Neşati
b-Necati
c-Nabi
d-Kayıkçı Kul Mustafa

5-"Seyahatname" kime aittir?
a-Katip Çelebi
b-Süleyman Çelebi
c-Evliya Çelebi
d-Naili

6-Yunanlıların Tanrıları adına düzenledikleri spor, müzik, şiir yarışmalarına ne ad verilir?
a-Müsabaka
b-Atletizm
c-Yarışma
d-Olimpiyat

7-Antalya yakınlarındaki Aspandos tiyatrosu hangi uygarlıktan günümüze kalmıştır?
a-Frigler
b-Artuklar
c-Romalılar
d-Sümerler

8-"Otuzbeş yaş" şiiri hangi şairimize aittir?
a-Atilla İlhan
b-Cahit Sıtkı Tarancı
c-Fazıl Hüsni Dağlarca
d-Orhan Veli Kanık

9-Kurtuluş Savaşı'nda düşmana ilk kurşunu sıkın gazeteci kimdir?
a-Servet bey
b-Hüseyin Burak
c-İsmail Pir
d-Hasan Tahsin

10-Parayı ilk hangi uygarlık kullanmıştır?
a-Frigler b-Lidyalılar
c-Sümerler d-Hititler

11-Türkiye'nin en eski üniversitesi hangisidir?
a-İTÜ
b-ODTÜ
c-Boğaziçi Üniversitesi
d-İstanbul Üniversitesi

12-İlk Türk Donanmasını kuran denizci kimdir?
a-Barbaros Hayrettin
b-Umur bey
c-Çaka bey
d-Turgut Reis

Yılmadan Yorulmadan
Dr. Sıtkı Aydınel

“Cumhuriyet Nöbeti” görevini yaşamı boyu yılmadan, yorulmadan ve Atatürk ve silah arkadaşlarına olan teşekkür borcunu düzenli ödemek namusuyla sürdüren örnek aydın kişi, yazarımız Dr. Sıtkı Aydınel, geçen ay genç kuşaklara bırakacağını açıkladığı bu kutsal görevini, her zamanki yılmadan, yorulmadan kararlılığı, gücü ve ulusal namusuyla, bu ay da sürdürüyor. Onun, bize bir müjde olarak gönderdiği yeni yazısını, biz de size bir müjde coşkusuyla sunuyoruz.

Bütün Dünya

Birinci Dünya Savaşı'nda **Arap İsyanı**

İngilizlerin kışkırtmasıyla Osmanlı'ya karşı savaşan Arap isyancı birlikleri

Osmanlı imparatorluğu, Birinci

Dünya Savaşı'nda sekiz cephede savaşmıştı. İmparatorluğu parçala-

yarak kendi aralarında paylaşma anlaşmaları yapan emperyalist devletler, bu savaşta Osmanlı uyruğundaki etnik grupları da emperyalist amaçları için kullanmışlardır. Bu kapsamda Çarlık Rusya, Doğu Anadolu'da Ermenileri; Fransa güneyde yine Ermenileri kendi askeri hareketlerini kolaylaştırmak ve bölgedeki menfaatlerini gerçekleştirmek için Osmanlı devleti aleyhine kullanmışlardır (*Kurtuluş Savaşı'nda da aynı şeyi Yunanistan yerli Rumları kullanarak yapacaktır*).

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordularını en çok meşgul

Emperyalist devletler, bu savaşta Osmanlı uyruğundaki etnik grupları kendi amaçları için kullanmışlardır.

eden etnik grup Hicaz, Filistin, Suriye cephesinde İngilizlerle işbirliği yaparak ayaklanan Osmanlı vatandaşı Araplardır.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Arap milliyetçiliği ülküsü etrafında gizli Arap örgütleri kurulmuştur.

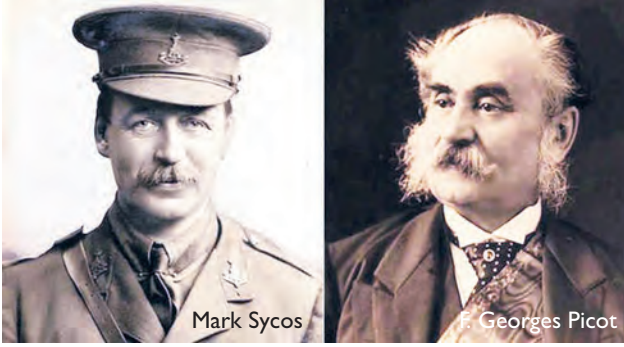

Mekke Şerifi Hüseyin

II. Abdülhamit zamanında Hicaz demiryolunun yapımı (1900-1908) ile imparatorluğun Arap topraklarındaki kontrolünü artırması sonucunda, o zamana kadar

Hac yolunun emniyetinden kazanç sağlayan Arapların bu kazançlarından mahrum olmaları Arapların memnuniyetsizliğini artırmıştır.² Ancak Arapların Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ciddi ve büyük çaplı ayaklanmaları Birinci Dünya Savaşı esnasında Hicaz, Filistin ve Suriye cephelerinde olmuştur. Arap ayaklanmalarının lideri Mekke Şerifi Hüseyin kendisi veya oğulları vasıtası ile savaşın başından itibaren

Mark Sycos

F. Georges Picot

İngilizlerle irtibat kurarak Osmanlı'ya karşı ayaklanmada İngiliz desteğini almıştır.³ Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya ile yakınlaştığını gören İngiltere de savaşın başından itibaren Osmanlı'yı arkadan vurmak için Mekke Şerifi Hüseyin'le temas kurmuştur. Bir dizi yazışma ve görüşmeler sonucunda iki taraf arasında Haziran 1916'da bir mutabakata varılmıştır.⁴

İngiliz-Arap işbirliğini öğrenen Fransa, İngiltere ile Ortadoğu'nun paylaşılması konusunda bir anlaşma yapmak istemiş, bunun sonunda 1916 yılında İngiliz Dışişleri Bakanı Sykes ile Fransız Dışişleri Bakanı

Picot arasında Sykes-Picot anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre:

- Suriye'nin Akka'dan itibaren bütün kıyı bölgeleri Fransa'ya;
- Bağdat-Basra arası (Irak) İngiltere'ye verilecek;
- Geri kalan topraklarda bağımsız bir Arap devleti veya Arap devletleri konfederasyonu kurulacak;
- Akka-Kerkük çizgisinin kuzeyi Fransa'nın nüfuz alanı, güneyi

İngiltere'nin nüfuz alanı olacak;

- İskenderun serbest liman olacak;
- Filistin'de milletlerarası bir bölge kurulacaktı.⁵

Haziran 1916'da Şerif Hüseyin-İngiltere arasında yapılan ve Arapların, vatanında oldukları Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanmalarını öngören

anlaşmada ilgili tarafların stratejik hedefleri şöyle idi:

Şerif Hüseyin:

- Bütün Arap yarımadası, Suriye ve Irak'ı kapsayan bölgede kendi krallığında bağımsız bir Arap devleti kurulması,
- Hilafetin padişahattan alınması.

İngiltere:

1. Arap topraklarını ele geçirmek, daha sonra Fransa ile yaptığı Sykes-Picot anlaşmasına göre Fransa'nın payına düşen bölgeleri bu ülkeye devretmek,

2. Mümkün olduğu kadar fazla Osmanlı kuvvetini Arap bölgesine

çekerek diğer cephelerde (özellikle Çanakkale’de) İngiliz kuvvetlerini rahatlatmak;

3. Osmanlı ordusu içindeki Arap askerlerini ayaklandırarak orduyu zayıflatmak,

4. Hilafeti kendi kontrollerinde bir kişiye (Şerif Hüseyin’e) vermek,

5. Arabistan Yarımadası’ndaki petrol kaynaklarına hakim olmak,.

6. Avrupa’da (Marn’da) tikanan savaşı sona erdirebilmek için Osmanlı Arap bölgesinde kısa sürede kesin sonuç almak, Osmanlı’yı bir an önce savaş dışı bırakmak.

Osmanlı İmparatorluğu:

1. Ülke bütünlüğünü korumak,

2. Halife sıfatıyla kutsal yerlerin yabancılarla geçmesini önlemek.

Bu amaçlarla Arap gizli örgütleri, Osmanlı’ya karşı isyanın Şerif Hüseyin liderliğinde başlatılmasını kabul ettiler ve İngiltere’nin Kahire’de bulunan ve Arap bölgesinden sorumlu olan Arap Bürosu ile muhtelif görüşme ve yazışmaların sonunda “Şam Protokolü” denilen bir anlaşma yaptılar.⁶

Şam anlaşmasının özü Şerif Hüseyin öncülüğünde Arapların Osmanlı İmparatorluğu’na karşı ayaklanması karşılığında, Şerif Hüseyin’in krallığında bağımsız bir Arabistan kurulması idi. Oysa aynı İngiltere, Arap topraklarını garantiye almak için aynı zamanda Hicaz Emiri İbni Suud ile de görüşmüş ve Hicaz bölgesinde bağımsız bir Suud krallığına onay vermişti.

Dördüncü Ordu komutanı ve

Cemal Paşa

Arabistan’dan sorumlu vali Cemal Paşa, gizli Arap örgütlerinin faaliyetlerini öğrenince örgüt üyelerinin bir kısmını idam ettirdi bir kısmını da diğer cephelere gönderdi.

Nisan 1916’da Cemal Paşa duruma hakim olmak amacıyla seçilmiş askerlerden oluşan 3500 kişilik bir kuvveti Hicaz’a doğru yola çıkardı. Bunu öğrenen Şerif Hüseyin öncelik alarak Haziran 1916 ayının ilk haftasında isyanı başlattı ve Ekim ayında kendisini “Arap kralı” ilan etti. İngiltere Şerif Hüseyin’in krallığını hemen tanıdı. Arap isyanı halife/sultan Reşat’ın, savaşın başında (14 Kasım 1914) ilan ettiği Kutsal Cihat’a rağmen başlatılmıştı. Hüseyin isyana gerekçe olarak İttihat ve Terakki yönetiminin Türklük

politikasını göstermiştir.

İlk isyanın hedefi Hicaz'ı (Mekke, Medine) ele geçirmektir.

Hüseyin'in emrindeki kuvvetler çeşitli Arap aşiretlerinden oluşuyordu kuvvetleri 16000 kadardı., Eğitimleri, disiplinleri ve kendi aralarında uyumları zayıftı. Topçu ve makineli tüfekleri bulunmayan bu birlikler düzenli Osmanlı birlikleri karşısında ancak gayrinizami harp yapabilirlerdi. Aşiret kuvvetlerini bir araya getiren şey, "Arap davası"na inanmalarından ziyade, "Türk düşmanlığı" idi. Arap aşiret birliklerini bir arada tutabilmek için bunlara para vermek ve karınlarını doyurmak gerekiyordu. Bu maksatla İngiltere 11 milyon

Fahrettin (Türkkan) Paşa birliği ile sterlin harcamıştı. Kahire'deki İngiliz Arap Bürosu'nun elemanlarından İngiliz ajanı Lawrence, savaşın başından itibaren İngilizlerle işbirliği yapabilecek Arapları tespit etmiş, bunlara para, silah ve cephane yardımı yapmış ve isyan esnasında da yönetmiştir.

İngiliz donanması Arap Yarımadası'nın batı kıyısında Kızıldeniz'e hakim olduğundan ayaklanmacıları deniz topçu ateşi ile destekledi. Arap gerillaları Halep'ten Medine'ye kadar uzanan Hicaz demiryolunu keserek ve tren katarlarına baskınlar düzenleyerek Osmanlı ordusunun Mekke'deki kuvvetlerini takviye etmesini engellediler. Mekke'yi savunan Fahrettin (Türkkan) paşa bir taraftan İngiliz deniz topçusu ve uçakları, diğer taraftan Arap aşiret birlikleri arasında kalmış, Anavatan'dan takviye yolu da kesilmişti. Buna rağmen Mekke'yi 72 gün boyunca büyük özveri ile kahramanca savundu. Fakat ikmal yolları kesilen Osmanlı birlikleri daha fazla dayanamayınca

Mekke isyancıların eline geçti. İsyancılar bilahare Cidde, Taif, Yanbu ve Akabe'yi ele geçirerek Medine'yi kuşattılar. Medine hicaz demiryolunun terminal istasyonu olması ve isyancıların müteakip hareketi için çıkış arazisi teşkil etmesi bakımından isyancılar için; Peygamber'in mezarının bulunması

bakımından Osmanlı ordusu için önemli idi.

Fahrettin Paşa komutasında Medine'yi savunan birlikler ikmal yollarının kesilmesi ve açlığa rağmen Medine'yi 2 yıl 7 ay büyük bir özveri ile savundular, sonunda 7 Ocak 1919'da, (Mondros Ateş-

Mustafa Kemal'e göre Hicaz'ı savunmaktansa Türklerle meskûn Anadolu topraklarını savunmak, bu maksatla Suriye'deki birlikleri takviye etmek daha önemlidir.

kesi'nin imzalanmasından 70 gün sonra) padişah Vahdettin'in emri üzerine teslim oldular. Böylece Medine savunucuları en son teslim olan Osmanlı birliği oldu. Fahrettin paşa bu direnişinin bedeli olarak İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü.

İsyan Haziran 1916'da ilk kez Mekke'de ortaya çıkınca Osmanlı Genelkurmayı Hicaz'daki isyana müdahale etmek ve kutsal yerlerin İngilizlere geçmesini önlemek için "Hicaz Heyet-i Seferiyesi" adı altında bir birlik oluşturdu ve 2. Ordu komutanı Mustafa Kemal'i bu kuvvetin komutanlığına atadı.

Mustafa Kemal bu vazifeyi reddeder. Mustafa Kemal realisttir. Ne Hicaz'ın kutsallığına, ne hilafetin değerine inanır. Arabistan yarımadası zaten Türklerle meskûn değildir ama devletin hazinesini ve Anadolu ve Rumeli Türklerinin kanını durmadan emerler. Mustafa Kemal'e göre Hicaz'ı savunmaktansa Türklerle meskûn Anadolu topraklarını savunmak, bu maksatla Suriye'deki birlikleri takviye etmek daha önemlidir. Bu fikrini Enver Paşa'ya kabul ettirir.⁹

Osmanlı ordularının Birinci Dünya Savaşı'nda Arap coğrafyasındaki hareketi üç safhada cereyan

etmiştir:

1. Osmanlı ordusunun Sina Çölü'nü geçerek Süveyş Kanalı'na yaptığı, başarısızlıkla sonuçlanan birinci Kanal hareketi (1915),

2. Filistin sınırına kadar ilerleyen İngilizlerin kuzeye doğru taarruzu (1917),

3. İngiliz taarruzunun bütün Arabistan'ı kapsayacak şekilde genişletilmesi Irak ve Suriye hudutlarına kadar ilerlemesi ve Osmanlı ordusunun yenilmesi (1918).¹⁰

Arapların İngiliz ordusu ile işbirliği halinde Osmanlı ordusunu arkadan vurmaları yukarıda anlatılan 1916 Hicaz ayaklanması ile sınırlı değildir. İngilizlerin 1917 ve 1918 taarruzlarında da bu işbirliği devam etmiştir.

1917 Kasım ayında yapılan İngiliz taarruzunun hedefi Noel'den önce Kudüs'ü ele geçirmektir. General Allenby komutasındaki bu taarruz başarılı olur ve İngilizler 9 Aralık'ta Kudüs'e girerler.

Bu harekatta Mehmetçik kutsal topraklar için göğsünü Hristiyan İngiliz'e siper ederken, sırtından Müslüman Arap kurşunu yemiştir.¹¹

Suriye cephesinde 3. Kolordu komutanı olan İsmet İnönü, hatıralarında "*Suriye müdafasında*

ehemmiyetli meselelerden biri Medine ile Suriye arasındaki irtibatın muhafazasına (demiryolunu kesen Arap isyancılara karşı S.A.) çalışmak ve günden güne muntazam şekil almaya başlayan Arap tecavüzlerine karşı koymaktı.” diye yazmaktadır.¹²

İngilizlerin 1918 Eylül ayında başlattıkları kesin sonuç alıcı taarruzları esnasında da Arap ihaneti devam etmiştir. İngilizler 1918 taarruzundan önce muharebe sahasının hazırlanması kapsamında Araplara Türkler aleyhinde yoğun propaganda yapmışlardır. Yine İnönü'nün yazdığına göre, “**İçinde yaşadığımız halk dört seneden beri zehirlenmiş, dört yüz seneden beri içinde yaşadığı Türk milletine zorla düşman haline getirilmiştir.**”¹³

Bu harekatta Yıldırım Ordular Grubu'nun merkez sektörünü savunan 7. Ordu komutanı Mustafa Kemal ordusunu başarı ile Halep kuzeyine çekmiş, diğer ordular (4. ve 8. Ordular) ise dağılmışlardır. Bu iki ordunun dağılmasında ordu geri bölgesindeki Arap isyancıların gayrinizamî hareketi etkili olmuştur.

Mustafa Kemal, ordusunu Şam'a getirdiğinde kendisi ve karargâhı yerli Arapların büyük husumeti ile karşılaşmış, ordu komutanı olarak, asi bedevileri Şam sokaklarında bizzat kırbacı ile kovalamak zorunda kalmıştır.¹⁴

1918 İngiliz taarruzu sonunda Osmanlı İmparatorluğu ateşkes istemek zorunda kalmış ve 30 Ekim 1918'de Mondros ateşkesini imza-

layarak savaştan çıkmıştır. Ateşkes rağmen Medine'yi savunan Osmanlı birliği 70 gün daha (7 Ocak 1919'a kadar) savunmaya devam etmişlerdir.

Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı vatandaşı Araplar, imparatorluğu parçalamak isteyen İngiltere ile işbirliği yaparak, Osmanlı ordularını iki cephede savaşmak zorunda bırakmış, savaşın uzamasına ve zayıflığının artmasına neden olmuş, sonunda da savaşın Suriye cephesinde kaybedilmesinde önemli bir rol oynamışlardır.

Savaşta diğer cephelerde Osmanlı orduları Hıristiyan askerlerle çatışmasına rağmen, sadece Hicaz, Filistin, Suriye cephelerinde İngilizlerin yanında Müslümanlarla çatışmak zorunda kalmıştır.

İngiliz-Arap işbirliğinin maddî sonuçlarından ziyade manevî sonuçları önemlidir. Bu ihanet uzun süre unutulmamış ve Cumhuriyet dönemi süresince Türk-Arap ilişkilerinde hatırla tutulan bir faktör olmuştur.

sikiaydin@butundunya.com.tr

Kaynakça:

- 1- Çanakale, Sarıkamış, Galiçya, Mısır,Hicaz, Irak, Filistin, Suriye, İran cepheleri. 2- Andrew Mango, Atatürk The Biography Of Founder Of Modern Turkey, Overlook Press, New York, 1999, p.16. 3- İngiltere şerif hüseyin'e arap krallığı yanında şahsına yılda 400 000 altın vaat etmişti.i Burhan Bozgeyik, 7 cephe, Cihan Yayınları, İstanbul, 2010, s.178
- 4- David Fromkin, A peace To End All Peace, Creating the Modern Middle East, Penguin Books, England, 1989p. 175
- 5- Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Arkım Kitabevi, İstanbul2012, s.165
- 6- Fromkin, age, p.175. 7- Bozgeyik, age, s.175
- 8- Fromkin, age s.223
- 9- Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam Cilt-I, Rtemiz Kitabevi, İstanbul, tys 277
- 10- İsmet İnönü, Hatıralar, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1985, s.115.
- 11- Orhan Çekiç, age, s.106.
- 12- İnönü, age s.125
- 13- a.g.e. s.129
- 14- İsmet Bozdağ, Nutuk Öncesi Atatürk Konuşuyor, Truva Yayınları, İstanbul, 2009, s.69.

1 Kasım 1922

Saltanat Tarihe Karışıyor

Mustafa Kemal Atatürk Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarken yeni bir devlet kurma kararını vermişti.

Büyük nutkunun başlangıcında kararını şöyle açıklamıştı:

“Gerçekte Osmanlı devletinin temelleri çökmüş, ömrü tükenmişti...

Efendiler, bu durum karşısında bir tek karar vardır: o da milli Egemeliğe dayanan kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak”.^[1]

Atatürk daha yolun başlangı-

cında belirlediği hedefe gidecek adımları zamanı ve yeri geldikçe uygulamış, bu stratejisini de şu sözlerle açıklamıştır:

“Ben ulusun vicdanında ve geleceğinde sezdiğim büyük gelişim yeteneğini bir ulusal sır gibi vicdanımda taşıyarak azar azar bütün toplumumuza uygulamak zorundaydım.”^[2]

Hedef yeni bir devlet kurmak olunca, doğal olarak bunun ön şartı eski devletin (Osmanlı imparatorluğu'nun) kaldırılması, yani saltanata son verilmesidir.

Aslında Osmanlı saltanatına son verilerek egemenliğin halka geçmesi Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcından itibaren adım adım gerçekleştirilmiştir. Amasya bildirisi, Erzurum ve Sivas kongreleri,

TBMM'nin açılması ve yeni bir anayasanın yapılması saltanatın sona erdirilmesinin somut aşamalarıdır. Saltanat bu süreç içerisinde yavaş yavaş etkisiz hale getirilmiş fakat bu kuruma son ve kesin darbe 1 Kasım 1922'deki bir TBMM

kararı ile vurulmuştur.

Zaferden sonra toplanacak olan barış konferansında Türkiye'yi kimin temsil edeceği sorunu saltanatın kaldırılması için fırsat vermiştir.

17 Ekim'de sadrazam Tevfik Paşa Bursa'da bulunan Mustafa Kemal'e padişahın yaveri ve oğlu olan Yüzbaşı Ali Nuri Bey ile bir mesaj göndermişti. Sadrazam bu mesajında:

“Allahın yardımı ile kazanılmış olan muzaferiyet artık İstanbul ile Ankara hükümetleri arasındaki ihtilaf ve iktidarı kaldırmış ve milli birliği temin etmiş olduğuna göre, millete ait mühim hususların müştereken savunulması için daha önceden anlaşmak üzere

güvenilir birinin gizlice ve gerekli talimatla İstanbul'a gönderilmesi” istenmiştir.^[3]

Mustafa Kemal'in bu mesaja 18 Ekim'deki cevabı sert ve kesindir: ***TBMM ordularının kazandığı kesin muzaferiyetin tabii neticesi olmak üzere sulh konferansında Türkiye Devleti yalnız ve ancak TBMM tarafından temsil olunur.***^[4]

27 Ekim'de itilaf devletleri hem İstanbul hükümetini hem de TBMM hükümetini barış konferansına resmen davet ettiler. Amaçları konferansta Ankara -İstanbul çelişkisinden yararlanmaktı. Bu daveti alan sadrazam Tevfik Paşa bu defa 29 Ekim'de TBMM Başkanlığı'na başvurarak “İstanbul'a bir temsilci

gönderin birlikte hareket edelim” talebini ilettili.^[5]

İstanbul hükümetinin bu talebi TBMM’de büyük tepki doğurdu. Konu üzerinde 30 Ekim 1922’de mecliste görüşmeler başladı. Bundan sonra, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmış olduğunu ve yeni bir Türkiye Devleti doğduğunu Teşkilat-ı Esasiye kanunu gereğince hâkimiyet haklarının millete ait bulunduğunu ifade eden bir önerge hazırlandı. Mustafa Kemal dahil sekseni aşkın üyeye imza ettirildi.^[6]

30 Ekim’de TBMM genel kurullunda yapılan görüşmelerde

tutucu hocalar saltanatın kaldırılmayacağı, saltanatla hilafetin birbirinden ayrılmayacağını savundular. 31 Ekim’de konu Müdafai Hukuk grubunda görüşüldü. 1 Kasım’daki meclis toplantısında saltanat ve hilafetin ayrılmasını, saltanatın kaldırılmasını, hilafetin bırakılmasını öngören bir kanun tasarısı hazırlanarak teşkilat-ı esasiye, şer’iye ve adliye komisyonlarından oluşan bir karma komisyona iletildi. Görüşmeler dini konular üzerinde yoğunlaştı ve uzadı. Mustafa Kemal nihayet tarihi konuşmasının yaptı:

“Efendiler, hakimiyet ve saltanat hiç kimse tarafından hiç kimseye ilim gereğidir diye görüşme ve tartışmayla verilmez. Hakimiyet ve saltanat kuvvetle, güçle ve zorla alınır. Osmanoğulları zorla Türk milletinin

*hakimiyetine el koymuşlardır. Bu zorbalıklarını 600 yıldan beri sürdürmüşlerdir. Şimdi de Türk milleti bu saldırganlara isyan ederek ve artık dur diyerek hakimiyet ve saltanatı fiilen eline almış bulunuyor. Bu bir oldu bittidir. Söz konusu olan millete Saltanatını, hakimiyetini bırakacak mıyız bırakmayacak mıyız meselesi değildir. Mesele, zaten oldu bitti haline gelmiş olan bu geçgeği kanunla ifadeden ibarettir. Meclis ve herkes meseleyi doğal olarak karşılırsa sanırım ki uygun olur. Aksi halde yine gerçek şekline uygun olarak ifade edilecektir. **Fakat belki de bazı kafalar kesilecektir.**”^[7]*

Böylece 600 yıllık Osmanlı saltanatı kaldırılmış, 1517’den beri saltanatla birlikte olan hilafet saltanattan ayrılmış oldu.

Bu konuşma üzerine Hoca Mustafa Efendi “Afedersiniz efendim. Biz konuyu başka bakımdan ele alıyorduk. Açıklamalarınızla aydınlandık.” dedi. Konu komisyonca çözüme bağlandı. Hızla bir karar tasarısı hazırlandı. Aynı gün tasarı genel kurulda oybirliği ile kabul edildi.

Böylece 600 yıllık Osmanlı saltanatı kaldırılmış, 1517’den beri

saltanatla birlikte olan hilafet saltanatından ayrılmış oldu.

Saltanatın kaldırılması bir kanunla değil, meclis kararı ile yapılmıştır.:

“Osmanlı İmparatorluğu’nun İnkıraz Bulup (Sona Erip) Türkiye Büyük Millet Meclisi Teşekkül Ettiğine Dair Heyet-i Umumiye Kararı”. (karar no: 307)^[8]

4 Kasım’da İstanbul’daki yönetim Refet Paşa’ya devredildi.

17 Kasım’da Sultan Vahdettin İngiltere’ye iltica ederek İngiliz zırlı ile İstanbul’dan kaçtı.

18 Kasım’da Abdülmecit Efendi halife seçildi.

Sonuç:

1. O zamana kadar Türkiye’de iki devlet ve iki hükümet vardı. 1 Kasım’da bu ikilik hukuken ortadan

kaldırılmış oldu. Artık Türkiye’de tek bir devlet, tek bir hükümet vardır (TBMM Hükümeti).

2. Saltanatın kaldırılması, Lozan’da Türkiye’yi kimin temsil edeceği konusunda kesinlikle çözülmüş, bu durum Lozan’da elimizi güçlendirmiştir.

3. Saltanat ve hilafetin ayrılması aynı zamanda din ve devlet işlerinin ayrılması anlamına gelir.

Saltanat’ın kaldırılması Türk devriminin siyasi ayağının ilk önemli adımıdır. Cumhuriyet’in ilanına ve halifeliğin kaldırılmasına dayanak oluşturmuştur. •

cihangirdumanli@butundunya.com.tr

[1] Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005 s.14 [2] Özer Ozankaya, Cumhuriyet Çınarı, Cem Yayınevi, İstanbul, 2003, s.292. [3] Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam Cilt III, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965, S.53 [4] Aydemir, a.g.e. s. 54 [5] Bülent Tanör, Kurtuluş, Kuruluş, Cumhuriyet kitapsarı, İstanbul, 2003, s. 185 [6] Atatürk, a.g.e. s.492 [7] A.g.e. s.493 [8] Tanör, a.g.e. s.187

“Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak hayatın şartıdır. Bu yol üzerinde ileri değil, geriye bakmak bilgisizliği ve ihtiyatsızlığı gösterenler, umumî medeniyetin coşkun seli altında boğulmağa mahkûmdurlar.”

M. Kemal Atatürk

Prof. Dr. Mehmet Haberal, Amerika, Japonya ve Ürdün'deydi

Yazan: ZEYNEP ÇOLAK

Prof. Dr. Mehmet Haberal, geçtiğimiz ay yoğun bir bilimsel kongre programı yaşadı.

Kurucusu olduğu Ortadoğu Organ Nakli Derneği (MESOT) tarafından Ürdün'de düzenlenen MESOT'un 15. Uluslararası Kongresi'nde, dünyanın dört bir yanından 400'den

52. yıl Uluslararası Kongresi'ne de onur konuğu olarak katıldı. Haberal son olarak da, onursal üye olduğu Amerikan Cerrahlar Koleji'nin 103. toplantısına katıldı.

*Prof. Dr. Haberal Onursal Üye olduğu
Amerikan Cerrahlar Koleji'nin toplantısında*

Prof. Dr. Mehmet Haberal'in önerisiyle onur üyesi seçilen Pakistan Transplantasyon Derneği Başkanı Prof. Dr. Adıbul Rizvi, (sağda) Prof. Dr. Mehmet Haberal ve Başkent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ali Haberal ile birlikte...

Başkent Üniversitesi Kurucusu ve Dünya Organ Nakli Derneği'nin seçilmiş başkanı Prof. Dr. Mehmet Haberal, 103. kuruluş

bulunduğu 16 kişilik bir bilim heyeti de eşlik etti. Amerikan Cerrahlar Koleji'nin kongresi, yeni üyelerin kabul ve yemin töreniyle başladı. ABD, Kanada, Türkiye ve diğer 68 ülkeden bin 823 yeni üyenin katıldığı Amerikan Cerrahlar Koleji'ne, Başkent Üniversitesi'nden 14 yeni üye kabul edildi. Tıp alanında dünyanın en saygın ve köklü kuru-

68 ülkeden bin 823 yeni üyenin katıldığı **Amerikan Cerrahlar Koleji'ne Başkent Üniversitesi'nden 14 yeni üye kabul edildi.**

luşlarından birisi olan Amerikan Cerrahlar Koleji'nin bu toplantısında, üyeliğe kabul edilen Başkent Üniversitesi'nden 14 cerrah, cübbelerini giydiler.

Ayrıca törende,

Prof. Dr. Feza Karakayalı,
Prof. Dr. Mehmet Haberal,
Prof. Dr. Gökhan Moray ve
Prof. Dr. Hüseyin Gülay

5 onursal üye de seçildi. Seçilen üyeden biri, Prof. Dr. Haberal'ın, onur üyesi olarak önerdiği Pakistan Transplantasyon Derneği Başkanı Prof. Dr. Adibul Rizvi idi.

Amerikan Cerrahlar Koleji'nin kongresinde Prof. David Richardson başkanlık görevini, Prof. Courtney Townsend'e devretti. Prof.

Dr. Mehmet Haberal, Türkiye'deki tüm üyelerinin de temsilcisi olduğu Amerikan Cerrahlar Koleji'nin 103. Kongresi'nde; Amerikan Cerrahlar Koleji'ne üyeliğe kabul edilen bilim insanlarından biri olan Başkent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ali Haberal ve Başkent Üniversitesi'nden diğer 13 cerrah ile birlikte ertesi

gün başlayan bilimsel oturumlara da katıldı. Prof. Dr. Mehmet Haberal, Amerikan Cerrahlar Koleji'ne üyeliğe kabul edilen tüm meslektaşlarını da kutladı.

PROF. DR. HABERAL, JAPON ORGAN NAKLİ DERNEĞİ'NİN KONGRESİNE ONUR KONUĞU OLARAK KATILDI

Prof. Dr. Haberal geçtiğimiz ay, Japon Organ Nakli Derneği'nin kuruluşunun 52. yılı nedeniyle Japonya'nın başkenti Tokyo'da düzenlenen Uluslararası Kongre'ye de onur konuğu olarak davet edildi.

Haberal'ın, Japon Organ Nakli Derneği'nin kongresinde bir araya geldiği meslektaşları, onun Dünya Organ Nakli Derneği Başkanı seçilmesinden büyük mutluluk duyduklarını dile getirdiler.

Prof. Haberal, onur konuğu olmasının yanı sıra, konuşmacı olarak da katıldığı bu kongrede, organ naklinin önündeki en büyük sorunlardan

Prof Dr. Mehmet Haberal, Tokyo'da onur konuğu ve konuşmacı olarak katıldığı uluslararası kongrede

birisi olan organ ticaretinin önlenmesi için 2008 yılında İstanbul'da gerçekleştirdiği zirveyi ve burada yayımlanan "İstanbul Deklarasyonu"nu anımsattı. Türkiye'de organ naklinin gelişim sürecini anlattığı konuşmasında, İstanbul Deklarasyonu'nun ilan edilmesinin önemine de vurgu yapan Prof. Haberal, İstanbul Deklarasyonu'nun 10. yılında, 2018'de İstanbul'da büyük bir organizasyon gerçekleştireceklerini duyurdu ve bu bilimsel organizasyona meslektaşlarını davet etti.

Prof. Haberal, kendisine teşekkür belgesi takdim eden Japon Organ Nakli Derneği 52. Kongresi Başkanı, Prof. Dr. Atsushi

“Japon Organ Nakli Derneği adına size minnettarız. Yayınladığınız İstanbul Deklarasyonu, organ nakli alanında etik kuralları belirliyor.”

Japon Organ Nakli Derneği Başkanı Prof. Dr. Atsushi Aikawa, Haberal'a bir teşekkür belgesi takdim etti ve “*Japon Organ Nakli Derneği adına size minnettarız. Yayınladığınız İstanbul Deklarasyonu, organ nakli alanında etik kuralları belirliyor. Bu deklarasyonu sizden başka kimse yapamazdı. İstanbul Deklarasyonu’nu hep sürdürülebilir kılmalıyız. Mümkün olduğunca yaymalıyız. Ve bunu da yapacağız. Size söz veriyorum.*” dedi.

Haberal, kongreyi değerlendirirken şu ifadelere yer verdi:

“Bugün dünyanın neresinde organ nakliyle ilgili bir kongre düzenleniyorsa, orada mutlaka İstanbul Deklarasyonu konuşuluyor. Bu ülkemiz için çok önemlidir. Ülkemizin ismi orada gündeme getiriliyor. İstanbul Deklarasyonu nedir, İstanbul Deklarasyonu’nun bu konuda getirdiği yenilikler nedir bunun açıklamasını yaptık. Kongreye katılanlar ülkemizin organ nakli alanında nereden nereye

geldiğini ve bu konuya dünya çapında ne tür katkılar sağladığını,

İstanbul Deklarasyonu’nun bu konuda neler getirdiğini dinlediler. Başkent Üniversitesi’nin çalışmalarını özetledim. Yararlı bir toplantı oldu. Dünyada birçok organ hastası var.

O nedenle organlarınızı bağışlayınız ve kronik organ hastalarına yeniden yaşam sağlayınız. Parola budur. Kongreye de bu mesajı verdim. Ülkemizi orada temsil etmekten mutluluk duydum. Her zaman söylüyorum, ne mutlu ki ülkemiz var. Her zaman ülkemizle gurur duyuyoruz. Bu bizim için en önemli şeylerin başında gelmekte. Görevimiz ülkemizi yüceltmek ve yükseltmektir. Ve bu ülkeyi kuran Atatürk, silah arkadaşları ve aziz

şehitlerimizi her şartta rahmet ve şükranla anmaktır.”

MESOT'UN 15. ULUSLARARASI KONGRESİ ÜRDÜN'DE DÜZENLENDİ

Prof. Dr. Mehmet Haberal, 1987'de kurduğu Ortadoğu Organ Nakli Derneği (MESOT)'nin 15. Uluslararası Kongresi'ni Ürdün'ün başkenti Amman'da düzenledi.

Prof. Dr. Mehmet Haberal, kurucusu olduğu MESOT'un 15. Uluslararası Kongresi'nin açılış konuşmasını yaptı

Derneğin iki yıldan bu yana başkanlığını yürüten Haberal'ın ev sahipliği yaptığı uluslararası kongreye, 30'u aşkın ülkeden 400'den fazla bilim insanı katıldı. Üç gün süren bu büyük organizasyonda, organ naklinde dünyada her biri öncü isimler olan cerrahlar, transplantasyon alanındaki son gelişmeleri değerlendirdiler.

Ürdün'deki kongrede Prof. Haberal'a, Başkent Üniversitesi'nden bir bilim heyeti de eşlik etti. Kongrenin açılış konuşmasını yapan Prof. Dr. Mehmet Haberal, MESOT'un tarihçesi ve yürüttüğü çalışmalar ile Türkiye'de organ naklinin gelişme

(Ön sıra) Prof. Mehmet Haberal, Prof. Francis Delmonico. (Arka sıra) Prof. Abdel Hadi Breizat, Prof. Seyed Ali Malek Hosseini, Prof. Mohammad Ghnaimat, Prof. Riyadh Fadhil

süreci hakkında katılımcılara bilgi verdi. Dünyanın dört bir yanından kongreye katılan cerrahlar da, ülkelerinde organ nakliyle ilgili gelişmeleri paylaştılar.

MESOT Yönetim Kurulu'nun da Haberal'ın başkanlığındaki toplantısında ise, derneğin yeni başkanı ve Yönetim Kurulu üyeleri seçildi. 2014 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen 14. Kongre'de başkanlığa seçilen Prof. Dr. Haberal, görevini Suriyeli meslektaşısı Bassam Saeed'e devretti. Kongrenin son gününde MESOT araştırma ödülleri de sahiplerine takdim edildi. •

“Ben manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir kalıplaşmış kural bırakmıyorum. benim manevi mirasım bilim ve akıldır.. Benim türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse manevi mirasçılarım olurlar.”

Mustafa Kemal Atatürk

Yaşam Bilimlerinden sağlığa, fizik ve uzaydan sürdürülebilirliğe, teknolojiden sosyal bilimlere geniş bir yelpazede haber, makale ve tartışma konuları...

herkese bilim teknoloji

Türkiye'nin Halkın Bilim Kültürü ve Haberleri Dergisi | Nisan 2016 | Sayı 1 | Fiyatı 3.5 TL

Sıradan insandan ölüm makinasına

Acıyla nasıl başa çıkabiliriz?

Gelecek
bilim ve
teknolojide

Doğan Kuban

Herkese Bilim Teknoloji'ye hem bayilerden ulaşabilir,
hem de abone olarak dijital formatta okuyabilirsiniz.

www.herkesebilimteknoloji.com

Türkiye'deki İlk Organ Naklinin 41.Yılı

Prof. Dr. Mehmet Haberal, 3 Kasım 1975'te Türk tıp tarihine geçen bir ilke imza attı ve Türkiye'deki ilk organ nakli ameliyatını gerçekleştirdi. O gün, Mürüvet Çalışkan'dan alınan böbrek, oğlu Bahattar'a hayat vererek yaşama döndürdü. Ülkemizin tıp tarihindeki bu büyük adım, binlerce kronik organ hastası için de bir umut ışığı oldu. Ardından 1979 yılında da ülkemizde organ nakli yasasının çıkmasına öncülük eden Haberal, kurduğu Başkent Üniversitesi hastanelerinde de, hastalara organ nakliyle yeni bir

yaşamın kapılarını açtı. Ülkemizdeki ilk organ nakli ameliyatının 41. yılı geride kalırken, her yıl pek çok hasta organ nakli ameliyatlarıyla yeniden yaşama dönüşüyor. 3 Kasım

1975'te Haberal'ın gerçekleştirdiği ilk organ nakli ameliyatıyla ektiği tohumlar, yeşermeye devam ediyor. Ülkemizde organ nakli rutin bir tedavi uygulaması haline geldi ve Türkiye bugün, organ nakli alanında lider ülkeler arasında yer alıyor.

Prof. Dr. Mehmet Haberal Mürüvet Çalışkan'a 3-9 Kasım Organ Bağışı Haftası dolayısıyla 2014 yılının Kasım ayında Başkent Üniversitesi'nde düzenlenen etkinlikte çiçek takdim etmişti.

İstanbul Ülkeyi Çökertecek Kalkınmaya Engel Noktaya Ulaştı

Yazan: DOĞAN KUBAN

Çelişik gibi görünen bu söz, İstanbul'un bir çok alanlarda örnek ve öncü olduğunu yadsımak için değildir. İstanbul'un başını alıp gitmesi, ülkeye yayılması gereken çağdaş davranışların, teknolojinin önünü kesiyor. Halkı ve işverenleri kendine çekip, çağdaş etkinlikleri inhisarına alıyor.

Doğan Kuban

İstanbul ulaştığı megalopolis boyutlarıyla, ülkenin vücudunun taşıyamayacağı bir koca kafa haline dönüşen, ekonomik etkinliğin yurt yüzüne dengeli yayılmasına engel olan ve Anadolu halkının topraklarını terk ederek ülke tarımını dış dünya pazarına dönmeğe zorlayan, ve sonuçta uluslararası sermayenin aşağı

düzeyde bir ortağı olarak fakir halkı tüketici olmaya teşvik eden, giderek Türkiye'nin sömürülen bir topluma dönüşmesine neden olacak bir emme basma mekanizması olarak çalışmaktadır.

Bu kent her zaman bir çekim merkezi olacaktır. Fakat ülkeyi ekonomik olarak çökertmesine olanak vermemek gerekir. Günümüzde o sınıra ulaştık.

Dünyanın dengesini bozan pek çok neden var. Fakat temel neden artan nüfustur. Toplumlar arasında bilim, teknoloji ve uygarlık farkları ne olursa olsun, dünya

Dünya nüfusunun sürekli artması dünyanın önündeki en büyük tehlikedir.

nüfusunun sürekli artması dünyanın önündeki en büyük tehlikedir.

Bunu izleyen bir de küresel iklim değişikliği var. Dünyanın nüfusu 1800'de bir milyardan, 215 yılda sekiz milyara ulaştı. Üretimin

yıllık artışı bağlamında dünyanın zengin kapitalist şirketlerinin söylemi ulusal gelirleri artamayan fakir ülkeler için içi boş bir propaganda'dır. Türkiye'nin kişi başına geliri aşağı düşüyor.

Bugün 1800'deki dünya nüfusu kadar aç var

Nüfus artışının göstergesi işsiz ve açların, nüfusu kalabalık ülkelerde, büyük kentlere göçüdür. Bunun sanayinin gelişmesiyle ilgili olduğu bir yalıdır. 19. Yüzyılda doğruydu. İşsiz ve topraksız Halkın Hindistan'da, Güney Amerika'da, Afrika'da büyük kentlere üşüşmesi

açlıktan, sanayileşmeden değil. Çin'de de büyük kent sayısının çok oluşu sanayileşme ile birlikte, ülkenin olağanüstü nüfus yoğunluğundan.

Fakat Türkiye'de kente göç sanayileşme geliştiği için değil, yapılaşma (inşaat) üretimin en büyük parçası olduğu

ve ülke yeteri kadar sanayileşmediği için oldu. "Her şeyi yapan inşaat işçisi" hâlâ ekmeğini malzeme taşıyarak yapıyor. 1980'den sonra kent nüfusu %70'i geçti. Köyler boşaldı. Tarlalar toprak oldu. Geleneksel Türk tarımı çöktü.

Dünyada nüfusu 20 milyona ulaşmış bir kentin sağlıklı yaşamını gerçekleştirebilen bir planlama yön-

temi henüz keşfedilmedi. Batının en kalabalık kentleri olan Londra, New York, Paris'in nüfusları bugün İstanbul'dan az. İstanbul'un nüfusu 1950'deki bir milyonun 17-20 katı. İşgal ettiği alan 500.000 nüfuslu İmparatorluk başkentinin 250 katından fazla.

Megalopolis: Fakir ülke hastalığı

Megalopolis hastalığı sınırsız kapitalizmle nüfus artışının karıştığı, çaresiz bir 'hipertrofi'¹ olarak çok vurgulanan fakat çare bulunamayan bir fakir ülke hastalığıdır. Ülke ekonomisinde yarattığı dengesizlik yanında, toplumun en zengin katlarıyla en fakir katlarını yan yana getirdiği için toplumsal ayrışmanın da mekanıdır. Yaşam olanakları birbirlerinin zıddı olan insanlar birlikte yaşamasalar bile birbirleriyle dirsek teması içindedirler.

Bu, fakir sınıfları iki türlü bilinçlendiriyor: Kentsel çevre, ulaşamadıkları zenginliğin görüntüsüdür. Öte yandan yaşadıkları çağın olanaklarını, yüzeysel olsa da, onlara gösteriyor ve öğretiyor. Bu öğrenme tüketme eğilimini artırıyor ve kapitalizmin işine geliyor.

Fakat sınıfsal ayrışmanın altını çizerek zengin sınıfları bu çelişkile-

ri saklamak için bir sürü yalan icat etmeğe zorluyor. Bu durum onların statülerini korumalarına belki yardım ediyor, fakat giderek toplumun ahlâk dokusunu bozuyor.

Ahlâksız ve dengesiz toplum

Toplumsal hipertrofinin sonucu, ahlâksız ve dengesiz toplumdur. Bu dünyanın her yanında aynıdır. Dünyanın büyük kentleri, toplumları kanatan yaralardır. Kuşkusuz Lagash ya da Karaçi ile Paris aynı değil.

Dünyanın büyük kentleri, toplumları kanatan yaralardır. Kuşkusuz Lagash ya da Karaçi ile Paris aynı değil.

Paris her zaman büyük olan ve örgütlenmesi yüzyılları bulan bir dünya kenti. Diğerleri, kendi çıkar-dıkları toz duman arasında boğulan aglomeralar.² Çünkü kaşla göz

Büyük kent, insanoğlunun bütün tarihinde kendi yaratıp kontrol edemediği en büyük deformasyondur.

arasında büyüydüler. İstanbul da bu sonunculardandır. Kentin sadece 2000 hektarı 550.000 hektar içinde (yani 225’de biri) tarihi bazı kalıntıları içeriyor. Bir de her gün bozulan eşsiz bir doğal yapısı var.

Bu dev kentlerde Batılı gelişmiş kentlerden herhangi bir yöntem ithal edilemez. Bu, maymunacı kolye takmağa benzer. Kaldı ki bu büyük aglomeralar fiziksel planlama ile düzenlenecek yerleşmeler değildir. Zaten bu büyüklükte planlamanın birkaç yıl içinde gerçekleşmesi de ekonomik olarak olanaksızdır. İstanbul’da yapılan tıkanan bir dev su şebekesinin ara sıra birkaç borusunu temizlemek ya da değiştirmek gibidir.

Bazen yüz kilometrede birkaç yüz metrelik çiçekli pasajlar olur. Bu, çölde saksıda çiçek anlamına gelir. Yine de İstanbul’da yapılan akıllı almaz çirkinlikler yanında çiçek bir ferahlama oluyor. Fakat bunu çiçekleri düz duvarlara yerleştirme yöntemi ile uygulamak evlere şenlik bir uygulamadır. Kargaşanın büyüklüğüne işaret eder.

İstanbul planlanabilir mi?

Bu kentler, bir yandan sınırsız bir spekülasyonun doymak bilmez iştihasına sunulmuşken planlanmaz. Tek çare halkın planlı olarak yurt yüzeyine yeni yaratılacak sanayi merkezlerine, zaman içinde yerleştirilmesi ve ülkenin ekonomik dengesizliğinin önüne geçilmesidir. Spekülasyonu engelleyemsek de, kontrol edilebilir büyüklükte yerleşmeler transfer ülke ekonomisinin giderek çökmesine engel olabilir.

Büyük kent, insanoğlunun bütün tarihinde kendi yaratıp kontrol edemediği en büyük deformasyondur.

İstanbul’daki çiçekleri düz duvarlara yerleştirme yöntemi evlere şenlik bir uygulamadır.

İnsanoğlunun yaşamını karartan bütün kötü insan davranışlarını, pek çoğunu suç diye tanımladığımız kişisel ve grupsal etkinliklerin en kolay olduğu ortamdır.

Uygarlık adına yaratılan bütün olgu ve araçlar büyük kentlerin bütün bu kötülükleri üretmesine engel olamaz. Bu iyi-kötü çekişmesinin kentin ortalama fizyonomisindeki verileri o toplumun uygarlık düzeyini açıklar. Her türlü suç, cinayet, hırsızlık, arsa ve yapı spekülasyonu, kurasız davranışlar, eğitim, ulaşım, sanat etkinlikleri, müzeler, planlama, kent estetiği, yol, kaldırım, kentsel işlevler yeşil alan, konut, adalet, güven, sağlık, temizlik ve daha pek çok alan kent için bir yaşamsal kalite standardı tanımlarlar.

Bu standart genelde küçük kentlerde yüksek, büyük kentlerde düşüktür. Berlin ya da Amsterdam'da Karaçi, Kahire ya da İstanbul'la karşılaştırılmayacak kadar yüksektir. İstanbul gibi yarım yüzyılda kontrolsüz bir büyüme gösteren kentlerde örneğin Sao Paolo ya da Lagash'da çağdaş yaşamın en büyük kargaşa ve dramları yaşanır.

Yaşam kırılığandır. İnsanların geleceğe güvenleri azdır. Onun için megalopolisler uygarlığın

Megalopolisler uygarlığın ortadan kaldırmaya çalıştığı bütün kötülükleri içerirler.

ortadan kaldırmaya çalıştığı bütün kötülükleri içerirler. Büyüklükleri oranında suç yuvalarıdır.

İstanbul'u hiçbir planlama boyutu, estetik ve insan davranışı ile Viyana, Berlin, Stockholm ile karşılaştırmak olası değildir.

Çok kez vurguladığım gibi, 80 milyon nüfuslu Almanya'nın en büyük kenti ve başkenti Berlin'in nüfusu 4 milyondan azdır.

Anadolu'ya yeniden yerleşmemiz gerek! •

(Herkes Bilim Teknoloji Dergisi'nden alınmıştır)

1-Hipertrofi: Besin çokluğu yüzünden hücre hacmindeki artış dolayısıyla olan büyüme fazlalığı. Dokuyu oluşturan hücrelerin sayıca değil de hacimce artış göstererek aşırı büyümesi.

2-Aglomera: Yiğişim. Molozların çimento durumuna dönüşmesiyle oluşan kütle.

Şehirde kanunun yapamadığını toplum baskısı yapar.

Arthur Conan Doyle

İlk Dersimiz: Türkçe

Bu ay köşemizi dilimizde yer etmiş yabancı sözcüklerin karşılıklarına ayırdık. Bilginizi sınavın.

1 Blöf (Fr.)
a-En az
b-Sınır, uç
c-Kandırmaca
d-Kiralama	6 Skor (İng.)
a-Uyum
b-Yapılandırma
c-Danışım
d-Sonuç, sayı	11 Abaküs (Fr.)
a-Aygıt
b-Sayı boncuğu
c-Çökertici
d-Çizelge
2 Poşet (Fr.)
a-Yerel
b-Torba
c-Parçacık
d-Buluş	7 Şovmen (İng.)
a-Saldırgan
b-Bayağı
c-Gösteri adamı
d-Etkin	12 Detant (Fr.)
a-Döküm
b-Akım
c-Güney
d-Yumuşama
3 Handikap (İng.)
a-Sıra dışı
b-Yürütücü
c-Bildiri, ileti
d-Engel	8 Etap (Fr.)
a-Andaç
b-Aşama
c-Ödenti
d-Belirtke	13 Konsantre (Fr.)
a-Sonsuz
b-Yayımcı
c-Yoğunlaştırılmış
d-Çaba, efor
4 Palyatif (Fr.)
a-Geçici
b-Soy kırım
c-Nitelikli
d-Yerleşke	9 Otonomi (Fr.)
a-Özerklik
b-Yüklenti
c-Sohbet
d-Öz geçmiş	14 Rezistans (Fr.)
a-Direnç
b-Esnek
c-Elemek
d-Duygusal
5 Volüm (İng.)
a-İletişim
b-Ses düzeyi
c-Yerbilim
d-Tuzak	10 Mega (Yun.)
a-Topluluk
b-Eliaçık
c-Büyük, devasa
d-Engebe	15 Sirküler (Fr.)
a-Genelge
b-Sanki, sözde
c-Gerçek
d-Gözde

Gülhane, Türk Hekimliğinin Öncüsüdür

Yazan: Prof. Dr. SÜLEYMAN ÇELİK
GATA ve Ondokuz Mayıs Üniv. E. Öğr. Üyesi

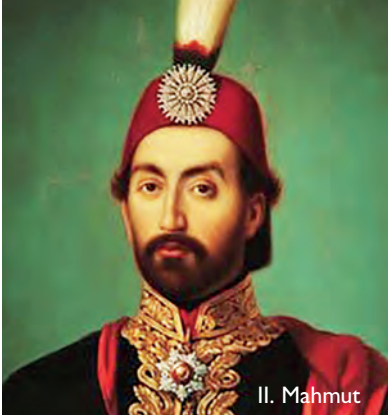
Osmanlı, savaşlarda yenilmeye ve toprak kaybetmeye başlayınca yıkılmayı önlemek için çare aramaya başladı.

Önce, müneccimlerin belirlediği eşref saatinde hücum etmek gibi, birçok akıl dışı yöntemler denendi. Sonunda yabancı danışmanların yardımıyla, yenilgilerin subay ve komutanların bilgisizliğine (cahilliğine) bağlı olduğu kabul edildi.

Bilgisizliklerini gidermek için subayların, zamanın tek eğitim kurumları olan medreselerde eğitilmeleri düşünüldü. Fakat medrese

müderrislerinin de, bir üçgenin iç açılarının toplamını bilmeyecek kadar cahil oldukları görülünce, modern, bilimsel eğitim verilen askeri okullar açılmaya başlandı. Halkın cahil olmasının sakıncası bilinmediğinden sivil okullara gereksinim duyulmadı. Bu şekilde Deniz Harp Okulu ve Kara Harp Okulu ile bu okullara öğrenci yetiştirmek üzere askeri ilk ve orta öğretim okulları açıldı.

Askerlerin sağlık hizmetlerini yürütecek bilgili hekimlere de gereksinim olduğunun anlaşılması üzerine II. Mahmut, Avrupa'dan öğretim üyeleri getirterek 14 Mart 1827'de Askeri Tıp Okulu'nu açtı. Sivil Tıp Okulu bu tarihten çok sonra, 1864'de açılmış olmasına karşın,

II. Mahmut

bilimsel tıp eğitiminin başlangıcı olan bu tarih günümüzde, sivil- asker tüm hekimlerce 'Tıp Bayramı' olarak kutlanmaktadır.

XIX. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Almanya'nın güdümüne girince, Ordu'da Alman danışmanların önerileri doğrultusunda yeni düzenlemeler yapılmış; bu kapsamda Askeri Tıp Okulu'na da el atılmıştır. O zamanki deyişle "Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'nin sureti mükemmel iş görmesini ve funun-u cedide (bilimsel yenilik) düzeyi yüksek, mükemmel ve

muktedir hekimler" yetiştirecek hale getirilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla Bonn Üniversitesi'nden Prof. Rieder getirilmiş ve Paşa rütbesi verilerek kendisinden gerekli düzenlemeleri yapması istenmiştir.

Rieder Paşa, yaptığı gözlemler sonucu okuldaki öğretim üyelerinin çoğunun Saray'ın adamları olduğunu görmüş ve bunları düzeltmenin ya da uzaklaştırmanın olanaksız olduğunu anlayınca okulda "esaslı bir ıslahat" yapılamayacağına karar vermiş; bunun yerine kadrosunu kendisini kuracağı ve kendisinin yöneteceği bir uygulama hastanesi kurulmasını istemiş; "okulu bitiren hekimlere burada bir yıl staj yaptırarak gerekli kaliteyi kazandırabileceğini" bildirmiştir. İstek kabul edilmiş, Gülhane Parkı içinde yeni bir hastane yapılmış ve "Gülhane Askeri Tababet Tatbikat Hastanesi ve Seririyatı" adı verilerek, açılışı II. Abdülhamit'in doğum günü olan 30 Aralık 1898'de yapılmıştır.

Prof. Robert Rieder

Rieder Paşa Almanya'dan başka uzmanlar da getirerek kadrosunu kurmuş; seçtiği yetenekli öğrencileri eğitim yapmak üzere Almanya'ya göndermiş; bunlar eğitimlerini tamamlayarak yurda dönünce Gülhane'nin asıl kadrosunu oluşturmuşlardır. Daha sonra stajyer eğitimi-

nin yanında uzmanlık eğitimine de başlanmış ve Osmanlı'nın referans hastanesi olmuştur.

Osmanlı'nın ilk üniversitesi olan Darülfünun'un kurulması üzerine asker ve sivil

tıp okulları birleştirilerek, Gülhane'den transfer edilen hocalarla Tıp Fakültesi oluşturulmuştur (1909).

Gülhane'den Tıp Fakültesi'ne geçen hocalar arasında, daha sonra rektörlük de yapacak olan Tevfik Sağlam'ın yanında, Süleyman Numan, Mazhar Osman, Tevfik Recep, Hamdi Suat, Hulusi Behçet ve M. Kemal Öke gibi Türk tıp tarihine geçmiş önemli isimler vardır. Tıp Fakültesi'nin ilk dekanlığına da bir Gülhaneli olan Cemil Paşa (Topuzlu) getirilmiştir.

1933 Üniversite Reformu'ndan sonra Tıp Fakültesi'nin kadrosu, Almanya'dan gelen hocalarla birlikte Gülhane'den alınan hocalardan oluşturulmuştur.

Gülhane Ankara'ya taşınınca

Kuruluş yıllarında Gülhane Hastanesi

1945'de Ankara Tıp Fakültesi'ni kurmuş ve 1953 yılına kadar iç içe çalışmışlardır. 1953 yılında ayrılmışlar, Gülhane hocalarının çoğunu ve Kurtuluş Savaşı'ndan beri asker hastanesi olarak kullanılan Cebeci'deki tesislerini Ankara Tıp Fakültesi'ne bırakarak, kendisi Yücecepe'deki Yedek Subay binasına (şimdiki Kara Kuvvetleri Komutanlığı) taşınmıştır. Ancak 1971 yılına kadar Gülhane'nin hocaları Ankara Tıp Fakültesi'nde de öğretim üyeliklerini sürdürmüşler; 12 Mart Darbesi'nden sonra Genelkurmay bu izni iptal etmiştir.

Gülhaneliler İstanbul ve Ankara tıp fakültelerinin dışında, daha sonra Anadolu'da açılan birçok tıp fakültesinin kuruluşuna da öncülük

Yazarımızı tanıyalım: 1944 Malatya doğumlu Süleyman Çelik Askeri öğrenci olarak okuduğu Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesini 1966'da bitirdi. Bir yıl GATA'da staj yaptıktan sonra İstanbul Gümüşsuyu Asker Hastanesi ve Erzincan 3. Ordu Karargahı Sağlık Başkanlığında çalıştı. GATA Farmakoloji Anabilim Dalında Tıpta Uzmanlık eğitimini tamamladı. İstanbul Üniversitesi'nde doktorasını verdi. İngiltere-Nothingham Üniversitesinde "Doktoraüstü araştırmacı" olarak çalıştı. 1981 yılında GATA'da Yardımcı Doçent, 1983'de doçent oldu. Üç ay ABD Colorado Eyaleti Denver kentinde bulunan Fitzsimons Army Medical Center'de konuk öğretim üyesi olarak çalıştı. 1988'de profesör oldu. 1989 yılında GATA'dan emekli olarak ayrıldı ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesine geçti. Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nden de 2011 yılında, yaş sınırından emekli oldu. Esas uzmanlık alanı olan Farmakoloji yanında Bilim Tarihi ile de ilgilendi. Bu konuda lisansüstü dersler verdi ve yayınlar yaptı.

etmişlerdir.

Uludağ Üniversitesi'nin kurucu rektörlüğünü bir Gülhaneli (Fethi Tezok) yapmış ve Tıp Fakültesi'ni Gülhane'den getirdiği hocalarla kurmuştur. Diyarbakır (Dicle), Gazi, Adana (Çukurova), Gaziantep ve Mersin üniversitelerinin tıp fakültelerinin kuruluşuna da Gülhaneliler öncülük etmişler ve dekanlık, rektörlük yapmışlardır.

Türkiye'deki tıp fakültelerinin dışında Afganistan'da Kabil Tıp Fakültesi'nin kuruculuğunu da Gülhane yapmıştır.

Gülhane Türk Tıp Tarihinde birçok ilkin öncülüğünü yapmıştır.

Osmanlı'da kadının toplum içine çıkması yasak olduğu için hemşirelik hizmetini, hiçbir eğitimi olmayan hizmetliler yapıyordu. İlk

miştir. Cumhuriyet'ten sonra salgın hastalıklarla mücadeleye öncelik verilmesi, Sağlık Bakanı Refik Saydam'ın Gülhaneli olmasına bağlıdır. Cumhuriyet'in halk sağlığı alanında kazandığı en önemli başarı olan salgın hastalıkların kökünün kazınmasında büyük emeği olan Refik Saydam, kendi adıyla anılan Hıfzı-sıhha Enstitüsünü kurarak yerli aşı ve serum imalatını da başlatmıştır.

Osmanlı'da ilk bilimsel toplantılar, 1908 yılında "Gülhane Müsamereleri" adı altında, Gülhane'de yapılmaya başlanmış ve perşembe günleri öğleden sonrası bilimsel toplantılar için ayrılmıştır. Bu toplantılarda sunulan bildirimler her yıl, "Gülhane Külliyyatı Mesaisi" adı ile kitap şeklinde yayımlanmıştır.

Türkiye'de kardiyoloji, gastroenteroloji ve nefroloji klinikleri ilk kez Gülhane'de kurulmuş; elektron

mikroskobu, ekokardiyografi ve diyaliz uygulamaları ilk kez Gülhane'de yapılmıştır.

İlk Yanık Merkezi Gülhane'de kurulmuş ve Eczacılık alanında da Gülhane birçok ilke imza atmıştır. Osmanlı'da ilaç fabrikası

keş Gülhane'de hastabakıcılık kursu açılmış ve hasta bakımı eğitilmiş kişilerce yapılmaya başlanmıştır.

Diyet mutfağı, acil servisi ve kan bankası ilk kez Gülhane'de açılmıştır.

Bulaşıcı hastalıklara karşı ilk aşı uygulaması Gülhane'de yapıl-

madığı için, askerin gereksinimini karşılamak üzere Gülhane'de ampul, tablet ve diğer ilaç şekilleri ile damar yolundan uygulanan büyük hacimli infüzyon sıvıları üretilmeye başlanmıştır. Kurtuluş Savaşı başlayınca bu tesisler Anadolu'ya taşınmış ve Konya'nın Sille ilç-

sinde faaliyete geçirilerek Ordu'nun gereksinimi karşılanmıştır. Kurtuluş'tan sonra Ankara'ya taşınmış ve bugünkü MSB İlaç Fabrikası'nın temelini oluşturmuştur.

1960'ların başında başlayan diyaliz uygulaması, Gülhane Eczacılık Bilimleri Merkezi'nde üretilen periton ve hemodiyaliz çözeltileri ile yapılmıştır. Gülhane'den sonra diyaliz uygulamasına başlayan

diğer tıp fakülteleri, bu çözeltilerin formülünü ve yapılışını Gülhane'den öğrenmişlerdir. Diyaliz merkezlerinin yaygınlaşması üzerine sanayiciler bu işi Gülhane'den öğrenerek

fabrikasyon üretime başlamışlardır.

“Yetim ilaç” adı verilen, çok az tüketilmeleri nedeniyle kârlı bulunmadıkları için sanayide üretilmeyen, ancak gerektiğinde yaşamsal önemi olan ilaçlar, ihtiyaç olduğunda bugün hâlâ Gülhane'de üretilmekte ve Gülhane'de yatan hastaların gereksinimi dışında Ankara'daki diğer hastanelerin istekleri de çoğu kez karşılanmaktaydı.

Gülhane'nin Türk hekimliğinin öncüsü olmasının ötesinde, elbette ana misyonu Askeri hekimliğin ocağı olmasıdır.

Askeri Sağlık hizmetleri ile Nükleer Biyolojik ve Kimyasal Savaşa karşı önlemler Gülhane olmazsa öğretilemez. Gülhane'nin kapatılması askeri hekimliğin kökünü kesilmesi demektir. Gülhane

asker hekimlere, hekimlik bilgisinin yanında bir ruh aşılardır. Bu ruhu taşımayan hekimler Mehmetçiğin ruhunu anlayamaz ve ona gereği gibi hizmet edemez.

1974 Kıbrıs Barış Harekati ve daha sonra başlayan PKK terörü üzerine Gülhane savaş yaralıları konusunda büyük deneyimler kazanmıştır.

Gülhane'de yalnız askerler değil yaralı polisler ve korucular, hatta si-

Gülhane'nin kapatılması, üstelik sevk zincirinin bozulması, gazilerimizi yetim bırakır ve şehit sayısını artırır.

viller de tedavi edilmektedir. Kuru-luşundan beri Genel Cerrahi içinde Harp Cerrahisi kürsüsü var olmakla birlikte günümüzde konu genel cerrahi, ortopedi, beyin cerrahisi, plastik cerrahi, psikiyatri, fiziksel tıp ve rehabilitasyon ile gerektiğinde gözden dış hekimliğine kadar diğer kliniklerin ortak çalışmasını gerektiren multi disiplinler konuma gelmiştir.

İşte 40 yılın üzerindeki deneyim ve birikimiyle, Gülhane'de bu işler çok uyumlu bir eşgüdüm içinde yapılır olmuştur. Gülhane'nin kapatılması, üstelik sevk zincirinin bozulması, gazilerimizi yetim bırakır ve şehit sayısını artırır.

Bunun vebali kapatanların omuzlarında olacaktır. •

Enerji Dünyası
Necdet Pamir

23. Dünya Enerji Kongresi ve **Türk Akımı Projesi Üzerine**

Üç yılda bir düzenlenen “Dünya Enerji Kongreleri”nin yirmi üçüncüsü, 9-13 Ekim 2016 tarihinde İstanbul’da, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi’nin (DEK-TMK) ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

Dünya Enerji Konseyi, 1924

yılında Londra’da kuruldu. Bu kongrelerin amacı, “Bakanlar, şirket üst yöneticileri ve sektör kuruluşlarının uzmanları arasında, enerji sektöründeki kritik gelişmelere yönelik diyalog ortamı oluşturmayı” amaçlamaktadır.

23. Dünya Enerji Kongresi'nde dünya liderleri

23. Dünya Enerji Kongresi, özellikle Türkiye kamuoyunun gözünde, Rusya ile imzalanan Türk Akım (Doğal Gaz) anlaşması ve gene aynı ülke ile “tazelenen” Akkuyu Nükleer Santral Anlaşması çerçevesinde öne çıkarıldı. Özetin özeti budur.

Türkiye ve Rusya Devlet Başkanları, farklı gerekçelerle de olsa, kendilerinden hoşnut olmayan “Batılı” liderlere, “Biz de kendi aramızda paslaşırız” mesajı vermeyi düşündüler.^[1]

Bu çerçevede Türk Akım’ın, görkemli bir proje ve büyük bir başarı öyküsü olarak paketlenmesine özen gösterildi.

Özet bir anlatımla bu proje kamuoyuna, 2009 yılından bu yana üçüncü kez kullanılan “Asrın Projesi” kimliğiyle sunuldu.

Rusya, 2007 yılında geliştirdiği Güney Akım Projesi ile Avrupa’ya

ilave 63 milyar metreküp gaz sağlayacak yeni bir atak denemişti. Fakat gerek AB’nin Rusya/Gazprom tekelini kırmaya yönelik 3. Enerji Paketi ve gerekse AB’nin Kırım konusundaki ambargosu, Rusya’nın tepkisine ve Güney Akım yerine, 2014 sonunda Türk Akım Projesi’ni

Türkiye ve Rusya Devlet Başkanları, kendilerinden hoşnut olmayan “Batılı” liderlere, “Biz de kendi aramızda paslaşırız” mesajı vermeyi düşündüler.

öne sürmesine neden olmuştu. Bu proje, ekonomik olmaktan çok, politik hedefe yönelikti ve gerçekleşme olasılığı son derece düşük düzeydeydi.

“Oyunun kuralları”nı kendi politik çıkarları doğrultusunda ba-

şarıyla kullanabilen Rusya, Bulgaristan'ın zayıf koalisyon hükümetini baskı altına almayı, AB'ye "alternatifim var" demeyi ve Türkiye'ye de "mavi boncuk vermeyi" hedefleyerek, bir taşla ikiden de çok kuş vurmayı becermişti.

Oysa soğukkanlı bir değerlendirme yapılsa, 3. Enerji Pake-ti'nin Gazprom'un tekeline kiracak koşullarını kabul etmediği ve Kırım konusunda geri adım atmadığı takdirde, Rusya'nın AB üyesi ülkelere 63 milyar metreküp gazı pazarlayamayacağı gerçeği açıkça görülebilirdi.

Bu koşullarda "şapkadan çıkarılan" Türk Akımı Projesi, Türk ve Rus kamuoylarında uzun süre etkili bir "halka ilişkiler kampanyası" olarak kullanılmıştı.

Bir Rus uçağının Türkiye-Suriye sınırında düşürülmesiyle askıya alınan Türk Akım ve Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) projeleri, Türkiye-Rusya arasındaki soğuk politik rüzgârların yok olmasından sonra yeniden yaşama geçirilmiş, "tazelenen" Türk Akım(ı) Projesi'nin yıllık taşıma kapasitesi, 63 milyar metreküpten 31,5 milyar metreküpe düşürülmüştü. Yeni projeye

göre, Türkiye'nin Karadeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölgesi'nden geçecek iki paralel hattın biri Türkiye'ye 15,75 milyar metreküp gaz sağlarken, aynı kapasitedeki diğer hat, İpsala (Yunanistan) üzerinden

Yazarımızla Tanışın: Necdet Pamir, 1954'de Ankara'da dünyaya geldi, TED Ankara Koleji ve ODTÜ Petrol Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. (1980) 26 yıl, ulusal petrol ve doğal gaz kuruluşu TPAO'da çalıştı. Üretim, Planlama ve Koordinasyon, Petrol Taşıma ve Pazarlama Grup Başkanlıklarında; Mühendis, Şef, Başmühendis, Proje Müdürü, Grup Başkan Yardımcısı, Grup Başkanı ve Genel Müdür Muavini olarak görev yaptı. Bir yıl Genel Müdür olarak özel sektörde hizmet verdi. **Halen bulunduğu görevler:** •Bilkent Üniv. Öğretim Görevlisi (Lisans: World Energy Politics, Yüksek Lisans: Energy Geopolitics and Policy) •CHP Enerji Komisyonu Başkanı, •Genel Yayın Yönetmeni; enerjenergy.com •TMMOB Petrol Mühendisleri Odası Enerji Politikaları Çalışma Grubu Başkanı •KUDENFOR (Koç Üniv.-Denizcilik Forumu) Danışma Kurulu Üyesi. **Önceki görevleri:** •TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi (1980-1995) •Petrol Mühendisleri Odası YK Başkanı •Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi YK Üyesi •Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Genel Koordinatörü **Yayımlanmış kitapları:** •Bakü-Ceyhan: Orta Asya ve Kafkasya'da Bitmeyen Oyun, 2000 (ASAM yayını) •Enerjinin İktidarı, 2016 (Hayy Kitap)

Kongre'deki liderlerden bir görüntü

Çünkü...

Tükettiği doğal gazın %55'ini Rusya'dan ithal eden Türkiye'nin, enerji güvenliği için bu bağımlılığı hızla azaltması gerekirken, üstelik 1,75

Avrupa'ya pazarlanacaktı. Bu arada, Türkiye'ye yılda 14 milyar metreküp Rus gazı aktaran ve Ukrayna-Moldova-Romanya-Bulgaristan üzerinden geçip, Trakya'da Türkiye'ye giren Batı Hattı devre dışı bırakılmakla kalmayacak, Rusya açısından "non-grata" konumundaki Ukrayna da "by-pass" edilmiş olacaktı.

Sıralanmaya çalışılan bu somut veriler ışığında, Türk Akım Projesi'nin, Türkiye için gerçekten bir zafer olup olmadığı sorusuna olumlu bir yanıt vermek, olanak dışı kalıyordu.

milyar metreküp daha fazla gaz alması, "Zafer" sözcüğüyle ciddi bir çelişki oluşturuyordu.

Bu anlaşma karşılığında, gaz fiyatının düşürüleceği iddialarına gelince; Rus gazına, Türkiye'nin zaten AB ülkelerinden çok daha fazla ödediği ve konunun uluslararası tahkimde olduğu dikkate alınırsa, sağlanabilecek indirimin zaten çoktan beri yapılmış olmasının gerektiği açıktır.

Konunun AB boyutuna gelince; halen doğal gaz ithalatında %38 oranında Rus gazına bağımlı olan ve Rusya tekelini kırmak için durmaksızın önlemler arayan AB'nin,

Bu somut veriler ışığında, Türk Akım Projesi'nin, Türkiye için gerçekten bir zafer olup olmadığı sorusuna olumlu bir yanıt vermek, olanak dışı kalıyordu.

Türk Akımı'nın, ülkemizden sonra Avrupa'ya uzanacak ikinci ayağına, Kırım sorununda ve AB'nin 3. Enerji Paketi'nde Gazprom tekelinin kırılmaya yönelik maddelerde uzlaşma olmadan sıcak bakması için bir neden görünmemektedir.

Diğer yandan, Kuzey Akım'ın ikinci ayağı için, AB içinde İtalya ve Polonya dahil, ciddi karşı çıkışlar varken, buna bir de 15,75 milyar metreköplük Türk Akım "rekabeti" eklemenin, Almanya açısından da cazip bir yanı olması düşünülemez... Nitekim Oxford Enerji Enstitüsü Gaz Araştırma Bölümü Başkanı Prof. Jonathan Stern de Rus gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıması planlanan Türk Akım doğalgaz boru hattı projesine ilişkin, "Türk Akım'da başlangıçta Türkiye'nin faydalanacağı tek bir hat olacak. İki hat inşa edilecekse, bu AB ile mevzuat anlaşmasını gerektirir." yorumunu yaptı.

Akkuyu NGS için de söylenecek çok şey var. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın Akkuyu için 39

Yapımı planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali çok ciddi yaşamsal riskler taşıyor.

adet uyarısı, AB'nin (Yunanistan ve Kıbrıs adası odaklı) ciddi risk sorgulamaları, ÇED sürecindeki hukuksuzluklar, Mersin halkının %80'inin itirazları, yer seçimine yönelik çok ciddi riskler, çok yüksek maliyet, Rusya'ya daha fazla artacak bağımlılık, nükleer atık vb sorunlar, bu projede çok ciddi yaşamsal riskler taşıyor.

Türkiye açısından bir "zoru gerçekleştirmek" başarısı olan ve büyük olanaklar sağlayabileceği beklenen "Dünya" Enerji Kongresi, Türkiye ve Rusya Devlet Başkanları'nın arasındaki ilişkilere "parlatılmış görüntü" oluşturmasının yerel sınırları ötesinde, üzücüdür ki, dünya ölçeğinde bir ilgi ve etki alanı oluşturamamıştır. •

nedetpamir@butundunya.com.tr

79

İsmet Paşa ve Lozan Barış Konferansı

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, kimilerince emperyalist gücün üç silahşoru olarak da adlandırılan İngiltere, Fransa ve İtalya, Doğu'da savaşa son verecek bir antlaşma yapılması amacıyla, 13 Kasım 1922 tarihinde İsviçre'nin Lausanne (Lozan) kentinde görüşmelerin yapılmasını önerdiler.

Lozan'da yapılacak görüşmelerin, emperyalist güçler tarafından, bir Barış Antlaşması görüşmelerinden ziyade, Batı'nın Osmanlı'nın beş yüz yıllık geçmişiyle bir hesaplaşması olarak algılandığı açıktı. Bunun için de; Ankara Ulusal Hükümeti'nin bu görüşmelere göndereceği

heyetin oluşturulması büyük önem arz ediyordu. Meclis'te, Lozan'a gönderilecek heyet ve heyetin başkanı konusunda ciddi tartışmalar yaşanıyordu. Mustafa Kemal gelişmeleri soğukkanlılıkla izliyor ve özellikle İsmet Paşa adı üstünde duruyordu.

Bunu Nutuk'ta;

“İşte, ondan sonradır ki, İsmet Paşa'ya emrivaki halinde Hariciye Vekili olacağını ve ondan sonra da Sulh Konferansı'nda Heyet-i

Lozan'daki Türk Heyeti

Murahhasa Reisi olarak gideceğini söyledim. Paşa birdenbire hayrete düştü. Asker olduğundan bahsederek, beyan-ı itiraz etti. En nihayet, teklifimi bir emir telakki ederek kabul etti.” ifadeleriyle anlatılmaktadır. Atatürk döneminde yazılan ve onun da tetkik ettiği bilinen Tarih-IV Türkiye Cumhuriyeti isimli kitapta ise bu seçimle ilgili olarak;

“Büyük Gazi, Türk zaferininin, Türk Ulusu’na temin edebileceği siyasi menfaatler hakkındaki görüşlerinin en çok İsmet Paşa tarafından anlaşılmakta olduğuna ve bilhassa beynelmilel büyük bir konferansta fikir ve arzularının en iyi İsmet Paşa tarafından takip ve tabik olunabileceğine kani idi...” açıklaması yapılmaktadır.

Mustafa Kemal, İsmet Paşa’nın soğukkanlı, çok zeki, sabırlı ve oldukça sağlam bir sinir yapısına sahip olması itibariyle, kendisinden, bilgilerinden ve tecrübesinden azami derecede yararlanılabileceği kanaatindeydi. Ayrıca Türk Heyeti’ne başkanlık edecek kişinin yeni bir anlayışa sahip, eşitlik konusunda ödün vermeyen ve kayıtsız-şartsız “tam bağımsızlık” yanlısı olması gibi özelliklere sahip bulunması büyük önem taşıyordu. Bunlara ilaveten bu seçimdeki en etkili faktörün, onun Mustafa Kemal’e verdiği güven duygusuydu.

Meclis, İsmet Paşa’yı Heyet Başkanı olarak görevlendirmişti. O da; seçilmesinin hemen ardından ve 3 Kasım 1922 tarihinde Meclis’te

Meclis, İsmet Paşa’yı Heyet Başkanı olarak görevlendirmişti.

bir konuşma yaptı. Özetle, Misak-ı Milli (Ulusal And) ile belirlenen ve Meclis Ulusal Hükümeti’nce yapılan antlaşmalarda yer almış ilkeleri savunacağını dile getirerek, “Misak-ı Milli ve yüksek heyetimin siyasetimize esas olarak kabul ettiği anlaşmalar çerçevesinde hukumuzu savunacağız...” ifadeleriyle adeta bir de taahhütte bulundu.

Konferans’a İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (Yugoslavya) ve Japonya katılıyordu. Boğazlarla ilgili çalışmalar için de; Karadeniz’e kıyısı olan ülkeler Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan da davet edilmişlerdi. Amerika ise “gözlemci” sıfatıyla Lozan’a katılmıştı.

Kasım'ın ilk yarısında başlama öngörülen Konferans, Fransa ve İtalya'nın gecikmesi nedeniyle ancak 20 Kasım 1922 tarihinde öğleden sonra saat 16.00 gibi başlayabildi.

Birinci Dönem Görüşmeleri

(20 Kasım 1922-4 Şubat 1923)

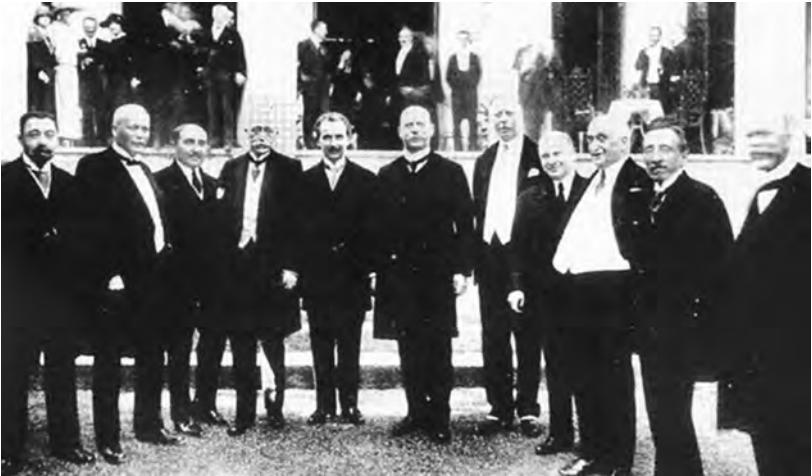
Açılış konuşmasını İsviçre Konfederasyonu Başkanı Mr. Haab yaptıktan sonra İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon kürsüye çıktı. Eşitlik ilkesi konusunda ödün vermeyen ve hatta vermesi bile düşünülemeyen İsmet Paşa da; Lord Curzon'un hemen arkasından kürsüdeydi. Paşa, ilgilileri önceden uyarılmış ve **“Lord Curzon konuşursa; ben de çıkar konuşurum...”** demişti.

Seha L. Meray'ın, Lozan Barış Konferansı Tutanakları adıyla düzenlediği eserine yazdığı önsöz-

Lozan Antlaşması görüşmelerinde İsmet İnönü ve diğer devlet adamları ▼

de İsmet Paşa'nın bu olayı; **“Lord Curzon yerine otururken, törende toplanmış olanlar beni, hayretle kürsüde gördüler. Reiscumhura hitap ettikten sonra, konuşmama başladım. Sulh arzusuyla geldiğimizi çok haksızlık gördüğümüzü söyledim. Sulh arzularının bütün konferansa hâkim olması, adalet içinde bir sulh yapılması dileği ile sözümü bitirdim. Oturdum. Herkes, garip bir vaziyette, nihayet benim diplomat usullerini bilmeyen bir asker olduğuma hareketimi vererek, aramızda sataşmalar ve usul münakaşalarıyla, törendeki müdahalemi hazmedip geçtiler...”** ifadesiyle anlattığı belirtilmektedir.

Ankara Ulusal Hükümeti'nce Türk Heyeti'ne verilen talimatlara göre; görüşmelerin ruhunu sınırlar konusu oluşturuyordu. Ayrıca, “Ermeni Yurdu” olarak gelebilecek hiçbir öneri ve görüş kabul edilmeyecek, aksi olursa; görüşmelerin kesilmesi cihetine gidilecekti.

Boğazlar Bölgesi ile Gelibolu'da, gerekçesi ne olursa olsun hiçbir şekilde yabancı asker bulunulmayacaktı. Kapitülasyonlar kabul edilmeyecek, Azınlıklar için mübadele (Değişim) uygulanacaktı. Osmanlı borçları, Osmanlı'dan ayrılan ülkelere paylaştırılacaktı. Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar) İdaresi kaldırılacaktı. Ordu ve donanma konusunda asla sınırlama yapılamayacaktı.

Görüşmelerdeki sıkıntılar genellikle İngiltere'nin ve dolayısıyla Lord Curzon'un Ankara Ulusal Hükümeti'ne karşı olan önyargısının

Lord Curzon

dan kaynaklanıyordu. İngiltere'nin şımarık Dışişleri Bakanı, Türklerin büyük bir zafer kazanarak Batılılar ile aynı masaya oturmasını bir türlü kabullenemiyor, hatta hazmedemiyordu. Eline geçirdiği her fırsatta Mondros Mütarekesi'ni hatırlatıyor, İsmet Paşa da her defasında,

“Ben buraya Mondros’tan değil, Mudanya’dan geldim...” yanıtını veriyordu.

Lord Curzon, kapitülasyonların kaldırılması ve ekonomik bağımsızlık konularının görüşüldüğü sırada, tartışmaların altından kalkamayınca olayı öylesine bir boyuta taşımıştı ki; İsmet Paşa'ya, **“Sunduğum her öneriye itiraz ettiniz. Bunların hepsini bugün için cebime koyuyorum. Ama yokluklar içinde bir ülken var. Kalkınmak, gelişmek için sermaye lazım. Sermaye ise bir bende, bir de yanımdakilerde var. Yarın, öbür gün mutlaka muhtaç olup kapımızı çalacaksınız. Ben de o zaman bugün cebime koyduklarımı birer birer çıkaracağım...”** sözleriyle bir de tehdit savurmuştu.

Türk Heyeti, Batılı diplomatlara karşın birçok olanaktan yoksundu. Diplomatik deneyimleri yok denecek kadar azdı. Haber kaynakları ve yabancı dil bilgileri de sınırlıydı. Üstelik Lozan-Ankara haberleşmesi İngiliz Gizli Servisi(Intelligence)’nin denetimindeydi.

İsmet Paşa Barış'ın İngilizlerin elinde olduğu kanaatindeydi. Görüşmelerin seyrini ve izlenecek politikada onların kopma noktalarına geldikleri konular üzerinde yoğunlaşmayı ve oralardan bir sonuca ulaşmayı öne almıştı. Özellikle **“tam bağımsızlık”** ve **“egemenlik”** gibi konular Paşa'nın asla taviz veremeyeceği ve bu nedenle de sıkça dillendirdiği hususlardı. Bir keresinde; **“Türk Halkı, bütün öteki halklar gibi, kendi varlığına,**

bağımsızlığına ve haklarına ilişkin her şeyde son derece kıskançtır...” diyerek kararlılığını net bir şekilde ifade etmişti.

Lord Curzon’un rahatsız olduğu konuların başında da bu husus gelmekteydi. Fakat İsmet Paşa cevapta gecikmiyor; *“Bağımsız bir ulus ve devlet olan Türkiye’nin; haksız ve egemenliğine göz dikmiş önerileri, ne yoldan ve ne biçimde olursa olsun, kabul etmesi beklenemez.”* sözleriyle tavrını sürdürüyordu.

Bir ara Konferans’ın Azınlıklar Konusu yüzünden kesilmesi tehdidinde İsmet Paşa; *“Eğer bu sözlerde bir kesilme tehdidi varsa, eğer bu kesilmeden Türkiye mesul tutulmak isteniyorsa, mesele bu şekilde ortaya sürülmemelidir. Çünkü Lord Curzon’un nutkundan evvel azınlıklara hak tanımaya biz kendimiz kabul etmişizdir. Sonra, Türk Heyeti hiçbir güçlük çıkarmış da değildir. Buna rağmen kesilme için Azınlıklar Meselesi münasip bir bahane olarak kullanılırsa, bu hakikatler öğrenilince, bizim lehimize yükselecek ses o zaman muhterem Lord’un zannettikleri gibi yalnız Ankara’nın sesi olmayacaktır...”* ifadesiyle yanıt vermiştir.

Tartışmalar esnasında “ellerinin temiz” olduğunu iddia eden Lord Curzon’a İsmet Paşa’nın, *“Yabancı istilası yüzünden yıkılıp-yıkılmış kendi memleketlerinde çalışan Türklerin elleri özellikle temizdir. Bu eller hiçbir vakit, hiçbir yabancı memlekete ne saldırmış, ne*

“Memleketimi esarete mahkûm eden bir belgeye asla imza koyamam.”

yabancı bir memleketi istila etmiş, ne de yakıp-yıkıştır. Bütün başka ellerle karşılaştırılmakta çekinecek hiçbir şeyleri yoktur.” sözleriyle açık ve net bir cevap vermiştir.

Görüşmeler iki ay kadar sürmüştü ama henüz bir uzlaşma yoktu. Bununla birlikte Müttefikler, 31 Ocak 1923 günü, hazırlamış oldukları bir anlaşma metnini verdiler. İsmet Paşa taslağı inceledikten sonra, *“Biz, ‘barış istiyoruz’ dediğimiz zaman ‘tam bağımsızlık’ istiyoruz dediğimizi herkesin bilmesi lazımdır. Bunu istemeye hakkımız ve de gücümüz vardır...”* şeklinde bir açıklamada bulunmuş, ardından Lord Curzon tehditkâr sözler sarf etmeye başlayınca da; *“Memleketimi esarete mahkûm eden bir belgeye asla imza koyamam.”* sözleriyle tavrını bir kez daha ve ödü

vermeksiz ortaya koydu.

Lord Curzon, gelişmeler üzerine, 4 Şubat 1923'te Lozan'ı terk etti. Barış isteyen Türk Heyeti ise herkesten önce Lozan'a gelmişti ve şimdi herkesten sonra oradan ayrılıyordu.

Aslında bu Konferans'ın iptal edilmesi değildi. Taraflar arası gerilim olabildiğince artmış ve bu da Konferans'ın bir süreliğine ertelenmesine yol açmıştı.

Bu durum karşısında değerlendirmeler farklı oldu. Kimi Konferans'ın kesintiye uğradığı ve kısa bir süre sonra yeniden başlayabileceği şeklinde yorum yaparken; bazıları ise bunun yeni bir savaşa yol açabileceği görüşündeydi. Türk Ulusu da kaygılıydı. Geline bu nokta yeniden bir savaş mı başlatacaktı? Yoksa bu bir blöf müydü? Belki de bir oyun tezgâhlanıyordu. İsmet Paşa neler düşünüyordu ki? Bu tereddütlerin cevabını ilerleyen zaman verecekti. Sabırlı olmak gerekiyordu.

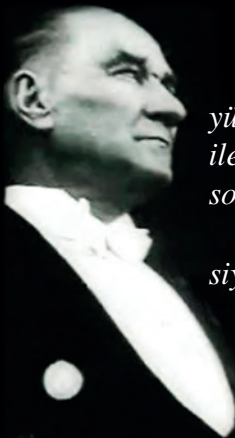
Türk Heyeti Ankara'ya dönmüş

ve konu Meclis'te görüşülmeye başlanmıştı. Sert tartışmalar yaşanıyordu. İsmet Paşa'nın ayrıntılı açıklamalarından tatmin olmayanlar, eleştirilerini daha da sertleştirdiler. Sonunda Mustafa Kemal Paşa olaya müdahale etti ve yaptığı konuşmasında özetle, **“Arkadaşlar, mevzubahis olan mesele cidden mühim ve naziktir. Bu meseleyi asabiyetle görüşmek gayri caizdir. Onun için bütün arkadaşlarımı sükûnete davet etmek çüretinde bulunacağım...”** sözleriyle gerilimi yatıştırmaya çalıştı.

Gergin bir ortamda günlerce süren görüşmeler sonucunda Meclis sakinleşti ve 6 Mart 1923 tarihinde yapılan oturumda Bakanlar Kurulu, **“Delegelerimiz milletimizin ve Meclisimizin şerefini korumuştur. Kendileri, manevi bakımdan Meclis'çe de desteklenerek görevlerine devam etmelidir...”** diyerek, Türk Heyeti'nin Konferans'a devam etmesi kararlaştırıldı. •

cengizonal@butundunya.com.tr

(Gelecek Ay: İsmet Paşa ve Lozan Barış Konferansı-II)

“Bu antlaşma, Türk Milleti'ne karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış Büyük Suikast'ın sonuçsuz kaldığını bildirir bir belgedir.

Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş siyasi bir zaferdir.”

M. Kemal Atatürk

Kuva-yi Milliye'nin Hikayesini
Dünya'ya Tanıtan Gazeteci,

Madam Gaulis

Bu sayımızda sizlerle Mustafa Kemal'in pek de bilinmeyen bir hikayesini paylaşacağım. Belki de sadece bilgi almak amaçlı olarak İstanbul'a gelen, hakkında casus olduğu iddiaları olan bir gazeteci kadını saflarına çekerek, haklı davamızı dünya kamuoyuna duyuran Mustafa Kemal'in olaylara yaklaşımını, özellikle de o tarihlerde Mustafa Kemal'in içinde bulunduğu durumu iyi analiz etmek gerekiyor.

Boyunda idam fermanı vardı ama bu onu durdurmaya yetmiyordu. Onun gerçekleri başkalarının hayallerini bile süsleyemezdi. Araç yoktu. Araç bulsalar mazot yoktu. Askeri üniformasını çıkarttığına giyecek sivil kıyafeti yoktu. Misafir gelse ikram edecek kahveleri yoktu.

Mustafa Kemal

Çay bulsalar, şeker yoktu. Dört bir yanda işgal orduları, kendinden başka kimseyi düşünmeyen Padişah'ın, yurtseverlerin üzerine yürüttüğü hain kuvvetleri vardı. İşte Mustafa Kemal Paşa bütün bu sıkıntılar içinde bir yandan halkı ve çeteleri örgütlemeye çalışırken, öte yandan düzenli bir ordu kurmanın uğraşları içindeydi. Ordu kuracak kadar gönüllü yoktu. Gönüllü bulsalar kıyafet yoktu, cephane yoktu.

Bütün bu yokları var eden Atatürk, Milli Mücadeleyi haklı bir

Türk davasına yakınlık gösteren Gaulis'in cephe ve cephe gerisi ziyaretleri ile Ankara temasları, Millî Mücadele hareketinin meşruluğunu tam anlamı ile kavramasına sebep olmuştur.

zemine oturtmak için önce kongreler yaptı sonra Meclis'i kurdu. Her adımın altında kimsenin öngöremediği birden fazla plan vardı. Kimse zaferi hayal edemezken o zaferden sonra yapacaklarını düşünüyordu. Düzenli ordu ve Meclis kurulduktan sonra sıra haklı davamızı dünya kamuoyuna anlatmaya gelmişti. Yabancı ülkelerin devlet adamları, askerleri, gazetecileri başta olmak üzere mümkün olan her yere ulaşmaya çalışan Mustafa Kemal Paşa'nın görüştüğü ve yakınlık gösterdiği gazeteci ve yazarlardan birisi de **Madam Berthe Georges Gaulis**'tir. Gaulis, Millî Mücadele döneminde Türkiye'ye yaptığı seyahatlerin ikisinde Ankara'ya gelerek Mustafa Kemal Paşa ile pek çok görüşme yapmak imkanı bulmuştur. Türk davasına yakınlık gösteren Gaulis'in cephe ve cephe gerisi ziyaretleri ile Ankara temasları, Millî Mücadele hareketinin meşruluğunu

tam anlamı ile kavramasına sebep olmuştur. Gaulis, Fransa'da yazarı olduğu gazetelerdeki makalelerinde ve yayımladığı kitaplarında, Türk davasını ve bu davanın lideri Mustafa Kemal Paşa'yı anlatmıştır. Avrupa kamuoyunun bakış açısının Türkiye lehine çevrilmesinde ve Türk-Fransız ilişkilerinin gelişmesinde Gaulis'in faaliyetlerinin önemli katkıları olmuştur.

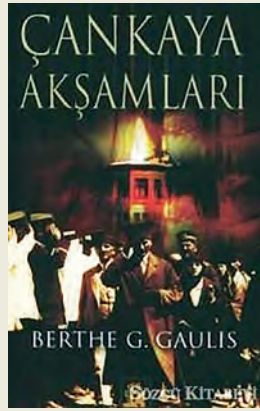
Berthe Georges Gaulis, Millî Mücadele döneminde gazeteci olarak 21 Eylül 1919 tarihinde Anadolu'ya gitmek amacıyla İstanbul'a gelmiştir. Bu amacını gerçekleştirmek için, İstanbul'da çeşitli temaslar kuran Gaulis, Tevfik Rüştü (Aras) ile görüşmüş, Millî Mücadele hareketini haklı bulduğunu, Türk davasını dünyaya duyurmak istediğini, ancak daha geniş bilgiye sahip olabilmek için Anadolu'da milliyetçi liderlerle görüşmek istediğini dile getirmişti. Tevfik Rüştü, Ankara'dan aldığı talimatla Madam Gaulis'i, trenle Eskişehir'e götürmüş ve Eskişehir yakınlarındaki bir köyde kendisini Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ile görüştürmüştür. Ali

Fuat Paşa Gaulis'i Anadolu'da Yunan zulmünü göstermek üzere savaş bölgesinde dolaştırmıştır.

Gaulis, Çankaya Akşamları adlı kitabında tüm İngiliz ve Yunan engellemelerine karşın gelebildiği Anadolu'daki izlenimlerine şöyle yer veriyor:

"İsmet Paşa'nın komuta ettiği hatları boydan boya geçtim. Söğüt'ü, Köprü'yü, Bilecik'i, Pazarcık'ı, İnegöl'ü, Bozüyük'ü baştan başa dolaştım. Felaketleri gördüm. Harabelere dokundum. Kurbanların sayısını saptadım. Sağ kalanları izledim. Taşlar altında hâlâ ceset parçaları vardı. Artık Ankara bana ne anlatabilirdi? Geri dönmeye karar vermiştim ki İsmet Paşa 'Hayır, siz Mustafa Kemal Paşa'yı dinlemeden hiç bir şey anlayamazsınız, Ankara'ya gidin ve onu dinleyin, o zaman her şeyi anlayacaksınız' dedi.

Bir kaç gün sonra Ankara Gari'ndeki müdüriyet binasındaydım. Paşa'nın özel Giresun'lu korumaları arasından birinci kata çıkarıldım. Şef bakışlı bir subaya yaklaştım,

Berthe G. Gaulis'in yazdığı iki kitap: Çankaya Akşamları ve Kurtuluşu Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği

elimi uzattım. Bu kişinin Mustafa Kemal olduğunu anlamıştım. Paşa'nın yüzünde tatlı bir gülümseme belirdi. Az sonra görüşmeye başladık.

“Derinliğine inilemeyen ve her an değişen bakışlarında karşısındakini hemen etkisi altına alan bir güç vardı.”

Derinliğine inilemeyen ve her an değişen bakışlarında karşısındakini hemen etkisi altına alan bir güç vardı. Biraz saklamaya çalıştığı çelik gibi bakışlarıyla hal ve tavrındaki sadelik birbiriyle çelişir gibiydi. Daha sonra onu birçok değişik hallerde görecektim. Ama hepsinden de esas gizgilerinde bir değişikliğe rastlamadım.

Kullandığı kelimelerde tam bir isabet, hızlı ve açık bir muhakeme, daima en nazik ve tatlı bir ifadeye bürünmüş olmakla beraber konuşurken lider olduğunu belli eden bir hava vardı.

Yürüyüşü çok zarif, sözleri ve hareketleri çok rahattı”

Gaulis'in haklı Türk davasını dünya kamuoyunda gündeme taşımamasının Türkiye kadar Fransa'ya da faydası olmuştur. Fransa'nın Fas'taki sömürge valisi Mareşal Lyautey, Gaulis'ten aldığı bilgiler doğrultusunda Türk davasının İslam dünyası üzerindeki etkilerini değerlendirip hükümetine rapor ediyordu. Bu raporların da etkisiyle Fransa, Anadolu savaşının sonucuna göre, Türkiye politika-

sını yeniden düzenlemek zorunda kalacaktı.

Berthe Gaulis ülkesine dönünce, yazarı bulunduğu gazetelerde Türk millî davasının içeriği hakkında pek çok yayımda bulunarak Avrupa kamuoyunda Türk davası lehinde son derece olumlu katkılar sağlamıştır. Gaulis bir sonraki ziyaretinde Altı hafta kadar Ankara'da Çankaya Köşkü'nün bahçesindeki evde misafir edilmiş, bu sayede Mustafa Kemal Paşa ile dostluğunu daha da geliştirmiş, onun kişiliğine, liderliğine ve ideallerine her geçen gün daha fazla saygı duymaya başla-

mıştır.

Mustafa Kemal ile özellikle akşamları Çankaya Köşkü'nde sürekli fikir alışverişinde bulunan Gaulis, Millî Mücadele'nin amaç ve gidişatını ilk elden izleme imkânı bulmuştur. Gaulis'in yazmış olduğu "Çankaya Akşamları" isimindeki hatıralarını

yazdığı kitabında ana başlık Mustafa Kemal ve onun özellikleridir. Bu bilgiler Avrupa'da Mustafa Kemal Paşa'ya duyulan saygıyı artırmıştır.

Gaulis'in Mustafa Kemal ile ilgili analizleri son derece önemlidir.

"Mustafa Kemal beklemesini bilir, hiç bir şeyi tesadüfe bırakmaz. Ağır ağır inşa eder, arada bir, bilinçli olarak bir darbe vurur. Her olay, kendi saatinde oluşur, hatta en yakınlarına, sırlarını tevdi ettiği kimselere bile tam fikrini açmaz. Günü gelir, o zaman, insanı baştan başa saran, kendine özgü mantıkla, olayı koyar ortaya."

Altı haftalık ziyaretin ardından Berthe Gaulis, ülkesine dönerken Mustafa Kemal sayesinde Millî Mücadele'yi sonuna kadar savunacak bilgilere sahiptir. Mustafa Kemal'in duruşu, düşünceleri, Ankara'nın Başkent olmasından tutun da, zafere olan inancına kadar, zafer sonrası yapacaklarından, eğitimden sosyal hayata, kadın haklarından hilafete kadar söylediklerinin

Fotoğraf: forumgercek.com

Berthe Gaulis'in konuk olduğu ve anılarını yazdığı Çankaya Köşkü

hepsini ve daha fazlasını gerçekleştirmiş olması Gaulis için bir sürpriz olmamıştır.

Fransız gazeteci ve yazar Madam Berthe Georges Gaulis, Millî Mücadele döneminde üç kez Anadolu'ya gelmiştir. Cephe ve cephe gerisindeki incelemeleri yerinde incelemiş, Ankara'ya gelerek Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmeler sayesinde, Türklerin haklı davasını anlamış ve inanmıştır.

Berthe Gaulis, beş büyük gazetenin yazarı olarak yazdığı makalelerde, kitaplarında, verdiği seminerlerde Türk davasını savunmuş, sadece Yunan mezalimi, millî hareketin haklılığını Mustafa Kemal Paşa'nın seçkin karakterini anlatmakla kalmamış, yazdığı mektuplar ile Avrupa'daki gelişmeler hakkında Mustafa Kemal Paşa'yı da bilgilendirmiş, Fransa'nın Türkiye'ye karşı izlediği politika ve bu konulardaki düşüncelerini iletmıştır. •

kayaboztepe@butundunya.com.tr

GEÇMİŞTEN GELECEĞE MÜHÜRLENMİŐ ZAMAN

Levent Yıldız'ın sunduğu

Cengiz Özakıncı ile **Tarihin** **Bilinmeyen** **Yüzü**

Her Cumartesi 21:30'da
Kanal B'de

Osmanlı Düzeninde Müslüman Türk Kıyımı

Kurulduğu 1299-1302 yıllarından 1453'e dek geçen ilk 150 yılı boyunca, uyruklarını *hak ve ödevlerde eşitlik sağlayarak* yönetmiş; *orduda Hristiyan uyruklarına da Müslümanlarla birlikte askerlik yaptırmış* olan Osmanlı Devleti, 1453'te İstanbul'un alınmasından sonra, Hristiyan, Musevi, vs. uyruklarını Patrik, Haham, vb. dinsel başkanlarının yönetiminde "Millet Düzeni" adı verilen bir tür özerk toplumlar biçiminde

Osmanlı Devleti Kuruluşundan 1453'e dek orduda Hristiyan uyruklarına da Müslümanlarla birlikte askerlik yaptırmıştır.

örgütlemişti. Bu düzende Hristiyanlar "cizye" vergisi ödeyerek askerlik yapmayacaklar; yedi yıl ve kimi dönemlerde daha uzun süren

askerlik, daha çok Müslüman Türklerin görevi olup çıkacaktı. Öyle ki bu durum, süreç içerisinde Osmanlı Devleti'nin Müslüman Türk uyruklarının genç ve üretken nüfusunun, evlenip çoğalmak ve işini geliştirmek yerine, üretimden koparak orduda, savaş alanlarında erimesine, azalmasına;

eğitim, sanat, zenaat, tarım, ticaret vb. uygarlık alanlarında gerilemelerine, yoksullaşmalarına yol açarken; buna karşılık gayrimüslim Osmanlı uyruklarının genç ve üretken nüfusunun, yedi yıl askere gitmek yerine evinde, köyünde, kentinde, işinin başında kalmasına; evlenip çoğalmasına; eğitim, sanat, zenaat, ticaret, tarım, vs. uygarlık alanlarında ilerlemelerine; varsıllaşp güçlenmelerine yol açacaktı.

■ 839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı, işte bu eşitsizliği, adaletsizliği gidermek üzere, gayrimüslimlerin de Müslümanlar gibi askerlik yapmasını buyuru-

Sultan Abdülmecid ve 1856 Islahat Fermanı

yor; uyrukların hak ve ödevlerde eşitliğini sağlamayı amaçlıyordu. Gelgelelim Hristiyan uyruklar, askere gitmemek için her yola başvuracak, bunun üzerine devlet, küçük bir bedel ödemeleri karşılığında

Hristiyanları askerlikten bağışık tutacaktı.

Yabancı elçilikler, Tanzimat uygulamasının yol açtığı toplumsal değişimleri konsolosları aracılığıyla yerinde inceleyip ülkelerine bildiriyordu. Bu raporlar, Osmanlı devletinin Müslüman-Türk uyruklarının nasıl ezildiğini, Hristiyan uyrukların nasıl geliştiğini açıkça ortaya koyacaktı.

İngiltere'nin İzmir Konsolosu Charles Blunt Büyükelçi Sir Henry Bulwer'e gönderdiği, 28 Temmuz 1860 günlü raporda:

"Bölgenin genel durumu gün geçtikçe iyileşmekte... Ancak bu iyileşmeden yararlananlar Türkler

değil, onları soyup soğana çeviren Hristiyanlar...

Gülhane Hattı Şerifinin

(3 Kasım 1839) öngördüğü reformlarla beraber

Hristiyanlar tarımla

ilgilenmeye başladı ve yeni gelenlerle birlikte

sayıları her geçen gün

daha da arttı. Askerden

dönen Türkler köylerini, kentlerini tanıyamayacak

kadar değişmiş buldular. Her yerde Türklerin yerini Hristiyanlar alıyordu.

Eskiden olduğu gibi tarlalarını işlemek isteyen

Türkler, anında Hristiyan bir tefecinin pençesine düşüyor ve eninde sonunda toprağını satmak zorunda bırakılıyor. Talihlerini başka yerde denemek isteyenlerin toprakları ise gene Ermeniler, Rumlar veya

*Frenkler tarafından yok pahasına satın alınıyor. Bu yolla toprak sahibi olan yabancılar arasında, içerlerde büyük çiftlikler satın almış yedi İngiliz vatandaşı daha var. İzmir yakınlarındaki bütün topraklar yabancıların eline geçtiği gibi daha uzaklardaki köylerde de **Türkler topraklarını yabancılar satıyorlar,**” diyordu.^[1]*

1830-1860 yılları arasında İzmir’in Türk nüfusu 80 binden 41 bine düşmüş, buna karşılık aynı 30 yıllık dönemde kentin Rum nüfusu 20 binden 75 bine yükselmişti.^[2]

İngiltere’nin Trabzon Konsolosu William Gifford Palgrave 1868’de Londra’ya gönderdiği raporda:

*“Bugünkü (1868) durumda muvazzaf olsun, ihtiyat olsun, **bütün askerlik yükü yalnız ve yalnız Müslüman halkın omuzlarındadır.** Gerçi Hristiyanlar (askere gitmek için) hazineye küçük ve önemsiz*

“Bugünkü (1868) durumda muvazzaf olsun, ihtiyat olsun, bütün askerlik yükü yalnız ve yalnız Müslüman halkın omuzlarındadır.”

Osmanlı askerleri Yemen’de. (üstte)
Osmanlı askerleri Balkanlarda. (altta)

bir bedel ödemektedirler. Ama bu, onların askere gitmemekle elde ettikleri yararlarla oranla bir hiçtir. Askerlik bedeli adamakıllı yüklü olsaydı bile, yine de Müslüman uyrukların zavallı omuzlarındaki

kocaman yükün altında düştüğü yoksulluğu hiçbir zaman dengeleyemez. Şurası iyice bilinmeli ki, Müslüman nüfusun Hristiyanlara oranla hızla azalmasının gerçek nedeni

budur... Bu apaçık adaletsizliktir.”

(...) “Müslüman halk, sorumsuz merkezi İstanbul Hükümeti’nde kesinkes temsil edilmiyor. Padişahın Müslüman tebaasının başkentte derdini anlatabileceği hiç kimsesi yoktur. Hristiyanlar ise İmparatorluğun her tarafına yayılmış bütün yabancı konsolosluklara, ajanslıklara, kimi de İstanbul’daki elçiliklere başvurup haklarını arayabiliyorlar.

“...bütün mali baskılarla yerel ve kişisel baskılar Müslümanlara yapılıyor, Hristiyanlara değil.”

Hristiyanların dertleri can kulağıyla dinleniyor. Üstelik hiç bir şikayetleri olmadığı zaman da onlar adına hayali şikayetler uyduruluyor. Bunun kahredici

sonucu olarak da **bütün mali baskılarla yerel ve kişisel baskılar Müslümanlara yapılıyor, Hristiyanlara değil.** Çünkü Müslümanların çığına kulak asan yok. Hristiyanın ise bin tane sözcüsü ve avukatı var. Müslüman bir suç mu işlemiş? Hemen ve sert biçimde cezaya çarptırılır. Aynı suçu işleyen Hristiyan ise şöyle böyle cezalandırılır ya da büsbütün bağışlanır. Çünkü işin içinde bir Hristi-

“Bugün görülen odur ki, Osmanlı Hükümeti, Hristiyan tebaa yararına Müslüman tebaasını ezmek gibi ağır bir suçlama altındadır.”

yan olunca yabancı konsoloslar ve temsilciler ona hemen kanat gereler ve adaletin eli kolu bağlanır.”

(...) “Anadolu’nun ta göbeğinde, “Müslüman bağınazlığının merkezi” sayılan yerlerde bile Hristiyanlar, debdebeli evleri, şık giyim kuşamları, takıp takıştırdıkları gösterişli süsleri ve mücevherleri ile servet ve refah düzeylerini apaçık sergiliyorlar. Onların bu durumu, uzaklarda

çok konuşulan sözde gayrimüslimlere baskı yapıldığı iddialarıyla hiç bağdaşmıyor. Müslüman halk açısından ise durum, acıklı biçimde bunun

tam tersidir.” (...) “**Türkiye’deki Hristiyanların Müslümanlara kıyasla refah içinde olmalarını, onların daha enerjik, daha çalışkan ve daha erdemli olmalarına yormak yanlıştır. Gerçek şudur ki, çalışkanlık, doğruluk, namusluluk ve dürüst iş çıkarma bakımından Müslümanlar, şaşmaz biçimde, Rum ve Ermeni hemşehrilerinden kesinlikle bir gömlek üstündürler. Ama ne var ki, Müslümanlar muazzam bir yükün altında sistematik olarak ezilmişlerdir ve ezilmektedirler. Hristiyanlar ise, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki ayrıcalıklı durumlarını sürdürerek son yüzyıldan beri sürekli olarak zenginleşmişlerdir.** Zenginleşmeleri de çok su götürür spekülasyonlarla, apaçık hilelerle ya da tefecilikle olmuştur. Osmanlı devleti, kendi ağır yükünün tümünü yalnız Müslümanın

omuzlarına yüklemiştir... Bugün görülen odur ki, Osmanlı Hükümeti, **Hristiyan tebaa yararına Müslüman tebaasını ezme** gibi ağır bir suçlama altındadır. Ben (Palgrave), bu suçlamayı **üzülerek doğrulamak durumundayım,**" diyordu.^[3]

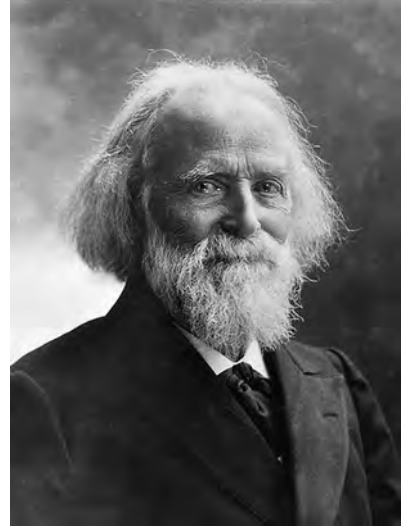
İngiltere'nin Erzurum Konsolosu John George Taylor, 18 Mart 1869 günlü raporunda; *Erzurum, Diyarbakır, Harput nüfusları içinde*

İngiltere'nin Trabzon Konsolosu William Gifford Palgrave (d.1826-ö.1888)

küçük bir azınlık oluşturan Ermenilerin, bölgede hemen hemen bütün ticareti ve tarımı ellerine geçirdiklerini; kasabalarda alış-veriş işleriyle sermayenin dörtte üçünün Ermeni azınlığın elinde olduğunu belirtiyordu.^[4]

Fransız Coğrafyacı Elisee Reclus da 1884'te yayımlanan *Yeni Genel Coğrafya* kitabında: "*(Türk-ler) Millet-i Hakime (İmparator-*

Elisee Reclus (d.1830-ö.1905)

luğun egemen ulusu) oldukları halde, zulüm ve baskı altındadırlar. Askerlik görevi yalnızca Türklere yükletilmiş olup, Türk gençleri ailelerinden alınır ve pek uzun bir süre için, çoğunlukla sonsuza dek ayrılır. İmparatorluğun en değerli halkı böyle tüketilir mi?" diyecekti.^[5]

Osmanlıda bir usta işçinin gündelik ücreti 28 kuruş olduğu dönemde, askere gitmek istemeyen bir Hristiyan devlete yılda 28 kuruş; bir Müslüman ise 5.000 kuruş ödemek zorundaydı.^[6] Çoğu Müslüman bu parayı veremeyip askere gidiyor; yedi yıl askerlik yapıyor; Hristiyanlar ise ödüyor ve askere gitmiyordu. Bu ve bu gibi toplumsal eşitsizlikler, adaletsizlik Osmanlı toplumunda Müslüman Türklerin zayıflamasına, gayrimüslimlerin palazlanmasına yol açmıştı. Osmanlı devleti uyruklarına hak ve ödevler-

1908 Meşrutiyet Devrimi konulu kartpostal. Liberte (Özgürlük), Egalite (Eşitlik), Justice (Adalet), Fraternite (Kardeşlik)

de eşitlik, yasa önünde eşitlik, fırsat eşitliği sağlayamadığı ve adaletten uzaklaştığı için çökmeye yazgılıydı.

Osmanlı düzenine başkaldıran 1908 Meşrutiyet Devrimi'nin amaçladığı Adalet, Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik, ancak 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması ve 29 Ekim 1923 Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonradır ki gerçekleşme olanağına kavuşmuştur.

Cumhuriyet, hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm yurttaşlara yasa önünde eşitlik, fırsat eşitliği sağlayan bir düzendir. Cumhuriyet Türkiyesi'nde Yeni-Osmanlılık, ancak Müslüman Türk'ün Osmanlı

düzeninde neler çektiğini bilmeyenlerin özlemi olabilir. •

cengizozakinci@butundunya.com.tr

- 1- Orhan Kurmuş, Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi, 1. Bası, Bilim y. İstanbul, 1974, 2. bası 1977, s. 37, 113, 216, 217. (Dipnot 98. PRO, FO 78/1533, no. 23, 28 Temmuz 1860. Aynı raporun bazı bölümlerinin kopyası için bk. A. H. Layard, The Condition of Turkey, London, 1863, s. 39, ve, Accounts and Papers, 1861, vol. lxii, s. 31-34. Bazı yerli toprak sahiplerinin malikânelerini nasıl yabancılarla satmak zorunda kaldıklarının öyküsü için bk., PRO, FO 195/1518, no. 22, 8 Ağustos 1885.) 2- Bilal Şimşir, British Documents on Ottoman Armenians, c.I, TTK y. 1982, s.16, No. 10/1. 3- Bilal Şimşir, British Documents on Ottoman Armenians, c.I, TTK y. 1982, s.51, No. 23/1. ve Kürçüçlük, 2. Bs, Bilgi y., s. 110-113. 4- Bilal Şimşir, British Documents on Ottoman Armenians, c.I, TTK y. 1982, s.60-61, No. 25/1. ve Kürçüçlük, 2. Bs, Bilgi y., s. 110-113. 5- Elisee Reclus, Nouvelle Geographie Universelle, Tome IX, "L'Asie Antérieure", Paris 1884, s.540, 545, 547. Aktaran: Raşid-Erer, Türklere Karşı Haçlı Seferi, 1948, s. 89. 6- Ufuk Gülsöy, Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni, Simurg y. İst. 2000, s.94.

Nobel Edebiyat Ödülü Bob Dylan'a Verildi

Bütün Dünya
YAZI İŞLERİ

Şarkılarıyla 1968 kuşağının protesto simgesi olan ve “*Bir kuşağın sesi- The voice of a generation*” olarak tanınan Bob Dylan’ın 2016 Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülmesi, Vietnam’da da, Kars’ın Kağızman ilçesinde de özel bir sevinç oluşturdu.

Vietnamlılar, kulakları sağır eden Amerikan bombalarının ve mermilerinin ürkütücü gürtültüleri arasında sıkışan çığlıklarını, Bob

Dylan’ın başkaldıran şarkılarıyla duyurmuşlardı tüm dünyaya. Onların şimdiki sevinçlerinin nedeni, Bob Dylan’a teşekkür borçlarının, geç de olsa, Nobel Ödülü aracılığıyla ödenmiş olmasıydı.

Haberin Kars’ın Kağızman ilçesinde oluşturduğu sevincin nedeni ise, Nobel Edebiyat Ödülü’ne bir hemşehrilerinin layık görülmesiydi.

Gazete ve televizyonlarımızın geçen ay ödül haberini yayımlarken duyurdukları bu sevinci, yakından tanıdığımız yazarımız Cengiz Özakıncı, altı yıl önce, 2010 Kasım sayımızda Bütün Dünya okurlarıyla paylaşmıştı.

Cengiz Özakıncı, yanda bir bölümünün kesliğini yayımladığımız söz konusu yazısında bu konuda şu bilgileri vermişti:

“Bob Dylan üç cilt olarak tasarlayıp yazdığı özyaşam öyküsünün ilk cildini 5 Ekim 2004’de ‘Chronicles’ adıyla yayımlandığında, bu kitap 19 hafta boyunca New York Times’ın çok satanlar listesinden inmeyecek ve Amerikan Kitap Eleştirmenleri Örgütü tarafından en iyi 5 kitaptan biri olarak ödüllendirilecekti.”

“Annemin annesi, köken olarak Türkiye’den dir; Trabzon limanından gemiyle Karadeniz’i geçmişler; anneannemin soyadı ‘Kırgız’dır.

Amerikalılar, Amerika’nın yaşayan en büyük halk ozanı ve “Dünyanın En Önemli 100 Kişisi”nden biri olan Bob Dylan’ın özyaşam öyküsünü okurken. o güne dek bilmedikleri şaşkıncı bir gerçekle karşılaşacaktı.

Dylan, ailesinin köklerini şöyle açıklıyordu kitabında:

“Annemin annesi, köken olarak Türkiye’den dir; Trabzon limanından gemiyle Karadeniz’i geçmişler; anneannemin soyadı ‘Kırgız’dır. Kağızmanlıdır, dedemin annesi ve babası da aynı yerde ayakkabıcılık ve deri işçiliği

hırsıza karşı, soyulandan yana; paraya karşı, emekten yanaydı.

Bob Dylan üç cilt olarak tasarlayıp yazdığı özyaşam öyküsünün ilk cildini 5 Ekim 2004’te “Chronicles: Volume One” adıyla yayımlandığında, bu kitap 19 hafta boyunca New York Times’ın çok satanlar listesinden inmeyecek ve Amerikan Kitap Eleştirmenleri Örgütü, en iyi 5 kitaptan biri olarak ödüllendirilecekti.

şarkısı herkesin Ritchie’nin “Bir (In A Turkish Town)” şarkısını söyledim; “gizemli yıldızlar”... Bu şarkı “La Bamba”nın ne demekti.”[iv]

2004 yılında kökenini ve Kırgızlara da Bob Dylan’ın hayran

Amerikalılar, Amerika’nın yaşayan en büyük halk ozanı ve “Dünyanın En Önemli 100 Kişisi”nden biri olan Bob Dylan’ın özyaşam öyküsünü okurken; o güne dek bilmedikleri şaşkıncı bir gerçekle karşılaşacaktı.

Dylan, ailesinin köklerini şöyle açıklıyordu kitabında:

“Annemin annesi, köken olarak Türkiye’den dir; Trabzon limanından gemiyle, Karadeniz’i geçmişler; anneannemin aile adı “Kırgız’dır; Kağızmanlıdır; dedemin annesi ve babası da aynı yerde ayakkabıcılık ve deri işçiliği yaparlarmış. On yaşlarındayken Ritchie Valens’in “La Bamba”[iii]

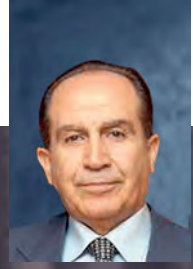
Bir Kırgız halk ozanı olarak Ritchie Valens’in “La Bamba” şarkısını söyledim; “gizemli yıldızlar”... Bu şarkı “La Bamba”nın ne demekti.”[iv]

“Dünyanın En Önemli 100 Kişisi”nden biri olan Bob Dylan’ın özyaşam öyküsünü okurken. o güne dek bilmedikleri şaşkıncı bir gerçekle karşılaşacaktı.

yaparlarmış.

On yaşlarındayken Ritchie Valens’in ‘La Bamba’ şarkısı herkesin dilindeydi ama ben Ritchie’nin ‘Bir Türk Kasabasında- (In A Turkish Town)’ şarkısını söyledim; ‘gizemli Türkler ve yukarıda yıldızlar.’

Bu şarkı bana Ritchie’nin “La Bamba”ından daha uygun görünüyordu ama nedenini kesinlikle bilmiyordum.”

Atatürk ve Türkçe

Dil, insanlık tarihinin en eski ve en önemli buluşma, anlaşma noktasıdır. İnsanlar arasında iletişimi sağlayan temel bir araç olan dil; insanların yaşam biçimi ve ortak kültürlerini, nesilden nesile aktarması bakımından önem taşımaktadır.

Bir insan topluluğunun “millet-ulus” haline gelmesinde, dilin vazgeçilmez nitelikte bir öge olduğu ve bir milleti bölmek için öncelikle dilini yozlaştırmak ve parçalamanın gerektiği

açık bir gerçektir.

Büyük siyaset yöneticisi, bilge ve filozof Konfüçyüs, dilin bu önemini, Milattan Önce 500 yılında yani bundan 2.500 yıl önce “*Bana bir dil verin, size bir millet yaratayım. Dildeki anarşi, sokaktaki anarşiden tehlikelidir*” sözleri ile belirtmiştir.

Konfüçyüs’ün bu sözleri, bizim büyük düşünür ve şairimiz Ziya Gökalp’in dizelerine “*Türklüğün vıcdanı bir, dini bir, vata-*

ni bir /Fakat ayrılır, olmazsa lisanı bir” şeklinde yansımıştır.

Bu yansıma, tarihimizde Karamanoğlu Mehmet Bey’in getirdiği yasalarda; *“Şimden geru hiç kimesne kapuda ve divanda Türk Dili’nden gayrı dil söylemeye. Defterleri dahi Türkçe yazalar”* şeklinde yer almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 3. Maddesi de; **“Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe’dir”** hükmünü taşımaktadır. İlerideki maddelerde yer aldığı üzere, bu hükmün değiştirilmesi

Atatürk’ün “Türk Dili, Türk Milleti’nin kalbidir, zihnidir” deyişi, bunun değiştirilmesinin, bir kalbi sökmek, bir belleği silmek kadar tehlikeli ve olanaksız olduğunun kesinleşmiş ifadesidir.

değil, değişikliğinin önerilmesi dahi olanaksız kılınmıştır.

Atatürk’ün **“Türk Dili, Türk Milleti’nin kalbidir, zihnidir”** deyişi, bunun değiştirilmesinin, bir kalbi sökmek, bir belleği silmek kadar tehlikeli ve olanaksız olduğunun kesinleşmiş ifadesidir.

Atatürk’ün yeterince bilinmeyen yönlerinden biri; dil ve özellikle Türk Dil’i konusuna çok emek vermiş ve uzmanlaşmış bir kişi oluşudur.

Atatürk’ün dil ve yazı devrimi konusundaki düşünceleri Cumhu-

riyetten önceki dönemlere dayanmaktadır. 1916 yılında okuduğu şiir kitaplarına dil konusunda notlar düşmesi bunun açık delilidir. İlk girişimler Cumhuriyet ile başlamış ve bir ön hazırlık evresi yaşanmıştır.

Atatürk’ün direktifi ve Bakanlar Kurulu’nun kararı ile 26 Haziran 1928’de “Dil Encümeni” resmen çalışmaya başlamıştır. Dil Encümeni, Lâtin alfabesi temelinde fakat her yönü ile Türkçe’nin ses yapısına uygun bir milli Türk alfabesi hazırlama görevini yüklenmiştir.

Atatürk yazı devrimini 8-9 Ağustos gecesi Sarayburnu Parkı’nda halka yaptığı tarihi konuşması ile açıklamıştır. Daha sonraki günlerde “Başöğretmen” sıfatı ile bizzat Atatürk’ün öncülük ettiği Anadolu seyahatleri ve eğitim seferberliği hayata geçmiştir. Türk alfabesi 1 Kasım 1928 tarihinde kanunlaşarak resmen yürürlüğe girmiştir.

1930’lu yıllarda, Türk dili üzerinde tarih ve evrensel çalışmalar yapmak üzere “Güneş Dil Teorisi” isimli çalışmalara da ağırlık verilmiştir.

1929 yılında başlatılan “Dil Encümeni” çalışmaları 1932 yılında Atatürk’ün kurduğu “Türk Dilini Tetkik Cemiyeti (daha sonraları Türk Dil Kurumu adını almıştır)” kurulması ile sonuçlanmış, 26 Eylül 1932’de Dolmabahçe Sarayında toplanan Birinci Türk Dil Kurultayı’nda bazı temel esaslar saptanmış, 26 Eylül 1933’de Atatürk’ün isteği

ile bütün yurt tarihinde “Dil Bayramı” kutlanmaya başlanmıştır.

Dil ve tarih alanındaki çalışmalar süregelirken, Atatürk, 9 Ocak 1936’da Ankara’da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’ni kurdurmuş, Türk dili ve tarihi üzerinde çalışacak bir yüksek öğretim kurumunu ülkeye kazandırmıştır.

Atatürk bu çalışmalara öncülük ederek, terimleri kendisine ait olan 48 sayfalık bir “Geometri Kitabı” hazırlamıştır. Osmanlı eski Türkçesinden gelen; mustatil, zaviye, muhit-i daire gibi deyimler yerine halen kullanılmakta olan; **dikdörtgen, aç, çember** gibi Türkçe sözcükleri yerleştirmiştir.

Dil konusundaki çalışmalara verdiği değer ve duyduğu heyecanı yansıtan; **“Ben dilimiz üzerinde çalışmayı görev bildim. Türkçenin özleşmesi, bilim dili olması için uğraş verdim... bu çalışmalarım sırasında... Sakarya Muharebesi’ni kazandığım dakikadaki sevinci duydum”** sözü, büyük bir ibret belgesidir.

Dili korumak yolundaki yasal düzenlemeler Türkçeye özgü değildir. Gelişmiş ve uygar diğer ülkelerin yasalarında da benzer kurallar yer almaktadır. ABD’de kabul edilen **“Dil Birliği Yasası”na** göre, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve iş yerlerinde İngilizce

kullanılması zorunludur. Fransa’da **“Fransız Dilinin Kullanılmasına Dair Kanun”** aynı zorunluluğu getirmektedir. Almanya; ikamet ve çalışma izni vermek için dahi yeteri kadar Almanca bilmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bu bakımdan ulusal ana dilin korunmasında zorunluk vardır. Atatürk: **“Ulusal duygu ile dil arasındaki bağ çok**

kuvvetlidir. Dilin ulusal ve zengin olması, ulusal duygunun gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil, bilinçle işlensin. Ülkesini ve geleceğini korumasını bilen Türk Milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.” diyerek; dil ile ulusal bilinç ve bağımsızlık arasındaki bağı ortaya koymuştur.

Vasiyetnamesinde tüm mal varlığını Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu’na bırakmış olması, onun bu iki kuruma verdiği önemi yansıtmaktadır. Atatürk; Türk kimliğini, Türkçe ile tanımlıyordu:

“Milletin çok açık niteliklerinden biri de dildir. Türk milletindeyim diyen insan her şeyden önce ve kesinlikle Türkçe konuşmalıdır. Türk demek Türkçe demektir..” sözü, bunun en açık ve en net göstergesidir. •

erdemakyuz@butundunya.com.tr

Kurtuluş Savaşından

Zeki Sarıhan

Vatan Can Derdinde Naim Bey Harem-Selamlık Derdinde

Batı ülkelerinde kadınların toplumsal hayata atılmaları kapitalizmin gelişmesiyle oldu. Fabrikalarda ve işyerlerinde kadın emeğine de ihtiyaç vardı.

Türk kadınlığının sesini ve yüzünü topluma göstermesi vatan savunması içinde gerçekleşti. Bal-kan ve Birinci Dünya Savaşlarında erkekler askere alınca onlardan boşalan bazı devlet dairelerine ve işyerlerine kadınlar alındı. Zaten Tanzimat'tan beri Batı'nın etkisiyle

kadınların da toplumsal hayata katılmaları gibi bir akım güçleniyordu.

İstanbul üniversitesi yalnız erkek öğrenciler için açılmıştı. Fakat 1900'lü yılların başlarında kızların da üniversite öğrenimi görmeleri kabul gördü. Kız Üniversitesi adıyla üniversite açıldı. "Açıldı" dedssek, bu ayrı bir üniversite değildi. Aynı üniversitede kızların okuduğu bölümdü. Darülfünun'da erkekler öğleye kadar, kızlar da öğleden sonra okuyordu. Yani kızlarla erkekler

karşılaşmıyorlar, aynı dersanelerde bulunamıyorlardı.

Şimdi bu görüş bize çok saçma gibi görünebilir ama o zamanın idaresi ve anlayışı henüz kızlarla erkeklerin birlikte okumalarına izin vermiyordu.

Üniversitenin kız öğrencileri de erkek öğrencileri de karma eğitimden yanaydılar.

Onların aynı salonda bulunmalarına İzmir'in işgali vesile oldu.

18 Mayıs 1919 günü, Üniversitenin erkek öğrencileri derslere girmeyerek İzmir'in işgalini görüşmek üzere konferans salonunda toplandı. Neler yapılması gerektiği konusunda hararetli konuşmalar yapıldı.

Toplantı öğleye kadar bitmedi. Öğretmenlerin de bir kısmı içerideki toplantıdaydı. Ders yapmak için okula gelen kız öğrenciler, erkek

öğrencilerin içeride toplantı halinde olduklarını öğrendiler, bir süre onların çıkmasını beklediler, yan odalarda oturdular fakat toplantının içeriğini öğrenince dayanamayıp içeri girdiler, erkeklerin arasında boş buldukları yerlere oturdular.

Durumu üniversitenin genel müdürü Naim Bey'e haber verirler.

“Kızlarla erkekler salonda karmakarışık oturuyor!” diye anlatırlar.

Naim Bey, memurlardan (aynı zamanda Hukuk Fakültesi'nde öğrenci olan) İsmail Hakkı'yı çağırır. Kızların da konferans salonuna gelip gelmediğini sorar. Kızların çarşafı olarak toplantıya katıldığı bilgisini alır.

Naim Bey: **“Karmakarışık mı oturuyorlar?”**

“Evet efendim!”

“Olmaz böyle rezalet! Hemen

Darülfünun öğrencileri kız-erkek birlikte eğitim hakkını kazandıktan sonra bahçede birlikte resim çektirdiler. (Ortada açık renk ceketli öğrencinin solunda Köy Enstitülerinin kurucusu, eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel görülyor)

İsmet İnönü 1923 yılında Lozan görüşmelerine harekettenden önce Darülfünun bahçesinde kız ve erkek öğrencilerle birlikte

git söyle. Kızları derhal çıkarınsınlar toplantıdan.”

Bu emir salona iletilir. İdarecilerin verdiği yanıt şöyledir:

“Yahu biz memleket derdiyle içimiz yanarak toplanmış bulunuyoruz. Naim Hoca ne kafada? Bu kadar bayağı bir düşünce olmaz. Kız talebe çıkmayacak. Genel müdüre böyle söyle...”

İsmail Hakkı Sunata, Naim Bey’e giderek aldığı cevabı aktarır.

Naim Bey:

“Çağır bana inzibat memurlarını!” diye emir verir.

İsmail Hakkı dört fakültenin de inzibat memurlarını çağırır. Naim Bey onlara emir verir:

“Gidin, kız talebeleri çıkarın konferans salonundan!”

Birlikte salona dönerler. Dört inzibat memuru yüzlerce kişiye nasıl söz dinletecektir? Gençler direnirler:

“Çıkmayacaklar, bu bir eğlence toplantısı değil. Hepimizin içi aynı dertlerle yanarken biz kız talebeleri

buradan çıkaramayız. Gidin genel müdüre böyle söyleyin!” derler.

İnzibat memurları güya yarım saat kadar kendilerine göre nasihat verirler.

İsmail Hakkı, Naim Bey’e gelenek erkek öğrencilerin kızların çıkmasına izin vermediğini aktarır.

Naim Bey,

“Durumu derhal

Bakanlığa bildir!” emrini verir:

Üniversite Maarif Bakanlığı’na bağlıdır. Bakanlığa yazı gönderilir.

Bu arada bakanlıktan gelen bir yazıyla üniversite genel müdürlüğü kaldırılır. Durum ona telefonla da bildirilmiş olmalı ki Naim Bey makamından ayrılır, gider.

İsmail Hakkı, konferans salonuna döner. Öğrencilere Naim Bey’in görevden alındığını söyler. Gençler derler ki:

“Biz Eğitim Bakanlığı’na alalacele bir kurul gönderip Naim Bey’in bu müdahalesini bildirerek şikâyet ettik. Bakan kurula ‘Ben icabına bakarım’ demiş.”

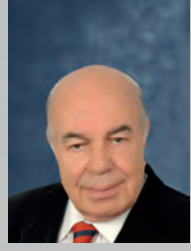
Böylece İstanbul üniversitesinde kızlarla erkeklerin birlikte okuyabilmesi için ilk adım atılmış olur. Daha sonra kızlar kendiliklerinden erkeklerle aynı derslere girerek emrivakiler yapacaklardır. •

zekisarihan@gmail.com

Kaynak:

İ. Hakkı Sunata, İstanbul’da İşgal Yılları, 2. baskı, İstanbul, 2006, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 31-32.

Çağdaş Düşünce
Dr. Öğüt Yazman

G20 ve Uluslararası Gerginlikler

G20 (Grup 20) oluşum aşamaları* ve sonrası gelişmeler göstermiştir ki ABD ve Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletlerde önemli ve kritik konularda sık sık Rusya Federasyonu ve Çin'in vetosu ile karşılaşmıştır.

ABD'NİN ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Bu durum ABD'ni BM dışında ve /veya NATO içinde çözüm aramaya yöneltmiştir.

G20, dünyanın 20 büyük ekonomisini kapsayacak şekilde kurulurken ABD'nin BM'e soğuk bakmaya başladığının belirtileri açıkça

görülmüştü.

Şöyle ki:

1. Birleşmiş Milletler'in en önemli finansörlerinden biri olan ABD, kuruluşun giderlerine katılma paylarını ödemede isteksiz davranmaya başlamıştır. BM Genel Sekreterlik görevini yürüten (1996-2007) Gana'lı diplomat Kofi Annan, kuruluşun mali krize sürüklendiğini ve yükümlülüklerinden doğan barış güçlerinin giderlerini ve çalışanların ücretini ödeyemeyecek duruma geldiklerini sık sık açıklamıştı. Güney Koreli Ban Ki Moon da Genel Sekreter olarak son kez 2016 yılı bütçesini sunuş konuşmasında ise daha diplomatik bir dille "sunulan BM bütçesinin uzun yıllardan beri süregelen küresel mali güçlükleri yansıttığını" belirtmişti.

Kofi Annan

Ban Ki Moon

2. Bir diğer gösterge Birleşmiş Milletler'in görev alanına giren bazı işlerin NATO'ya devredilmesidir. ABD'nin önce Irak ve sonra Kosova'da Birleşmiş Milletler'e uğramadan NATO ile yaptığı harakat Afganistan, Libya ile sürmüş ve Suriye'de devam etmektedir.

3. Dünya'nın yeni düzeninde ABD'nin çok yönlü bir uluslararası ilişkiler politikasının izleri vardır. İlk akla gelen, G-8 dışında bırakılmasının yarattığı dengesizliği gidermek için Çin'in ve Hindistan'ın G20'ye alınmasıdır.

4. ABD'nin daha yakın işbirliği içinde olmak istediği ülkelere G20'de yer vermesi de dikkat çekicidir. Örneğin 1999 yılında onlardan daha büyük ekonomiler varken Türkiye ve Suudi

Arabistan'a yer verilmesi ABD'nin Orta Doğu'daki bölgesel çıkarları açısından iki müttefikine öncelik tanıdığı şeklinde yorumlanmıştır.

Obama ve Putin,
G20 görüşmelerinde

G20 GENİŞLEMESİ

G20 günümüzde yalnız on dokuz ülkeden oluşmuyor. Devamlı konuk olarak davet

G20 Eylül 2016 toplantısına ev sahipliği yapan Çin davetli ülke sayısını oldukça geniş tutmuştu.

edilenler de var. Bunlar: Avrupa Birliği; Afrika Birliği (AU), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Finansal İstikrar Kurulu (FSB), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), IMF, İspanya, Afrika Kalkınma Ortaklığı (NEPAD), OECD, BM, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütüdür (WTO).

G20'nin (Group of Twenty) dünya üretimindeki payı yüzde 85. Dünya ticaretindeki payı ise yüzde 80. Avrupa Birliği ülkelerinin kendi aralarındaki ticaret hesaplamaya katılmadığı zaman payı yüzde 75. Dünya nüfusunun yüzde 65'i, G20 ülkelerinde yaşıyor. Buna karşın eleştiriler, tartışmalar ve protestolar devam ediyor.

ELEŞTİRİLER

İlk eleştiriler kuruluş açıklandığında Birleşmiş Milletlerden gelmişti. Daha sonra dışarıda kalan ülkelerden bazıları, ekonomilerinin

G20'de yer alan bazı ülkelere daha büyük olduğu halde neden dışarıda bırakıldıklarını sorguladılar.

Eylül 2016 toplantısına ev sahipliği yapan Çin oldukça geniş bir liste ile şu ülkelerin liderlerini konuk olarak davet etti: **Azerbaycan, Benin, Brunei, Kamboçya, Çad, Şili, Kolombiya, Kazakistan, Laos, Malavi, Malezya, Moritanya, Myanmar, Yeni Zelanda, Nijerya, Filipinler, Senegal, Singapur, İsviçre, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, Vietnam, Zimbabve, Mısır ve Hollanda.**

Obama başkan olarak son kez katıldığı zirvede *“Herkes, küçük bir olasılık olsa bile kendilerinin de üye olarak katılması gerektiğini söylüyor. Her biri dünyanın 21. Büyük ekonomisi olduğu ve dışarıda kalmalarının büyük haksızlık olacağı iddiasında”* diyerek genişlemeye karşı çıktı.

G 20 üyelikleri için çok sayıda eleştiri akademik çevrelerden geldi-

ği gibi, küreselleşme karşıtlarının, fanatik milliyetçilerin ve diğerlerinin protestosuna ve eleştirilerine de devam ediyor.

Rusya'nın Ukrayna ile çatışması ve Kırım'ı topraklarına katmasından sonra bir öneri de Avusturalya'dan

Ancak zirvenin ardından ABD, Rusya'nın Suriye konusunda sözünü tutmadığını açıklayarak birlikte hareket etme kararını askıya aldı. Rusya da ABD'ni suçladı. İki önemli aktörün anlaşmazlığı ile barış umudu yıkıldı. Yürek sızlatan görüntüleri

belleklerde yer eden, etnik ve mezhep kökenli karmaşık, Suriye dramı ne yazık ki devam edecek.

Öte yandan ABD bölgesindeki iki müttefiki ile de anlaşmazlığa düştü. Türkiye ile terörist gruplar konusunda görüş

ayrılıkları var. Suudi Arabistan'la da ABD'de yeni kabul edilen bir yasa ile ikiz kule saldırılarında mağdur olanların ve ailelerinin tazminat davalarının muhatabı S. Arabistan devleti oldu. Davalar açılmaya başladı. Yargılama ABD'de yapılacak.

Beşar Esad ve Vladimir Putin Moskova'da görüştüler

geldi. 2014 yılında ev sahipliği sırası kendisine geldiğinde Rusya'nın G20 zirvesine davet edilmemesini istedi. Ancak bu kabul edilmedi.

2016 ZİRVE SONRASI GÖRÜNÜM

G 20 zirvesinin olumlu bir sonucu küresel ısınmaya karşı 2015'te bütün ülkelerin Paris'te kabul ettiği taslak sözleşmeye ABD ve Çin'in uyacaklarını açıklaması oldu. Bunun üzerine Avrupa Birliği de sözleşmeye uymak için konuyu parlamento gündemine aldı.

Suriye'de barışın sağlanması için birlikte hareket etme kararı almış ABD ve Rusya liderleri de görüştüler.

Küresel ekonomideki düşük gelişme ve istihdam, mali piyasalardaki dalgalanma, artan mülteci akımları, terörizmin ve çatışmaların artması da geleceğin ufku iyice karartıyor.

Özetle insanlık, kaynayan bir kazana dönüşmüş dünya denilen bir alametin üzerinde nasıl bir akibete sürükleniyor görmüyor muyuz, yoksa söylemeye dilimiz mi varmıyor?•

ogutyazman@butundunya.com.tr

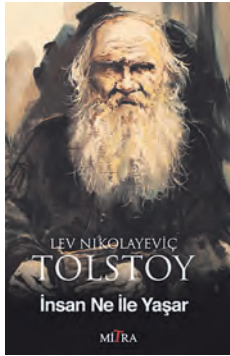
* Öğüt Yazman, *Bütün Dünya*, Ekim, 2016.

“BİZE NE KADAR TOPRAK LAZIM?”

Tolstoy’un “İnsan ne ile yaşar” adlı kitabında, çiftçi Pahom’un hazin ve ibretlik öyküsü yer alır. Sıradan kendi halinde bir çiftçi olan Pahom, daha zengin bir hayatın hayalini kurmaktadır.

Yazan: ERTAN KARASU

Uzak bir yerlerde, cömert bir reisin karşılıksız toprak verdiğini duyunca, daha çok toprak elde etmek için reise gidip talebini iletir. Gerçekten de Reis herkese istediği kadar toprak veren cömert biridir. Pahom’a “*Sabah güneşin doğuşundan batışına kadar katettiğin bütün yerler senin fakat güneş batmadan yeniden başladığın yere dönmen lazım.*” der. “Yoksa bütün hakkını kaybedersin.”

Pahom güneşin doğuşuyla beraber başlar yürümeye. Tarlalar, bağlar, bahçeler geçer. Tam geri dönecekken gördüğü sulak bir araziyi es geçemez. Şu bağ, bu bahçe derken bakar ki güneşin batmasına az kalmış. Koşar, koşar, ama kesilir takâti. Halsiz adımlarla yürümeye devam ederken, Pahom’un burnundan kanlar damlamaya başlar. Tam başladığı noktaya yaklaşmışken, bir an yığılır yere ve bir daha kalkamaz...

Reis olanları izlemektedir. Çok kereler şahit olduğu olay yeniden vuku bulmuştur. Adamlarına bir mezar kazdırır. Pahom’u bu mezara gömerler. Reis Pahom’un mezarının başında durur şöyle der:

Sofraya koyabildiğimiz bir bardak çayın; zeytine, ekmeğe ulaşabilmenin bir zenginlik olduğunu ne zaman fark edeceğiz?

“Bir insana işte bu kadar toprak yeter!”

Durmadan biriktirmek istiyoruz. Yiyemeyeceğimiz kadar erzak, giyemeyeceğimiz kadar kıyafet, kullanamayacağımız kadar eşya, oturamayacağımız kadar ev... Gözlerimiz midelerimizden, arzularımız ihtiyaçlarımızdan daha büyük...

Bazen insan ömründen daha çok borç biriktirir. Bazen de elinde olan ama fark etmediği nimetleri hoyratça harcar durur.

Ve insan yaşlandıkça besler, gençleştirir arzularını. Biriktirdikçe hayata olan bağlarını artırır. Öyle bağlanır ki hayata, bir gün bu diyardan göçüp gideceği fikri zamanla yitip gider aklından...

Tüketmeye de çok meraklıdır insan. Biriktirdiği paranın, eşyanın, malın mülkün yanında zaman tüketir, söz tüketir... Benlik biriktirirken,

benliğini tüketir...

Sofraya koyabildiğimiz bir bardak çayın; zeytine, ekmeğe ulaşabilmenin bir zenginlik olduğunu ne zaman fark edeceğiz?

Doldurabildiği bir cüzdanı olmasa da, bir evi muhabbetle, kanaatle dolduran bir kadının, akşamları evine gelen, ekmeğe getiren, eline sağlık diyen bir erkeğin, iman dolu bir yüreğin zenginlik olduğunu ne zaman anlayacağız?

Gören bir gözü, tutan bir eli, yürüyen bir ayağı satın alamayacak ve kaybedince tekrar

sahip olamayacak kadar fakiriz hepimiz.

Aldığı maaşı yetiremeyenlere, modayı takip edemeyenlere, evini beğenmeyenlere, mekânı dar bulanlara, daha çok para için, hesabı daha fazla kabartmak için çırpınanlara da yeter toprağın altı. İhtiraslarımız, bitip tükenmeyen arzularımız için, az bir toprağa ihtiyaç var sadece... •

Çanakkale Savaşlarından 110 yıl önce yaşanan

Osmanlı tarihinde çok dikkat çekmeyen konulardan biri de, 1807 yılında, İngiliz Donanmasının Çanakkale Boğazı'nı aşma ve İstanbul önlerine ulaşarak, İmparatorluğa bazı mesajları verme girişimidir. Buradaki asıl görev ise Osmanlı Donanmasının ele geçirilip etkisiz hale getirilmesidir.

Bu olayın, 1918 yılındaki Çanakkale Savaşları'na benzetildiği,

*Osmanlı Donanmasının
Çanakkale'de İmha Edilişi (12 Şubat 1807)*

Winston Churchill'in de, o tarihte, 110 yıl önceki söz konusu girişimi dikkate aldığı bilinmektedir.

İngilizlerin amacı, o dönemde İngiltere'nin müttefiki olan Rusya'ya karşı Osmanlı Donanması tarafından düzenlenebilecek saldırıları önlemektir. Bu görev ise 12 Şubat 1807 tarihinde, İngiliz Amiral Duckworth'a verilmişti. Duckworth,

12 savaş gemisinden oluşan bir güç ile önce Çanakkale Boğazı'nı geçmek zorundaydı.

İngiliz filosunda donanmanın en güçlü ve gelişmiş gemilerinden Royal George ve Pompei de bulunuyordu. Yaklaşık 100 topun olduğu Royal George gemisine Amiral Duckworth komuta ediyordu. Boğazı çok kolay geçeceklerini hesap eden İngilizler, bu düşüncelerinde pek yanılmadılar. Çünkü karşılarındaki, 9 parça gemiden oluşan Osmanlı gücü ve karadaki topçu bataryaları, İngilizlere çok zayıf bir direniş gösterdi.

Saldırıya geçen İngilizler bazı Türk gemilerini batırıp, bazılarını ele geçirmekle kalmayıp, karaya da asker çıkardılar. Burada yaşanan çatışmalarda yaklaşık 80

askerini kaybeden İngilizler, sadece 8 saat içinde hedeflerine ulaşmış, öngördükleri gibi Çanakkale'den kolaylıkla geçmişlerdi.

İstanbul önlerine ulaşan İngiliz gemileri, bölgede demirledikten sonra Amiral Duckworth, Saray'a, bir subayı ile mektup göndererek, Osmanlı Donanmasının teslim olmasını istedi.

İngiliz Amiralin subayları, herhangi bir pazarlık yapılmasına karşıydı ve komutanlarına, Saraya, kararını bildirmesi için sadece yarım saat verilmesini öneriyordu. Onlara göre, güçlü İngiliz savaş gemileri Türklerin gözünü korkutmaya yetecekti.

İngiliz belgelerine göre ise Duckworth, subaylarının önerisine

Amiral Duckworth:
“Karşınızda Türkler var. Kolay teslim olacaklarını düşünerek hata yapmayalım.”

Amiral John Thomas Duckworth

kulak asmadığı gibi *“Karşınızda Türkler var. Kolay teslim olacaklarını düşünerek hata yapmayalım.”* diyecek ve 36 saat süre verilmesini isteyecektir.

Ancak Saray bu öneriyi götüren elçilerin karaya ayak basmasına bile izin vermemeyerek, Amiral Duckworth'ı haklı çıkaracaktır. Bu arada

Osmanlı ordusu, kıyılardaki topçu bataryalarını güçlendirmekle meşguldü. İngiliz gemilerinin İmparatorluğun başkentine saldırımları halinde kıyılardaki topçu direnişinin dengeleri değiştirecek bir güç olacağına inanılıyordu. Bu konuda Türklerle yardım edenler ise Fransız subaylardı.

Albay Noy, İngilizlerin de yakından tanıdığı önemli bir topçu subayıydı ve daha önce de, birçok bölgede İngiltere çıkarlarının karşısında durmuştu. İngilizlerin Ruslara müttefik olduğu bu yıllarda Fransızlar da, Osmanlılarla ilişkilerini geliştirmiş, ordunun bazı gözde subaylarını İstanbul'a göndermişlerdi.

Fransız Albay, İngiliz savaş gemilerinin Çanakkale'den geçtiğini öğrendiği gün, Osmanlı yönetimini uyarılmış, kıyılardaki bataryaların yeniden konuşlandırılması ve İstanbul dışından da yeni bataryalar getirilerek savunmanın güçlendirilmesini önermişti.

İngiliz gemilerinden Pompei'e komuta eden Amiral Smith ise Fransız Albay'ın rolünü küçümsemeye çalıştığı raporunda, **“Türkler, onlar olmadan da bize direnir, şartlarımız kabul etmezlerdi”** demektedir.

Kasım 1971'de yayınlanan Fransız Donanma dergisinde, Amiral Smith, “Fransız subaylar olmadan da Türkler direnirdi. Ama Albay Noy'un

Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışan İngiliz gemilerine bir kez ateş edip 22 kişilik zayıt verdirerek İngilizleri geri çekilmeye zorlayan Osmanlı topu.

girişimi başarısızlığımızı hızlandırdı” ifadelerini kullanmaktadır.

İngiliz Filosunun komutanı Amiral Duckworth, Osmanlı Sarayını 2 uyarı mektubu daha göndermiş, ama onlar da dikkate alınmamıştı. Son olarak 4. mektubu gönderen İngiliz Amiral, kendisine olumlu yanıt verilmemesi halinde İstanbul'u bombalamaya başlayacağı uyarısını yapmıştır.

Yine Fransız Donanma dergisinde konu, İngiliz yazışmalarından aktarılarak, **“Amiral Duckworth'un kararlı davranmaması, dört kez mektup gönderecek kadar zamanı boşa harcaması, Türklerin toparlanmasına ve Fransız subayların önerilerini dikkate alarak, yeni güçler ile toplar getirmelerine yol açmıştır. Hepsinden önemlisi ise karşılarında hareketsiz duran**

İngilizlerin Çanakkale'deki sancak gemisi Royal George

İngiliz savaş gemilerine karşı zamanla özgüvenleri artmıştır” denilerek İngiliz komutan eleştirilmektedir.

Zaman içinde hazırlıklarını tamamlayan Türk birlikleri, İngiliz gemilerine ateş açmaya başlayınca çatışmaya girecektir. Amiral Duckworth'ın, karaya asker çıkarmaya karar vermesinin ardından kıyılara ulaşan İngiliz askerlerinden yaklaşık 50'si öldürülür, bazıları ise esir alınır. Saldırının püskürtülmesi üzerine Amiral Duckworth, Amiral Smith'in de önerisi ile geri çekilmeye karar verir.

Çekilen İngiliz askerlerinin bir kısmı da denizden toplanacaktır.

Asıl sorunun Çanakkale Boğazı'ndan geçiş olduğu, bölgeye varıldığında anlaşılacaktır. Çünkü İstanbul'a giderken kolayca geçtikleri Çanakkale Boğazı'nın savunması, Fransız subayların önerisi ve yönlendirmesiyle çok güçlendirilmiştir. Hemen her yere konuşlandırılmış topçu bataryalarının denizden görünüşü İngilizlerin kaygısını artırmıştır. İngiliz Amiral verdiği karardan ne pahasına olursa olsun dönmek istemiyor, az ya da çok kayıpla Çanakkale Boğazı'ndan çıkmıştır

Toplam 12 gemiden oluşan İngiliz savaş filosu uzun çabalardan sonra Çanakkale Boğazı'nı aşip Akdeniz'e çıkmıştır

bir an önce Cebelitarık'taki üssüne gitmeyi düşünüyordu.

İngiliz belgelerine göre, ilk ateşi açan Türklerin kullandıkları güller daha güçlü olduğu için isabet alan gemilerde çok sayıda can kaybı yaşandı. İngiliz gemilerinden atılan güllerin küçük olması nedeniyle Türk bataryalarının susturulamaması çatışmanın seyrini değiştirecektir.

Amiral Smith'in, Fransız

Donanma dergisinde yayımlanan raporunda, *“Yapabileceğimiz en iyi şey, asgari zarar ve kayıpla hızlı bir şekilde boğazdan çıkmak ve acilen Akdeniz’e açılmaktı. Türklerin bu kadar kısa bir sürede savunmalarını güçlendirmeleri, asker ve top sayısını artırmaları hesabımızı bozdu. Amiral Duckworth’un sancak gemisi Royal George’un isabet alarak ağır hasar görmesi beklenmedik bir gelişmeydi ve hepimizi üzdü. 50 kadar askerimiz öldü. Denize düşen bazı askerlerimiz ve 1 subayı ise Türkler esir aldı. Türkler isterse Çanakkale Boğazı’ndan hiçbir gücü geçirmezler”* demektedir.

Toplam 12 parça savaş gemisinden oluşan İngiliz filosu uzun çabalardan sonra Çanakkale Boğazı’nı aşıp Akdeniz’e çıkmıştır.

Gemilerin tamamı Türk topçularının atışları sonucu isabet almış, yaklaşık 200 asker ise ya ölmüş ya kaybolmuş ya da esir düşmüştür. İngiliz filusunun imdadına ise Gökçeada açıklarında bekleyen Rus filosu yetişmiştir. Hasar gören gemilerin onarımı ve eksiklerin tamamlanması konusunda Ruslardan yardım alan

İngilizler daha sonra Cebelitarık’a doğru yola çıkmıştır.

Bu olaydan akılda kalan en önemli ayrıntılardan birincisi, Osmanlı’nın Çanakkale Boğazı’nın savunmasını ihmal etmesinin düşman gemilerinin bir anda Başkent İstanbul’a ulaşabilmesidir.

Bana göre en az birinci kadar önemli olan ikinci ayrıntı ise İngiliz Amiral Smith’in raporundaki *“Türkler isterse Çanakkale Boğazı’ndan hiçbir gücü geçirmezler”* sözüdür. Ancak Birinci Dünya Savaşı’nda İngiltere Savunma Bakanı olan Winston Churchill’in, 1807’deki olayın ilk aşamasını yani Çanakkale Boğazı’nın zayıf savunmasının kolayca geçilip İstanbul’a varılmasını dikkate alması sadece İngilizlere değil müttefikleri Fransızlara da pahalya mal olmuştur. Zira Türkler, 1807’de Çanakkale Boğazı’ndan çıkarken yendikleri düşmanlarını, 1918’de Boğaz’dan geçmelerine izin vermeyerek de mağlup etmiştir. Tarih tekerrürden ibarettir sözü ise bu kez farklı bir biçimde doğrulanmıştır. •

gurbuzevren@butundunya.com.tr

Fatih’in Çanakkale’deki Topları

1464’te Fatih Sultan Mehmet’in yaptırdığı “şahi” adı verilen toplardan kırk iki tanesi savunma için Çanakkale Boğazı’na gönderilmiştir. Yüzyıllarca kullanılmadan kalmış toplar 1807 yılında İngiliz Donanması’na karşı kullanılmıştır. Toplar beklenen aksine kusursuz şekilde çalışmış bir İngiliz gemisini vurmuş ve 60 denizciyi öldürmüştür. Günümüzde İstanbul’da ve Boğazlar’da kullanılan büyük şahi toplardan 1 tane kalmış ve bugün İngiltere’de sergilenmektedir. 42 toptan geri kalan, çapları daha küçük diğer 5 top ise Harbiye’deki askeri müze bahçesinde.

Büyük Yapıtlarımız
Konur Ertop

Padişaha Şiir Sunan,
Onun Maddi Desteğini Gören,

Saraydaki Eğlencelere Katılan Şairler

Prof. Dr. Halil İnalçık uzun meslek yaşamında Osmanlı tarihi incelemelerine önemli katkılarda bulundu. Öldüğünde yüz yaşının eşiğindedeydi.

Yeni kitabı “Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet” tam da o sırada yayımlanmıştı.

Prof. İnalçık Osmanlı tarihinin daha önce üzerinde durulmamış yanlarını ortaya çıkardı. Osmanlı arşiv belgeleri, tahrir defterleri üzerindeki sabırlı çalışmalarıyla elde ettiği bilgiler geçmişin bilinmeyen görüntüsünü canlandırıyor.

Tarih alanına yeni bir yöntemle eğilmişti. Bu yöntemden söz ederken Fransız tarihçi F Braudel'in "Akdeniz ve Akdeniz Dünyası" yapıtından esinlendiğini anlatmıştır:

“Orada Osmanlı İmparatorluğunun o zamana kadar Avrupa tarihçiliğinde hiç görmediğimiz bir şekilde ele alındığını heyecanla fark ettim. Braudel, doğu Akdeniz’e hâkim olan Osmanlı İmparatorluğunda sosyal, demografik ve ekonomik yapısal niteliklerin Batı’dakilerle paralellik gösterdiğini, bu iki dünyanın karşılıklı yakın temas ve karşılıklı etki içinde bulunduğunu ve birbirinden ayrı incelenemeyeceğini gösteriyordu.”

Braudel’in temsilcisi olduğu Annales okuluna göre, “tarihçinin görevi, siyasî veya askerî olayları öne çıkarmak veya tarihte büyük adamların değiştirici rollerini abartmak değildir. Çünkü bunlar aslında geçici ve önemsiz sonuçlardan ibarettirler. Tarihçinin asıl görevi,

Halil İnalçık

sosyal ve tarihî değişim sürecinin bütünlüğünü yakalayabilmektir.”

İncelemelerinde tam da bu süreci konu edinen İnalçık, kendisini, “Ben sosyal tarihçiyim, ekonomi tarihçisiyim,” diye tanımlamıştır.

Bu çok çalışkan tarihçi, geçmişin üzerinden bilinmezlik örtüsünü kaldırırken çağından sorumlu aydın kimliğine de sahiptir.

“Atatürk ve Demok-

ratik Türkiye” kitabında çağdaş Türkiye’nin gelişme doğrultusuyla ilgili öneriler geliştirmiştir. Şu tanı, onundur:

“Bir lider halkın iradesini temsil ediyorum, Millet Meclisi avcumun içindedir, istersem anayasayı değiştiririm fikrine girdi mi, bu tehlikeli bir gelişmedir.”

Bilime derin katkısı yanında sanata, edebiyata da yakın ilgisi vardı.

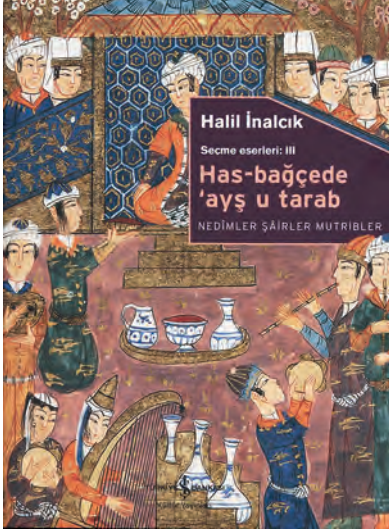
“Bu dünyadan giderken en çok neye hayıflanacağım biliyor musunuz? O büyük şaheserleri okuyamadan gözlerimi kapayacağıma... Tüm peygamberleri, Buddha’yı, Kant’ı, Shakespeare’i,

Dante’yi, Fuzuli’yi ve Dostoyevski’nin bütün romanlarını okumak isterdim. Ömür o kadar kısa ki,” diye yakınıyordu.

Böyle yakınsa da, edebiyat dünyasına hiç uzak değildi. Türk edebiyatı tarihinin en büyük adlarından Abdülbaki Gölpınarlı’nın lisede, Fuat Köprülü’nün üniversitede öğrencisi olmuştu. Kendisi de şiir yazıyordu. Son yapıtlarından “Şair ve Patron” ile “Hasbağçede Aş u Tarab” kitapları eski kültürümüzün az bilinen yanlarını, sarayın şairlerle ilişkisini, şairlerin geçim kaynaklarını ayrıntılarıyla göz önüne serer:

Sarayda düzenlenen içkili, müzikli eğlencelerde şairler kasidelerini, gazellerini okur. Padişahın kendisinin de şiirleri vardır. Şairler padişahın bir beytini tamamlayarak

Halil İnalçık’ın yapıtı, Has bağçede ‘aş u tarab

Şairlerin sundukları şiirler ödüllendirilir. Zaman zaman isteklerinin yerine getirildiği görülür. Sarayın düzenli aylığa bağladığı şairler de vardır.

yeni bir gazel meydana getirir. Padişahın bir gazelinde beyitlerin üstüne beyitler eklenerek, ya da her beytin iki mısraı arasına yeni mısralar katılarak “tahmis, taştir” denen şiirler oluşturulduğu olur..

Kimi zaman şair birkaç bin beyitlik bir manzum öykü, bir mesnevi yazar. Öykü kahramanlarının serüvenlerini aktarırken tarihten doğabilime, siyasetten ahlak kurallarına uzanan alanlarda bilgiler verilir. Mesnevilerinin önsözde Tanrının, peygamberin ululuğunu anlatan şiirler ardından padişahın övgüsüne geçer. Padişah yüceltilir. Kazanılan zaferleri konu edinen manzum yapıtlar vardır. Hanedandan yaşamını yitirenlere mersiye yazılır. Yapıtılan camilere, medreselere, suya indirilen kadırgalara “**ebcet hesabı**” denilen sistemle manzum tarih düşürülür.

Şairlerin çoğu medresede okumuş, devlet hizmetine girmiştir.

Daha üst derecede görev almayı bekleyenler bahar, kış, ramazan, bayram, nevruz gibi sayılı günleri kutlamak için kasideler yazar, padişaha dua eder, saraydan yüklü bir para bağışlanması ya da iyi gelir getirecek bir göreve atanma isteğine şiiirinde yer verir.

Örneğin Fuzuli, **“Leyla ile Mecnun”** mesnevisini Kanuni’ye sunarken “İslam padişahı”ndan beklentisini **“tutsan elini ben fakirin”** diyerek dile getirmiştir.

Padişah şairlerin sanatına duyarsız kalmaz, onların emeklerini karşılıksız bırakmaz. Şairlerin sundukları şiirler ödüllendirilir. Zaman zaman isteklerinin yerine getirildiği görülür. Sarayın düzenli aylığa bağladığı şairler de vardır.

“Şair ve Patron-Patrimonyal devlet ve Sanat Üzerine Sosyolojik bir İnceleme” kitabında verilen bilgiler yazarın yedi yıl sonra, **“Hasbağçede Ays u Tarab-Nedimler, Şairler, Mutribler”** kitabında geliştirilip derinleştirilmiştir. Böylece sarayın şairlerle ilişkileri, daha önceki edebiyat tarihlerinin verdiği bilgileri aşan ayrıntılarla göz önüne serilmiştir.

Hail İnalıcık bu geniş ilişkilerin çerçevesini şöyle çizmiştir:

“Divan edebiyatı sarayın beğenisini çeken, sarayın himayesinde, padişahıtan caize alan şairlerin yarattığı bir edebiyattır. II. Murad’dan beri saraya mensup şairlere bin akçe aylık bağlanmış.(...) Bu kitapta yüksek saray kültürünü temsil edenlerin sultan ve nedim-

lerinin, zurefanın etik ve yaşam kurallarını tespite çalıştık.”

Konu, sarayda şairlerin katıldığı, şiirlerini padişaha sunduğu içkili, sazlı sözlü eğlencelerdir.

Günümüzde Osmanlı tarihini her yönüyle yüceltmeyi amaçlayan, geçmişteki yaşamın kötü davranışlara, kötü alışkanlıklara uzak durduğuna bizi inandırmaya çalışan tarihçiler, padişahın ağzına içki koymadığını ileri sürerler. Oysa Halil İnalıcık, **“Çoğu içerdi. II. Murat, bu yüzden tahtı bırakmak zorunda kaldı. (...) Bizim bugünkü değer yargularımızla okumayacaksınız tarihi,”** demiştir.

Edebiyatta da gazel türünün baş konusu içki, meyhane, içki sunan sakidir. Medresede ders veren, yargıda şeriatın buyruklarını uygulayan kadı, hattâ devletin en yüksek din görevlisi olan şeyhülislam şiir yazıyorsa mutlaka içkiyi, meyhaneyi, sakiyi konu edinecektir.

“Hasbağçede Ays u Tarab”ın konusu da sarayda Padişahın en yakınındaki görevlilerle (nedimleriyle, musahipleriyle), şairlerle, müzikçilerle sürdürdüğü sazlı sözlü, şiirli, içkili eğlencelerdir.

İnalıcık’ın bu eğlencelerle ilgili açıklamaları arasında şunlar var:

“Sultanın iki büyük işi vardır; bezm ü rezm, savaş ve saraya dönüp işret meclisi yapmak. Hayatları bununla geçer. (...) Sarayın bahçelerinde günlerce işret meclisi yapar; üç gün, bir hafta sürer bazen. Eğer hava soğuksa bahçe

İNDE KASIRLARDA DÜZENLENİR İŞRET MECLİSİ; KASIRLAR ONUN İÇİN YAPILMIŞTIR.”

Tarih profesörü, araştırmalarında uyguladığı yöntemle edebiyat tarihiyle ilgili çalışmasında da bağlıdır. Osmanlı sarayında şiirin, şairin, içkili eğlencelerin gelişmelerini ele alırken bütün İslam ülkelerindeki, bütün Türk devletlerindeki uygulamaları göz önünde bulundurmıştır. Ele aldığı alanı etkileyen toplumsal, ekonomik koşulları göstermiştir.

14. yüzyılda Kütahya çevresinde egemen olan Germiyan beyliği

İstanbul başkent olduktan sonra Fatih'in, Kanuni'in sarayları bilginlerin, şairlerin bir araya geldiği bir akademi niteliği kazandı.

saray-şair bağlantılarında, Osmanlı sarayına öncülük etmişti. Germiyanlı şairlerden daha sonra Osmanlı saray çevresine katılanlar oldu. İnalçık, Anadolu Selçuklu devletinin yıkılmasının ardından Germiyan beyliğinin başka beylikler arasındaki ayrıcalıklı konumunu ekonomik nedenlerle açıklamıştır. Germiyan beyliği kumaş boyacılığında kullanılan şap madeni yataklarına sahipti. Bu maden Anadolu'yla Avrupa arasındaki ticarete önemli yer tutuyordu.

Şeyhoğu Mustafa, Şeyhî, Ahmed-i Dâî gibi şairler varlıklı Germiyan beylerine yapıtlarını sundular. Germiyan sarayında eğlencelere katıldılar.

Germiyanlı şairler Yıldırım Beyazıt şehzadeyken Kütahya'da onun çevresinde toplandılar. Ankara Savaşında Yıldırım'ın yenilgisinden sonra şehzade Süleyman Çelebi'ye, Mehmet Çelebi'ye bağlanan, yapıtlarını onlara sunanlar oldu.

İstanbul başkent olduktan sonra Fatih'in, Kanuni'in sarayları bilginlerin, şairlerin bir araya geldiği bir akademi niteliği kazandı. Manisa, Amasya, Trabzon gibi kentlerde valilik görevine çıkan şehzadelerin saraylarında da şairler korunuyordu. Şehzade Cem'in sarayında "Cem şairleri" diye adlandırılan güçlü bir topluluk, neredeyse bir şiir okulu oluşturmuştu.

Saraylarda içkili, sazlı, şiirli toplantıların nasıl düzenleneceğini, katılanların nasıl davranacağını konu edinen yapıtlar da yazılmıştı.

Hail İnalçık Padişahlarının şairlere bağışlarının ve armağanlarının, in'amat defterlerinde gösterildiğini anlatıyor. Böyle bir kaynağa göre 16. Yüzyıl başında 5 şaire 88'er altın aylık verilmiştir. 50'yi aşkın şaire de bayramlarda, kaside ya da mersiye sunduklarında bağışta bulunulmuştur.

"Hasbağçe"deki eğlencelere katılan, padişaha şiirlerini sunan şairler sarayın maddi desteğinden de uzak kalmıyordu. •

Şimdiki Zaman

Can Pulak

Çevre ve Turizmde Reform Gereği

Ege ve Akdeniz'in dantel gibi koylarını, kıyısındaki köylerini bekleyen akibeti kimseler bilmiyor. Koruma kararlarının ciddiyeti ve disiplini maalesef kalmadı.

Önce özerk Çevre Bakanlığı, sonra Özel Çevre Koruma Kurumu kaldırıldı. Bakanlık önce Orman, yıllar sonra Şehircilik Bakanlığının şemsiyesi altına sokuldu. Özel Çevre Koruma Kurumunun üzerine bir çarpı işareti çekilerek, görevleri Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna devredildi. Böylece ülkenin çevrecilik gibi ciddi bir sorunuyla ping-pong gibi oynandı.

Kim yaptı, neden yaptı gibi sorularla uğraşmanın artık bir yararı yok. Şimdi yapılması gereken iş, Türkiye'nin doğal güzelliklerinin ve değerlerinin koruma çerçevesini değiştirmektir. Bu güzellik ve değerleri kim koruyacak? Şehircilik Bakanlığı mı, can çekişmekte olan Çevre Müsteşarlığı mı, Orman Bakanlığı mı, Turizm Bakanlığı mı, Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu mu, Belediyeler mi? Söyler misiniz kim koruyacak?

Hiçbirinin çevre konusunda bilgisi yok. Olması da mümkün değil zaten. Tam konuyu öğreneceksen, çevre bir başka adrese bağlanıyor. O adresin bürokratları tam derslerini çalışmaya başlarken, çevre ellerinden kayıp bir başka bakanlığın arka bahçesine giriyor. Komik ama ne yazık ki gerçek bu. Türkiye yıllardır, hatta özellikle son 20 yılda çevre adlı bir komediyi oynamakta ısrar ediyor. Bu komedinin ne yazarı belli ne de ciddi oyuncularını.

Oysa Türkiye, çevreyle ilgilenenler diye binlerce bürokratına ve o bürokratların bağlı oldukları kurumlara tonlarca para ödüyor. Ama karşılığında alabildiği bir şey yok. Çeyrek asırlık sonuç ‘dostlar

Türkiye yıllardır, çevre adlı bir komediyi oynamakta ısrar ediyor.

Bu komedinin ne yazarı belli ne de ciddi oyuncularını.

alışverişte görsün’den öteye gitmiyor. Koyların haline bakın, turizmden para kazandığımız bölgelere bakın, delik deşik hale getirilen ormanlarımıza bakın, göl ve nehirlerimizin pisliğini inceleyin, çöplük haline getirdiğimiz denizlerimizi gözden geçirin, ne demek istediğimi anlarsınız...

Rahmetli Özal, çevre konusuna büyük önem verdi. Çevre Bakanlığını dünya fonlarından faydalansın diye o dönemde kurduk. Özel Çevre Koruma Kurumunu (ki bu kurum koyların ve kıyısındaki köylerin korumasında, kaçak yapılaşmanın kısmen önlenmesinde büyük görevler yaptı) devreye soktuk.

Birleşmiş Milletlerin tüm dünyaya örnek gösterdiği Çevre İzçilerini hayata geçirdik ve örnek kamplarını açarak, doğudan batıya tüm çocuklarımızın çevre eğitimi alabilmeleri için kaynak yarattık. Şimdi bunların hiçbiri yok. Eğer çevre izçileri teşkilatı dağıtılmasaydı, bugün

Türkiye'nin gönüllü milyonlarca fahri müfettişi olur ve çevre fotoğrafı böylesine kararmazdı.

Her neyse, bunların hepsi geride kaldı. Ancak bilmemiz gereken geçmiş, bir miktar hatırlamakta yine de fayda var. Rahmetli Özal'ın Başbakanlığında, kendisine 4 proje önerdim. Biri Çevre Bakanlığını diğeri Çevre İzçilerini, öteki ise Çevre Koruma Kurulunu kurma kararlarıydı. Hepsine “evet” dedi. Fakat dördüncüsünü çok doğru bulmakla beraber, biraz düşünmesi gerektiğini söyledi. O da, Türkiye'nin dört bölgeye ayrılması, hepsinin başına olağanüstü yetkilerle donanmış genel valilerin getirilmesi ve turizmden para kazandığımız il ve ilçelerin belediye başkanlarının seçimle değil tayinle atanmasıydı. Hele Belediye Başkanları konusundaki teklifime önce “tam isabet” diyerek çok sıcak yaklaşmış, ancak iki-üç ay sonra bunun demokrasiye aykırı bir şey olacağını söyleyerek bu projeden vazgeçmişti.

Şimdi bugünün Türkiye'si için yeniden söylüyorum. Nasıl bir zamanlar terörle mücadelede “Olağanüstü Hâl Valileri” varsa, bundan böyle Türkiye'nin 4 bölgesi için de “Turizm Bölge Valileri” olmalıdır. Marmara-Ege-Akdeniz ve Karadeniz bölge Valileri, çağdaş dünya görüşüne sahip, lisan bilenler arasından seçilmelidir. Bunların mutlaka meslekten olmaları da şart değildir. Turizm Bakanlığı'nda başarılı hizmetler vermiş yüksek

bürokratlar, sektörde değerli görevler yapmış seçkin turizmciler, üniversitelerin dünya görmüş ve konularında iyi yetişmiş bilim adamları, hatta çok zengin işadamları böyle bir göreve rahatça getirilebilirler.

Rahmetli Özal, çevre konusuna büyük önem verdi. Çevre Bakanlığını dünya fonlarından faydalanmış diye o dönemde kurduk.

Aynı şekilde, çevre konusunda da yenilikler yapılabilir, konuya daha akıllıca yaklaşımlar düşünülebilir ve bunun için sıradan bürokratları değil, ülkemizin iyi yetişmiş çevrecilerini göreve çağırabiliriz. Çevre konusunda öncelikle yapmamız gereken şey, çevre ile turizmi birlikte değerlendirmeliyiz. Eğer çevre başlı başına bir otorite olarak düşünülmeyecekse, o takdirde Çevre ve Turizm Bakanlığı yeniden kurulmalıdır. Şurası bir gerçektir ki eğer Türkiye'nin doğal değer ve güzelliklerini gereği şekilde koruyacaksak, çevrenin tek otoriteye bağlı olması şarttır.

Eğer bu, özerk çevre Bakanlığı olacaksa, tüm Bakanlık ve kurumlar, özellikle belediyeler, bu özerk çevre bakanlığıyla uyum içinde çalışacaklar, onun kararlarına uya-caklar ve onun onayı olmadan da akıllarına eseni yapamayacaklardır. Böyle bir Çevre Bakanlığı, altyapısı olmayan ve tamamlanmayan hiçbir

yere inşaat izni vermeyecek ve verilenleri de hemen iptal edecektir. Bu durumda ormanlarımızda önüne gelene maden ruhsatı verilmeyecek, gerekli incelemeler yapılmadan akarsularımıza hidroelektrik santalleri kurulamayacak, deniz, göl ve nehirlerimizi kirleten yatırımlara izin verilmeyecek, turizm köylerinin planları tamamlanmadan çevreye tek bir çivi çakılamayacak, planlarda ise doğal güzele zarar verecek girişimler engellenecektir.

Türkiye'nin Edremit, Ayvalık, Foça, Urla, Çeşme, Kuşadası, Bodrum, Datça, Marmaris, Köyceğiz, Fethiye, Kaş, Alanya ve ötesi gibi yoğun turizm merkezlerinin belediye başkanları, mutlaka tayinle getirilmelidir. Oyla gelen başkanların acemi yönetimleri,

İlk yapılması gereken, turizm beldelerinin altyapıları tamamlanmadan

tek bir inşaat dahi izin verilmemesidir.

sen-ben-bizim oğlan politikaları, yandaş personelle çalışma alışkanlıkları, tribünlere oynama gayretleri, böylesine değerli yerlerimize büyük zararlar vermektedir. İlk yapılması gereken şey, turizm il ve ilçelerinin altyapıları tamamlanmadan tek bir inşaat dahi izin verilmemesidir. Bunun yasalarımıza aykırı bir tarafı yoktur. Hâlâ altyapısı olmayan yerlere inşaat izni vermek, halkın genel sağlığını tehlikeye düşürmek açısından suçtur. Yeterli yolun yok, suyun yok, elektriğin yetersiz, arıtman mevcut değil, olanların ise çalışmıyor. Üstelik çoğunun çöplük sorunu felaket durumda. Buna rağmen hâlâ inşaat izni veriyorlar. En çarpıcı örnekler Bodrum-Marmaris ve Çeşme'dir.

Biz genelde Ege ve Akdeniz üzerinde duruyoruz. Ama Karadeniz de aynı durumda, hatta bazı yerler daha da beter vaziyette. Son yıllarda Karadeniz'in iç ve dış turizmde gözle görülür bir hareket, canlanma var. Bu durumu da dikkate alarak, güney bölgelerimiz için önerdiğimiz tedbirleri, buraları için de düşünmeliyiz.

Son olarak, özellikle Muğla'daki turizmde para kazanılan tüm ilçelere zarar veren Büyükşehir uygulamasını da vakit geçirmeden, süratle kaldırmalıyız. Zararın neresinden dönülse kârdır. Bu konunun da, bahsettiğimiz önlemler çerçevesinde ele alınmasında sayısız faydalar vardır.

Çevre ve turizm konusunun üzerinde durmaya devam edeceğiz.

canpulak@butundunya.com.tr

Londra İstanbul Ankara

İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu, kısa söylenişıyle İTÜ-TV, izleyiciye ilk selamı verdiğim ekrandı. Ama TRT resmi kimliğiyle gündeme geldiğinde artık kamera karşısına geçişimde resmi bir kimlik sahibiydim.

1969-1973 arasında, dile kolay 15 günde bir, bazen haftada bir de olsa yine de beş yılı kapsayan bir zaman diliminde hep ekrandaydım. Bir de TRT-TV'nin "tek tabanca" oluşunu da katarsanız. Yıllarca gazetecilik yapmış, yazı yazmıştım. Daha sonra da radyodan seslenmiştim. İkisinde de şahsen tanıyanlarım

çok fazla değildi. Radyoda konuşmaya başladıktan sonra, hele maç spikerliğinde yol aldıkça sesimden tanıyanlar çıkıyordu. İTÜ-TV yayınları zamanında sokakta çevirip, "Aaaa, sizi TV'de gördük" diyenlere, dürüstçe itiraf edeyim çok rastlamamıştım. Evinde TV olanlara, "Ben çıkıyorum" diye haber

verdiğinizde seyrediyorlardı ancak. Ama TRT-TV’de çıkmaya başlayınca, hani övünmek gibi olmasın, sokakta zor yürür olmuştum. İlk yıllarda, yani 1969’da, 1970’te filan sadece Ankara’daydı bu şansım. Sonraki yıllarla birlikte İstanbul’da da değişecekti sokaktaki yürüyüşüm. İster istemez... O sırada ekranlar mankenlerle dolu olmadığı için, yolda yürüyen masum vatandaşlar bize bakmakla yetiniyordu. (İşin ilginç yanı, o zamanın podyuma çıkan mankenlerini defilelerde sunan isimlerden biri Orhan Boran, diğeri Erkan Yolaç, üçüncüsü de Halit Kıvanç’tı.)

1969’da Bildiklerimiz, Gördüklerimiz, Duyduklarımız yarışması ile TRT-TV’den verdiği ilk resmi

şans yolunu açtılar. Derken TV’nin başka programlarında görünür oldum. Örneğin 1970 Nüfus Sayımı Özel Yayını’nda görevlendirildim. Yayın içinde nüfus ve sayım konularında bir iki bölüm ekrana çıktım. Yayından sonraki günlerde Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı Sabahaddin Alpat imzalı bir mektup aldım. Sunduğum bölümle ilgili olarak beni kutluyor, halkı bu konuda aydınlatma görevimden ötürü teşekkür ediyordu.

Yarışmalardan sonra yolda çeviren, hatırlayan, mektup yazan, hatta öğrenirse telefon numaramı çeviren az değildi. Fakat devletin bir resmi kişisinden yaptığım işin sadece konuşmacılık olmadığını

belirten bir mektup almak çok hoşuma gitmişti. Zaten istatistik, arşiv meraklısıydım. Bu kısa mektup biriktirme, araştırma, öğrenme yanının gelişmesinde beni güçlendirdi dersem inanın. Yürekten söylüyorum.

Böyle ara sıra kenardan köşeden kaymalarla ekrana çıkarken, büyük

yarışmam sayesinde artık görüldüğü yerde tanınan bir yüz olmuştum. Ne var ki, beni kanlı canlı ve de renkli olarak karşılarında görenler, siyah-beyaz TV’nin hilesini yakalamakta ve yüzüme vurmakta gecikmiyorlardı. “Aaaaaa! Biz sizi sarışın

Orhan Boran, Halit Kıvanç ve Erkan Yolaç

selamı, arada spor olaylarında görünerek tekrarladım. Saygıyla, sevgiyle andığım Arman Talay, değerli arkadaşım Yılmaz Tekinonay, TV’nin spor programlarında sunuculuk ve radyoda maç spikerliği yaptığım için olacak, TV’de de zaman zaman

sanıyorduk” zarafetiyle. Ya da düpedüz, “Ayyy, sizin saçlarınız kırlaşmış” geçreğiyle moralimi bozarak... Renkli TV’ye geçildikten sonra ise herkesin foyası çıkmıştı. Ne var ki, artık seyircim de bana alışmıştı. “Saçı beyaz me yaz” demiyor, seyrediyordu işte!

TV’ye çıkmaktan da öte, bu işi birinci mesleğim olarak kabul edişimle iyice ciddiye almaya başladım. Aslında yıllar önce, 1963’te İngiltere’nin dünyaca ünlü yayın kuruluşu BBC’de çalışırken, radyoda spikerlik ve yapımcılık görevlerimin yanında TV’de de bir tür staj olanağı kullanmıştım. TV’ye ilk adımlarımı attığımda, İngiltere’de harcadığım çabanın verdiği deneyim herhalde gücüme güç katmıştı. Büyük yayıncı, değerli yazar, gerçek Türk dostu Mr Andrew Mango’nun yönetimdeki BBC Türk Servisi’nde Feyyaz Fergar Kayacan, Can Yücel, Mübeccel Argun, Tektaş Ağaoğlu, İzzan Baz, Ömer Umar, Mehmet Refiğ gibi ustalarla birlikte çalışmak hayatımın unutulmaz güzelliklerindedir. Sevgili Leyla Umar da Londra’ya gelir, sık sık bizimle program yapardı.

BBC’de temelde radyo elemanıydım. Ama bir yandan müdürüm Mr Mango’nun yardımıyla, öte yandan biraz da kendi girişimlerle, Amerikalıların bile “en büyük

BBC Türkçe’den Mübeccel Argun ve Andrew Mango

yayın organı” dediği BBC’nin TV bölümünde de bir şeyler öğrenme olanağını buldum. Hatta “çok şeyler” demem lazım. Birçok önemli TV programının banda alınışında buldum, bazı programların canlı yayında kuliste olup bitenleri görme şansına eriştim, ünlü TV sunucularından öğüt aldım dünya çapında sanatçılarla, starlarla röportaj yapma şansını yakaladım. Kısaca Türkiye’ye döndüğümde dağarcığım epey doluydu. İTÜ-TV de mütevazı olanaklarıyla bizlere yardım etti. TRT-TV ekranında ilk yılların zorluklarıyla olanaksızlıklarıyla adeta boğuşarak kendi kendimizi yetiştirdik. Gerçekten TRT’de TV’nin ilk günlerinde çoğumuz –teker teker sayarsam unuttuklarıma vefasızlık, saygısızlık etmiş olurum, sırası geldikçe bahsederim- birbirimizi yetiştirdik.

Hepimiz birbirimize bir şeyler öğrettik. Hepimiz birbirimizden bir şeyler öğrendik. Hepimiz birbirimizden hem öğretmeni hem öğrencisiydik. •

halitkivanc@butundunya.com.tr

Muazzez İlmiye Çığ'dan *Mektup Var*

Saygın ve Sevgili Bütün Dünya'lı Dostlarım,

Kaç ay önce yazmam gereken konu bu aya kaldı.

Geçtiğimiz Mayıs ayının son günlerinde bir telefon aldım. Manisa'dan bir doktor *“Sizin dizleriniz ağrıyormuş, yüzlerce hastama uyguladığım bir tedavi ile hepsi iyi oldu. Sizi de iyi etmek için Mersin'e geliyorum”* dedi ve telefonu kapattı.

Bir gün sonra doktor evimizde

idi. Sayın doktor **Önder Özeren**, bir hastanede ortopedi uzmanı imiş. *“Hocamızı da bundan kurtaracağım”* demiş ve bana gelmiş. Çok mutlu oldum.

Doktora herhangi bir şüphe göstermeden dizlerimi uzattım. O gün bu gündür mutluluğum sürüyor, zira dizlerimin ağrısı gerçekten geçti. Doktor Bey, iğneleri yaptıktan sonra bir yemek yedi, bütün ısrarlarımıza rağmen kendisine belki doğru

dürüst teşekkür bile edemedi gitti. Bu özveri öyle teşekkür ile karşılanacak gibi değildi, ama yapacak şey yoktu. Yüzbinlerce teşekkürler Saygın Dr. **Önder Özeren...**

3-4 yıl önce ayaklarımda bir tür egzama oldu. Tedavilerden bir sonuç alınamamıştı. Bir toplantıda bir hanımefendi gelerek bana sevgilerini, takdirlerini anlatırken hemen kim olduğunu *Muazzez İlmiye Çığ, Doktor Önder Özeren ile*

sordum. Doktor, hem de cilt doktoru olduğunu söyleyince, “Benim de tam size gereksinimim vardı.” dedim.

Ertesi gün evimde idi saygın Prof. **Nuran Atmanoğlu**. Hemen tedaviye başladı ve sonuçta ayaklarım iyileşti, bu sıkıcı hastalıktan kurtuluverdim. Binlerce teşekkür

Prof. Nuran Atmanoğlu

güzel doktorum.

Söz hastalıktan, doktordan açılınca şu olayı da yazmadan geçemeyeceğim:

Geçen yıl birgün, bağırsak rahatsızlığı nedeniyle bayılmışım. Kızım Esin Adana Başkent Hastanesi Kalp Uzmanı Dr. **Orhan Saim Demirtürk**'e telefon ediyor. Çok geçmeden cankurtaran gelip beni hastaneye götürdü. Doktor Orhan Bey yapılan bütün araştırmaları adım adım izleyerek beni bir an olsun yalnız bırakmadı. Kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu arada hastahane personelinden gördüğüm yakın ilgiye ve hastahänenin temizliğine, işleyişine hayran kaldım. Ülkemize bu kuruluşları kazandıran Büyük Üstad Prof. **Mehmet Habe-**

Dr. Saim Demirtürk

ral ve ekibine en içten teşekkürler etmekten, “Tanrı onu kötü ellerden ve gözlerden saklasın” demekten başka bir şey gelmiyor elimden.

Doğum günümde Almanya’da gelerek bana büyük bir sürpriz yapan sevgili dostum Doktor **Engin Çoruh**, aynı anda bana başka bir sürpriz daha yapmış ve beni şaşırtan, heyecanlandıran bir kitap vermişti elime. **Engin Çoruh**, bir diş doktoru idi, kitabın adı da “**Sumerce Kökenli Türk Çocuk İsimleri**”

Kitabı okumaya başlayınca hayretler içinde kaldım. Meğer onu zehirleyen benmişim! Kendisi araştırmacıydı. Gülhane Hastanesi’nin tarihi ile ilgili, Alman Üniversitesi’nin büyük takdirini kazanan bir kitap yazmıştı. Önce kendi adı “**Engin**”i aramaya başlamış. Bulamayınca onu hecelere ayırıp hece anlamlarıyla adının Sumerce olduğunu buluvermiş.

En=yüce, bey, kral, Gin=dağ, dağlar. Engin=yüce dağlar. Türkçe’deki anlamı da “uçsuz bucaksız”

Yalçın Mihçici - Suat Özer

Bu anlamı bulunca başka adları da aynı yöntemle araştırmaya başlamış. Adları heceleri ayırıyor, bu heceleri Türk sözlüklerinde arıyor, anlamlar Sumerce'deki anlama uyuyorsa, çok seviniyor, çünkü adın aslı Sumerce oluyor. Bu da Türkçe'nin kökünün ne kadar eskiye dayandığını gösteriyor.

Sayın Engin bu yolla benim İlmiye adımı da 5 sayfalık bir araştırma ile Sumerce'ye bağlamış. Benim araştırmalarım, **Engin Çoruh**, Begmyrat Gerye ve başka araştırmacıların çalışmaları Sumerli'lerin Türk kökenli olduğunda kuşku bırakmıyor artık, diyebiliriz.

Bu ayın ilginç ve önemli bir olayı da “**Türkçe'nin Diriliş Hareketi Derneği**” tarafından, Derneğin Onur Kurulu Üyesi olarak seçilmem. Mutlu oldum.

Daha önce **Yalçın Mihçici** ve **Suat Özer** tarafından yazılmış “Türkçe'nin Diriliş Hareketi” adlı kitap gönderilmişti bana. Atatürk ile Türkçe'mizin yabancı dillerden temizlenmesi atılımına karşı son

yıllarda yeniden başlayan yabancı dil kuşatmasına üzülen yazarlar, Türkçemizi bundan kurtarmak ve yabancı kelimelerden kurtarmak için bugün sayısı yüz binlere ulaşmış üyeleri ile bir dernek kurmuşlar.

Sayın Mihçici diyor ki: “*Türkçe'nin dirilişi çalışmalarında, Türkçe'nin anlatım gücüne, şiirselliğine, sıcaklığına, aydınlığına bir kez daha hayran kaldım. Kurulumuzun amacı, Türk demek, Türkçe demektir, gerçeğini herkese hatırlatmak, yetişen yeni kuşakları dil kirlenmesine karşı uyandırmaktır.*”

Kitabın içeriği kadar yazarlarının yaşam öyküsü de çok önemli. Her ikisi de müzisyen ve birçok besteleri varmış. Ne yazık ki bu değerli gençleri daha önce tanımadım. Bizim gazeteler yalnız magazin sanatçılarına sayfalarını açarlar. Bu gibi sanatçılar bazen gazetenin bir köşesinde küçük bir haber olarak yer alır.

Gelecek ay yazacaklarımı şimdiden bilmiyorum, ama merak da etmiyor değilim. Bakalım, önümüzdeki ay neler getirecek. •

Muazzaz İlmiye Çığ (9 Ekim 2016)

Para... Para... Para...

Ortak Paydada kimler Var?

Karun, Kirus, Kubilay, Osman Bey, Napolyon,
Fatih, Abdülmecid, Atatürk...

Yazan: ÖZGEN ACAR

Ünlü Fransız İmparatoru Napolyon Bonapart ne demişti?
“Para... Para... Para...”

Peki, “parayı” kim icat edip dünyanın en zengin insanı olmuştu? Altın-gümüş karışımı “elektrum” içerikli parayı Manisa, Salihli’de, (Sardes) İÖ 7. yy’da basan, hemşehrimiz Lidya Kralı Kroesus (Karun) değil mi?

Peki, “bank-note” denilen,

Lidya Elektrum Sikkesi

“kâğıt parası” ile ekonomi tarihinde, kim öne çıktı? Moğol Hanı Kubilay değil mi?

Tarih boyunca çeşitli ülkelerde, “anı paraları” da kutlama amacıyla basıldı. Bilinen ilk anı parası, antik Yunan’da, Perslere karşı kazanılan zafer için, İÖ 479’da basılan “Atina

Atina Dekadrakhmi

Deka (on) drahmisidir”. Antalya, Elmali’da 1984’te, içinde 14 “Atina Dekadrahmi’si” de bulunan, 1900 gümüş sikkeye “Yüzyılın Definesi” denilmişti!

Bir hafta içinde bilgisayarımı; biri Londra’dan, biri Ankara’dan “kâğıt para” bağlantılı iki ileti düştü!

Londra’dan gelen ileti, İngilizlerin “Merkez Bankası” olan “Bank of England”ın Müzesi’nde” yeni açılan “Banknote Gallery” ile ilgiliydi.

Müzenin yöneticisi Jennifer Adam, “Sahtesi yapılamayacak ‘polymer-e (kimyasal bileşimli)’ yeni basılmış bir paranın” da ziyaretçilerin görüşlerine sunulduğunu şöyle açıklıyordu:

“İlk kâğıt para, İÖ 140’da ‘Wuti Hanedanı’ zamanında Çinlilerce kullanıldı, Moğollara kadar aralıklarla tedavülde kaldı. Moğol Hanı Kubilay 1260-1290 yılları arasında iki kez kâğıt para bastırdı.

Uygurlar da, 11.yy’da ‘Kumdu’

adında ‘kumaş parçaları üzerine mühürler basılı’ paraları kullandılar.

Ayrıca, Kuzey Karadeniz’de (463-558) ‘Suvar Türkleri’ de kâğıt yerine, ‘Ekin (kumaş parayı)’ ekonomiye koymuşlardı. İdil Bulgarları ve Hazarlar ise ‘deri-para’ kullanmışlardı...”

Londra’dan gelen ileti şöyle sürüyordu: “Avrupa’da ‘ilk kâğıt para’ İsveç’te Stockholm Bankası’nca 1666’da basıldı. 1672’de İngiltere’de de ‘Goldsmith (kuyumcu)’ paraları denilen ‘kâğıt para’ piyasaya sürüldü. Amerika’da, 1690 yılında asker maaşlarına karşılık olmak üzere o tarihte İngiliz kolonisi olan ‘Massachusetts Hükümeti’ ilk kâğıt parayı çıkardı, sonra öteki koloniler izledi. Fransa’da ‘kâğıt para’ oluşumu, 1716’da kurulan ‘La Banque Générale’ adlı özel banka ile başladı.”

İlk Osmanlı gümüş parası olan “akçenin” 1326’da Orhan Gazi döneminde bastırıldığı kabul edilmişse de, yakın dönemde Osmanlı

İmparatorluğu’nun kurucusu olan babası Osman Bey’in bastırıldığı bir akçe bulunmuştur.

Dünyanın ilk büyük darphanesini Fatih Sultan Mehmet, İstanbul Simkeşhane’de kurdu... Osmanlı belgelerine göre, ekonomide en yaygın uygulama “mal ve hizmet takası” idi.

Ankara’dan gelen

Osmangazi sikkesi

ileti ise, ilk Osmanlı “kâğıt parasına” yönlendiriyordu. “Koleksiyoncu” ve bu alanda çeşitli kitaplar yayımlayan Necati Doğan’ın şu açıklaması yer alıyordu:

“Osmanlı Sultanı Abdülmecid’in 1851’de tedavüle verdiği, ancak basılı hali ve görseli günümüze ulaşamayıp sadece baskı kalıbı bilinen 6. sürüm 2. tertip kâğıt 500 kuruş Ankara’da ortaya çıktı... Bu paranın kalıbı Darphane ve Damga Matbaası’ndadır. Ön yüzünde Abdülmecid’in çiçekli kabartma tuğ-rası, 500 kuruş yazısı ve yüzde 6 faizli olduğu yazılı. Arkasında ise dönemin Maliye Nazırı Abdurrahman Nafiz’in mührü bulunuyor. Taş baskı yöntemiyle (134x197mm) boyutundaki kâğıdı, günümüz paralarından incedir.”

Doğan, geçen yıl bir başka açıklamasında “Sultan Abdülmecid’in 1849’da bastırıldığı ve varlığı günümüze ulaşmayan 5. Sürüm, kâğıt 500 kuruş elime geçti...” demişti. Doğan, “Her iki para da şu anda tektir!” diyor.

Sultan 2. Mahmud döneminde, isyan ve savaşlar ekonomiyi sarsmıştı. Mısır isyanında Osmanlı’ya yardım eden Büyük Britanya’ya, bir anlaşma ile ekonomik alanda önemli ayrıcalıklar sağlandı, ticarete vergi kaldırıldı, gümrük vergisi 1841’de yüzde 13’ten yüzde 3’e indirildi!

Benzeri anlaşma, zamanla öteki Avrupa ülkeleri ile de imzalanınca, ithalat gideri artmış, dış ödemelerde güçlükler yaşanmaya başlanmış, Osmanlı parasının değeri düşmüştü. Yabancı tüccarlara gümrük vergisi kaldırılmış, ancak yerli tüccarlara uygulanması sonucunda, ticaret Osmanlıların elinden çıkmış, memurlara aylık ödenemez olmuştu.

“Tanzimat Fermanını” ilan eden

Ankara’daki Osmanlı parası

Sultan Abdülmecid, Osmanlı’da ilk kâğıt parayı “Kaime-i Mu’tebere-i Nakdiyye-i Osmâniyye (Osmanlının Para Yerine Geçerli (olan))” adıyla 1840’da çıkarmıştı.

“Kaimenin” piyasaya çıkarılabilmesi için gerekli olan 20 bin lira; Sultan’dan 1 yıl vadeli, yüzde

İlk Osmanlı kağıt parası

2-2,5 faizli olarak “borç” alınmıştı! Bu “ilk kâğıt para” basılmamış, elle yazılmıştı! “Senet” niteliğindeki bu para, 16 milyon kuruşluk (32 bin keselik) ülke içinde ve dışında geçerli olmuştu. Sahibinin ölümü halinde, varislerine miras olarak da kalabiliyordu. Gereksinim yeterince karşılanamayınca, aynı yıl içinde 24 milyon kuruşluk (48 bin keselik) “yeni tertip kaime” piyasaya sürüldü. Tedavülde 8 yıl kalması öngörülen bu paralara, yüzde 12,5 faiz ödeniyordu!

Bu “kavaim (kaimeler)” iki sorun yarattı!

Birincisi, “tedavül görmesi” niyetiyle çıkarılan “kaimeleri”, halk “faizini almak için” kullanmayınca, piyasada nakit para sıkıntısı çekiliyordu.

İkincisi, “basılmayıp elle ya-

zıldığı” için kalpazanlar kolaylıkla “sahte kaimeleri” piyasaya sürüyorlardı!

Bu sorunlar, halkın “kaimelere” güvenini sarsınca, bunların toplanarak yerlerine madeni “sikke darbına (basımına)” karar verildi, 2,5 milyon kuruşluk (5 bin keselik) “kaime” imha edildi, “sahtelerini önleme amacıyla da yeni tip kaimelerle” değiştirildi.

878’de, “bozuk para” sıkıntısına karşı ilginç bir yöntemle başvuruldu. “Damga ve posta pullarının” arkalarına “karton” yapıştırılarak “bozuk para” yapıldı! “Para-pulların” tedavüle çıkarılması günümüze de ulaşan “para pul oldu” deyimini yarattı!

Para birimi, gümüş paranın karşılığı olan “akçe” idi. İlk zamanlarda “sabit ayar ve ağırlıktaki akçe”, ekonomik bozulmalar nedeniyle ölçüsü sıkça değiştirilir oldu. 1898’e doğru “gümüşün” içine “bakır” girdi!

Bu karışımdan olan; 5, 10, 40 “paralara halk ‘metalik’ sözcüğünden bozma ‘metelik’ adını taktı. Günümüze “metelik” ulaşmadı, ama “metelik bile etmez!” deyimini ulaştı.

Bu arada, yerine Lidya Kralı Karun’u yenen, Pers Kralı Kirus’tan (Kiroş okunur) adını alan “kuruş” piyasaya verildi... Sultan 2. Abdülhamit, yürürlükteki “Kavaim-i (kaimeler) Nakdiye Nizamnamesi” ile “parasal ekonomiye” düzen vermeyi amaçlayan bir yasa çıkardı. “Para” da Farsça “pâre (parça)” sözcüğün-

den dilimize girmiştir.

Dünya Savaşı sırasında İngilizler, güçsüz Osmanlı ekonomisini daha da çökertmek amacıyla “devlet eliyle kalpazanlık!” yaptılar, Sultan Vahdetin döneminin 10 liralık “banknotlarının” sahtelerini bastırdılar.

1918’de “İngiliz Savaş Konse-

yağmalandı...

Yunan hükümetinin ele geçirebildiği bazı paralar, Türkiye’de imha edildiyse de, komşu tüccarlar, olaylardan bilgisi olmayan halkı kandırdılar. “Türkiye Cumhuriyeti (TC)”, bu paraları 1945’e değin piyasadan toplamak için çok uğraştı.

Osmanlı’nın son paraları TC’de 1928’e kadar geçerli oldu.

Sahte paralar

yi’nin” bastırıldığı bu “banknotun” ilk bakışta gerçeğinden ayırt edilmesi güçtü. Ancak, “sahte paranın” kâğıdı daha kalındı, arka yüzündeki küçük yazıları ise “ters” basılmıştı!

Parayı getiren Yorkshire adlı gemi, Yunanistan’ın Pire Limanı’nda Alman savaş uçaklarınca batırıldı. Su yüzünde yüzen sahte banknotlar

İngiltere’de “Banknote Gallery” ne kadar önemliyse, Osmanlı paraları açısından da İstanbul’daki “Osmanlı Bankası Müzesi” önemlidir. Müzenin sorumlularından, İstanbullu tarihçi Lorans Tanatar Baruh, “banknotların en ilginçini” şöyle açıklıyor: **“Bu banknot, o dönemin Osmanlılık akımlarına bir yanıt olabilir. Bu nedenle; Fransızca, Osmanlıca, Arapça, Ermenice ve Rumca basılmıştır. Tedavülde çok az kalmasına karşın, Müze koleksiyonun en ilginç parçasıdır!”** Anadolu ve Türk paraları konusunda öteki müzeler:

1. İÖ 7.yy’dan 1921’e kadar yaklaşık 2 571 para, madalya, nişan Topkapı’daki Darphane Müzesinde

- 1- Cumhuriyetin ilk kağıt parasının ön yüzü
- 2- En değerli Atatürk parasının ön yüzü
- 3- İsmet İnönü 4-Para pul oldu

sergileniyor.

2. Bursa Büyükşehir Belediyesi, harap durumundaki Osmanlı darphanesini, onarıp müzeye çevirdi. Müzede, Orhan Gazi'nin bastırıldığı

ilk sikkeden başka, Bursa darphaneleri ve oralarda basılan paralar sergileniyor, bunlarla ilgili bilgiler veriliyor.

Türkiye Cumhuriyeti, madeni ilk parasını 1924'te bastı. Tedavüle çıkarılan ilk madeni paralar; 100 para, 2,5 kuruş, 5 kuruş, 10 kuruş olmak üzere dört çeşit idi. En küçük madeni birim olarak, 10 para 1940'da basıldı.

Cumhuriyet dönemindeki ilk kağıt paralar 1927'de İngiltere'de "Thomas de la Rue" şirketine 88 bin İngiliz altınına bastırıldı. Henüz "Harf Devrimine" geçilmediği için eski harflerle basılmıştı ve ayrıca Fransızca yazılıydı. Maliye Bakanı Abdülhalik Renda'nın imzası vardı.

Sonrasında antik ve dünya paralarında "devlet başkanının resmi" geleneği doğrultusunda Cumhurbaşkanları Mustafa Kemal Atatürk ve ardından İsmet İnönü'nün portreleri,

1950'den sonra yalnızca Atatürk resmi kullanılır oldu. Latin harfi liralara 1937'de tedavüle girdi.

90'lı yılların büyük enflasyonu sonucunda 250.000 liralık, daha sonra 20 milyon liralık kağıt para bile piyasaya verildi... 6 sıfır atıldı, paranın adı "Yeni Türk Lirası" oldu!•

Türk Dili
Orhan Velidedeolu

Gazetelerde Yazım Savurganlığı

1980'li yıllar... **Tercüman** gazetesinde
Rauf Tamer anlatıyor:

“Doğan Nadi'den yediğim ilk mesleki zılgıtı unutamam, şimdi burada tekrarlayım:

Doğan Nadi(*) bir gün spor servisine hışımla girdi. İmzalı haberimi göstererek:

-Rauf Tamer hanginiz?

-Benim.

-Gel buraya! dedikten sonra, altını çizdiği satırı gösterdi; özellikle yan yana iki kelimeyi...

-Ne bu? Oku!

Okudum: **Nüans farkı.**

-Bir daha oku!

-Nüans farkı...

İki kelimenin anlamlarının aynı olduğunu, yan yana kullanılamayacağını söyledi, **mükerrer** diye bağırdı.

Odayı terk ederken de:

Hay seni gazeteci yapanın da... yaptıranın da... vs... vs...

Cumhuriyet gazetesine kendi tavassutuyla alındığımı unuttu bile; geçti gitti...”

8 Eylül 1993 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan yazımın bir tümcesindeki virgülün yeri değişmiş. Makalelerden sorumlu Sn. Sami Karaören'i aradım ve nedeni-

ni sordum. Doğru kullanımın öyle olması gerektiğini söyledim.

“Siz her makaleyi, virgülüne kadar böyle dikkatle okuyor musunuz” soruma verdiği yanıt: “Elbette; bizim görevimiz bu.”(!?)

Ne günlermiş!...

Doğan Nadi’lerin, Sami Karraören’lerin ve onlar gibi diline saygılı eski gazetecilerin Türkçenin doğru kullanılmasında ne kadar titiz olduklarını düşünüyorum da... Nerede şimdi o sorumluluk?..

Her gün birkaç gazete okurum. Vaz geçilmez gazetem, 1946’dan bu yana tiryakisi olduğum **Cumhuriyet**... Ne var ki bugün hiçbir gazetede bu titizliği göremiyorum; düşünmeden, araştırmadan çalakalem yazıyorlar.

Bir süre önce, İstanbul’dan gelen konuğumla evimizin balkonunda oturmuş, söyleşiyorken gözü köşedeki sehpa, Cumhuriyet gazetesinin üzerindeki ikinci gazeteye takıldı ve “Bu gazeteyi niçin alıyorsunuz” diye sordu .

“Bana çok malzeme veriyor” dedim, anlayamadı.

O gazeteyi elinize alın ve ilk sayfasına dikkat edin, bir yanlış yazılım var mı?

Baktı, baktı, göremedi. Oysa, gazetenin daha birinci sayfasında haber başlığı olarak iri puntoyla basılmış bir söz vardı: **Malumun ilanı**

Bu sözün doğru kullanımı, **Malumun ilanı (malumu ilam)** olmalıydı.

Malum, ‘ilim’ kökünden bilim,

bilgi, biliş anlamında **bilme, bilinen, belli olan** demektir.

İlam:

1-Bilinilmesi, tanıtılması istenen bir şey için yapılan **duyuru**.

2- Aynı amaçla gazete ve başka yerlerde yayımlanan **bildiri**.

İlam ise **bildirme, anlatma, açıklama** demektir.

Bu sözün doğru kullanımı, **Malumun ilanı değil, malumun ilamı** olmalıydı.

Örneğin, Hâkimin verdiği sözlü kararı içeren ve onu bir kere de yazılı olarak bildiren onaylanmış belge, **mahkeme ilamı**’dır.

Malumu ilam:

Bilinen bir konuyu yinelemek, tekrar bildirmek.

Bunun gibi daha nice yazım / imleme (noktalama) yanlışları...

Hele de, çok anlamlı, anlaşılır, tertemiz Türkçe karşılıkları varken yabancı sözcük kullanma kişiliksizliği?...

Örneğin, “ayrıntı” gibi çok güzel ve anlamlı bir Türkçe sözcüğümüz varken “detay” tutkusu kişilik bozukluğu değil midir?..

Türk isen, Türkçe yaz, Türkçe konuş!..

“Bu gidiş nereye?...” diyorum, anlamıyorlar.

“Quo vadis?...” desem anlarlar mı dersiniz?... •

orhanvelidedeoglu@butundunya.com.tr

(*) Doğan Nadi (1913-1969), Cumhuriyet gazetesinin kurucu sahibi Yunus Nadi Abaloğlu (1879-1945)’nın küçük oğlu idi. Yunus Nadi’nin vefatından sonra gazetenin sorumluluğunu büyük oğlu Nadir Nadi (1908 -1991) üstlenmişti.

Sporun Dünyası

Metin Gören

Hırsına Yenik Düşenler

Sporun genel yapısında birçok solgular vardır. Kazanabilmek, yükselbilmek ve hedefe ulaşabilmek, bunların başında gelir. Ancak hırs oluşumunun işlerliğini hassas bir terazide birkaç kez tartarak, beyin komutlarını gerektiğinde frenleyerek görevlendirmek gerekir. Kişinin hırsına yenik düşmesi çok tehlikelidir...

Vicente Feola'yı tanır mısınız? Taniyanların pek fazla olmadığını düşünürüm. Feola futbolda dünyanın egemen gücü Brezilya'nın ünlü teknik direktörlerinden biriydi...

Siyah incilerin, 1958 yılında İsveçte yapılan dünya kupasını ilk kez kazanmasında en büyük etkendi. Müthiş bir takatıyendi. Dünya futbolunun gelmiş geçmiş en büyük oyuncularından biri olan Pele'nin doğuşunu sağlayan futbol doktoruydu. Çok şişmandı. Antrenmanlarda takımla birlikte koşmaz sahanın bir kenarına oturur, taktikleri oturduğu yerden planlardı.

1962 yılında Şili'de yapılan Dünya Kupasını ikinci kez kazanan Brezilya'nın ülkesine dönüşünde **Feola** için özel organize edilen samba gösterileri aralıksız bir hafta sürmüştü. Brezilya peşpeşe kazandığı iki dünya kupasında, zamanın moda sistemi 4-2-4 oynuyordu. Oyuncular da olgunluk çağının gerisine düşmüştü. Ve sonunda **Feola** hırsına yenik düştü; 1966 yılında İngiltere'de düzenlenen Dünya Şampiyonasına, tüm ısrarlara karşın aynı sistemle maçlara girdi. Görkemli Brezilya dağıldı, **Pele** ciddi şekilde sakatlandı. Ve **Feola** yıllar sonra ülkesine kadın kılığında gizlice girebildi. Rio de Janeiro'da ünlü Maracana Stadının girişinde, **Vicente Feola** ile iki dünya şampiyonluğu kazanmış Brezilya Millî Takımının dev bir posterı vardır. Posterde delik deşik edilmiş gözü çıkarılmış, yanakları kalemlerle siyaha boyanmış birisine rastlarsınız. O, Brezilyayı zafer-

Vicente Feola (1958)

den zafere koşturun **Feola**'dan başkası değildir. Halkın öfkesi, hırsına yenik düşen 165 kiloluk ünlü teknik direktörü asla affetmemişti.

1 988 Olimpiyat Oyunları'nda Kanadalı **Ben Johnson**'un rekor kırarak ulaştığı şampiyonluğu, tüm dünyada büyük ilgi uyandırmıştı. 100 metreyi adeta

yutarcasına koşan Jamaika asıllı şampiyonun, bir süre sonra ortaya çıkan doping skandalı günlerce gündemden düşmedi. 1987 yılında dünya şampiyonu olan Johnson'un olimpiyatlara hazırlığı sırasındaki performansı şampiyon olmasına yet-

Ben Johnson

meyecekti. Kanadalı atletin antrenörlerinden **Dick Clark**, *“Ben, kendisini çok zorluyor. Onun Dünya Şampiyonluğu sırasında gösterdiği performans şaşırması ve bunu kendisine de söylemişim. Sonra ne oldu bilmiyorum. Çünkü Ben; beni kovdu”* diye bir açıklama yapmıştı.

Ben Johnson da

hırsına yenik düştü, doping denilen illetle tanıştı ve sporculuk hayatını bitirdi. Bir dönemin ünlü atleti, bir söyleşide ilginç bir açıklama yapmıştı:

“Bir sporcunun kapasitesi düşük ise, örneğin benim gibi... Hırs beynimizin konusu oluyor, bir daha da gitmiyor. İtiraf etmeliyim. Neon ışıklarda yazan adımın sönmemesi için hırsıma yenik düştüm.”

Joe Frazier. Muhammed Ali'ye profesyonel boks yaşamında ilk yenilgiyi tattıran ünlü bir sporcuydu. Çok hırslıydı. Hırsın ötesinde bir yapısı vardı. Kendisine antrenman veren sporcuların pestilini çıkarır, onları kum torbası gibi kullanırdı. **Frazier** boks yaşamı süresince tam 121 antrenman veren boksör değiştirmişti. Favori olarak çıktığı **Foreman** karşısında ise erken nakavt hırsı ile antrenörü-

nün söylediklerini dinlemedi ve adeta perişan oldu. **Frazier**'in dünya şampiyonluğu kısa sürdü. Babası **Alex Frazier**'in Amerika'da yayınlanan boks dergisi Ring'e yaptığı açıklama doğrusu hüüzün vericiydi; *“Joe karaciğer kanserine yakalandı, ölümü an meselesi. Ashında oğlum*

çoktan öldü, hırsı ile birlikte yan yana yatıyor.”

Baba Frazier bu açıklamasından altı ay, **Muhammed Ali**'ye yenilgi tattıran Frazier ise dokuz ay sonra öldü.

Hırsına yenik düşmek. Ve hatalara doğru sürüklenmek. Yapısal özellikler değişmezse bile, beyinsel hırs fırtınalarının onarılması mümkün olmayan zararlarını, inanılmaz yanlışlarla giderebilme komikliği.

Günümüzün spor dünyasında örneklerine sıkça rastlayabileceğiniz bir konu, hırsına yenik düşmek. Taktiksel anlamda, oyuncu seçimi anlamında. Hırsın getirdiği, inadin olgunlaştırdığı bir fırtına bu. Zararı büyük, önlem alınmazsa asla dinmeyecek olan. Ama (Rahmetli Gündüz Kılıç'ın yıllar önce yazdığı gibi) onlar birer ölü; *“Önce topluma göre, sonra tubba göre.”*

metingorenbutundunya.com.tr

Mitolojiden Yansıyanlar
Haluk Erdemol

Suçlar ve Cezalar 1

Tantalos'un yemek davetinin sonu, Jean-Hugues Taraval (1729-1785)

*O*lymposlulara karşı işlenen suçların cezasız kalmadığını, cezaların çoğunlukla suçluların kısmen veya tamamen dönüşüme uğratılmalarıyla sonuçlandığını ve bu talihsizlerin yeryüzünde yeni biçimleri ve yazgılarıyla başbaşa bırakıldıklarını biliyoruz. Bunları işleyen öykülerin büyük bir bölümüne geçmiş sayılarımızda yer vermiş

bulunuyoruz.

Cezalarını yeraltı diyarında ve sonsuza dek sürecek biçimde çeken üç mitolojik karakter bu ortak yönleriyle diğerlerinden ayrılmaktadır.

TANTALOS

Mitolojide suçlarından çok cezasıyla tanınan Tantalos Zeus'un sayısız gönül seriverenlerinden bi-

rinde Pluto isimli bir Nympha'dan olma oğluydu. Eşinin kim olduğu konusunda kaynaklarda ayrılık vardır. Tantalos'un ismi Lidya kralı olarak geçtiğinden olası eşleri arasında ismi geçen Euryanassa öne çıkmaktadır, çünkü o Lidyalı nehir tanrısı Pactolus'un (Sart Çayı) kızıdır. Bu evlilikten bir kız, Niobe ile bir oğlan, Pelops dünyaya gelmişti. (Nitekim Niobe'nin öyküsü Lidya'da geçmektedir. (BD.2016/9.)

Zeus'un hoşgörüsüyle Tantalos, Olympos'un sürekli ziyaretçisi olmuş, tanrıların şölenlerinde onların kutsal besinleri olan Nektar ve Ambrosia'nın tadına varmış, kısacası onlarla içli dışlı olmuştu. Bu durum kendi krallığından gelen zenginliğin verdiği güçle birleşince tanrılara borçlu olduğu saygı duygusunu aşındırmış, kendisini onlarla aynı düzeyde görmesine varacak kadar aşırı bir gururlanma havasına sokmuştu onu. Öyle ileri gitmişti ki Olympos'dan çaldığı göksel besinleri sarayına götürüp dostlarına ikram ediyor, tanrıların sohbetlerinde duyduklarını anlatırken onları gülünç tavırlarla taklit ederek alay konusu yapıyordu. Fakat Tantalos'un yaptığı korkunç bir hata Zeus'un sabrını taşımakla kalmadı, gazaba getirdi onu. Sipil Dağı'ndaki sarayına yemeğe davet ettiği Olymposlulara yemek olarak oğlu Pelops'u ikram etti Tantalos.

Bunu yaparken amacı neydi? Tanrılara yaranmak veya onla-

rın öngörüsünü sınamak mı istiyordu? Önerine konan altın tabaklardaki kızarmış etlere uzandıklarında tanrılar nefretle geri çekildiler. Anlamışlardı. Sadece Demeter bir parça almıştı ağzına. Kızı Persephone'nin Hades'e kaçırılmasının (BD.2014/5) üzüntüsünü yaşıyordu, dalgındı. Zeus öncelikle yazgı tanrıçalarına Pelops'u diriltmelerini buyurdu. Buyruk yerine getirildi.

Lahit kabartması, MS 160 civarı

Demeter oğlanın sol omzundan bir parça yemişti. Hatasını telafi etmek için zanaatkâr tanrı Hephaistos'a fildişinden bir omuz yaptırıp Pelops'un yeniden doğuş sürecinde bütünlenmesine katkıda bulundu. Sonra da ceza geldi. Tantalos yeraltı diyarında kötülerin cezalandırıldığı Tartaros'a sürüldü ve sonsuz açlık ve susuzluğa mahkûm edildi.

Tantalos'un işkencesi, gravür, Bernard Picart (1673-1733)

Orada çektiklerini Homeros'un Odyssea'sından dinleyelim:

Tantalos'u gördüm, korkunç işkenceler çekerken:

Duruyordu bir gölün içinde, ayakta, su yüksele yüksele çıkıyordu çenesine kadar,

ama içmek için davrandı mıydı, suyun damlasını alamıyordu;

yaşlı adam eğiliyor, eğiliyordu, su da çekiliyor, çekiliyor, yok oluyordu emen toprakta,

ve bir çamur peyda oluyordu ayaklarının dibinde, kapkara;

ossaat bir tanrı kurutuveriyordu gölü.

Yemişler sarkıyordu başının önünde,

dallı budaklı ağaçlardan, armutlar, narlar, pırl pırl elmalar,

ballı incirler, tombul zeytinler sarkıyordu, ama yaşlı adam koparayıp diye ellerini uzattı mıydı,

bir yel geliyor, savuruyordu onları kara bulutlara.

(Çeviri: Azra Erhat – A. Kadir)

Notlar:

- İzmir civarındaki Yamanlar Dağı'nın kraterindeki Karagöl'ün geçmişteki ismi Tantalos Gölü idi.

- Troia'ya savaş açan

Agamemnon ve Menelaos Pelops'un torunlarıdır.

- İngilizce'deki 'tantalize' fiili

Tantalos'dan geliyor. Sözlük anlamı:

Boşuna ümit vermek, hayal kırıklığına uğratmak, bir şeyi gösterip vermemek

(Redhouse.) Umutlandırıp kıvrandırmak (Metro Collins.)

SİSYPHOS

Sisyphos da Tantalos gibi cezasıyla sanat ve yazın yapıtlarına konu olmuş mitolojik karakterlerden biridir.

Sisyphos Teselya kralı Aeolus'un oğluydu. Atlas'ın kızlarından Merope ile evlenmiş, Korinth kentini kurup oranın kralı olmuştu. Limanın önemli konumundan dolayı kişisel çıkarını gözeterek deniz

ticaretini kontrol altında tutuyor, çiftliğindeki hayvanlarıyla övünüyordu. Fakat kişiliği konusunda hoş sözler söylenemezdi. Ağgözlü, kurnaz, bencil, hileci, yabancılara düşman ve saldırgan bir adamdı. Kurnazlığıyla çağdaşı ünlü hırsız Autolykos'u bile alt etmişti. Hayvanlarının sayısının azaldığını görünce üşenmeden ahırlarındaki bütün hayvanlarının toynaklarının altına kendine özgü bir işaret kazıtmış, sonra da Autolykos'un çiftliğini basıp işaretli hayvanlarla hırsızlığını kanıtlamıştı. Bir anlatıma göre bu olay sonucunda Autolykos suçunu kabullenip Sisyphos'u evinde ağırlarken onun, kızı Antikleia ile ilişki yaşamasına göz yummuş ve bu ilişkinin meyvesi Odysseus olmuştu. Troia'nın Tahtı Atı ile kurnazlığı dillere destan olan Odysseus'un iş bitirici kurnazlıklarını Autolykos ile Sisyphos'dan aldığı söylenir. Antikleia daha sonra İthaka kralı Laertes ile evlenmiş ve Odysseus'un Troia'dan dönüşünü beklerken üzüntüsünden ölmüştü. (Odysseus'un Laertes'in oğlu olduğunu söyleyen yazarlar da vardır.)

Cezalar yüksek yerden geldiğine göre Sisyphos'un pervasız kişiliğinin Olymposluları öfkelen-diren boyutlara ulaştığını tahmin etmek güç olmasa gerek. Nehir tanrısı Asopos ortadan kaybolan kızı Aegina'nın izini sürmek için Korinth'e geldiğinde Sisyphos yine

Sisyphos'un işkencesi, Tiziano (1487-1576)

kurnazlığına başvurarak dertli babaya kızını kimin kaçırdığını bildiğini, ancak Korinth akropolüne bitmez tükenmez bir su kaynağı sağlarsa bu gizi açık edeceğini söylemişti. Bu şart yerine getirilince de kızının yakındaki bir adaya (Pire limanının karşısındaki bu ada Aegina'nın adını taşıyor) kaçırıldığını, kaçıranın da Zeus olduğunu söyledi. Sisyphos'un boşboğazlığına ve cüretine öfkelenen Zeus kardeşi Hades'ten onu Tartaros'a götürüp cezalandırmasını istedi, fakat Sisyphos önce Hades'i, sonra da zorla götürüldüğü Tartaros'ta Persephone'yi bile hileleriyle aldatmaya kalkınca o korkunç cezaya çarptırıldı. Buna göre Sisyphos kocaman bir kayayı bir tepeye kadar çıkaracak, fakat kayanın geriye yuvarlanmasına engel olamayacak

İxion'un işkencesi, gravür, Bernard Picart

ve bu işkence tekrarlanarak sonsuza dek sürecekti.

Nobel'li yazar Albert Camus 'Sisyphos Söylencesi' isimli denemesinde söz konusu cezayı metafor olarak kullanarak insanın yaşam uğraşımın felsefesini yapıyor.

İXION

Teselya'nın dağlık yöresinde yaşayan Lapitlerin kralı İxion'un suçu ölümlülerin tanrılara karşı işlediği suçlar arasındaki en büyük suçtu, çünkü o Zeus'un eşi Hera'ya tecavüz etmeye kalkmıştı, hem de Zeus'un konuğuyken. İxion, eşi Dia ile evlenirken kayınpederine para ve düğün armağanları verme sözünü tutmamış, kayınpederi de buna karşılık onun atlarından bir kısmını zorla alıp götürmüştü. Yabani karakterli İxion bunu ödeşme olarak

göreceğine hakaret olarak almış ve uzlaşma bahanesiyle evinde yemeğe davet ettiği adamı önceden hazırlattığı, içi korlarla dolu bir çukura iterek öldürmüştü.

Mitolojiye ilk akraba cinayeti olarak geçen ve öldürülenin bir konuk olmasıyla daha da ağırlaşan bu suç zamanın en nefret uyandıran suçların başında geliyordu. Yine zamanın örfü uyarınca günahın arınma yollarına başvuran İxion her kapıdan geri çevrildi ve toplumdandan dışlanarak yalnız bırakıldı. Teselya'dan sürülerek delilik nöbetleri içinde kırsalda dolaşmaya başladı. O denli acınası bir duruma düşmüştü ki Zeus tanrı merhameti denebilecek bir büyüklük göstererek Olympos'a getirtmekle kalmadı, sofrasında konuk etti onu. Fakat İxion günahın arınma olgusunun en yücresi olan bu davranışa nankörlük etti. Hera'ya yaklaşmaya kalkıştı. Zeus gerçek niyetini sınamak için onu Hera'ya tıpatıp benzeyen bulutsu bir yaratıkla başbaşa bırakınca İxion'un yaklaşma hareketleri tecavüze dönüştü. Ceza kaçınılmaz olmuştu. Zeus İxion'u Olympos'dan attıktan sonra Hermes'e onu Tartaros'a götürüp sonu gelmez bir işkenceyle cezalandırmasını buyurdu. İxion kızgın veya alevler saçan, durmadan dönecek demir bir tekerleğe bağlandı. Acı çekiyor, ama ölmüyordu, çünkü Zeus'un sofrasındaki göksel besinlerden yediği için ölümsüzleşmişti. Çektiği acılar sonsuza dek sürecekti. •

halukerdemol@butundunya.com.tr

Manoli'nin Gözyaşları

Manoli Aksiyotes'i kimler bilir? Yıllar öncesinde yazılmış ve Türkçeye çevrildiği zaman moda deyimle "best seller" olmuş bir kitabı anımsayalım. Adı: **"Benden Selam Söyle Anadolu'ya!"**

Kitabın yazarı Dido Sotiriyu'dur. Kitap bir roman; ancak aynı zamanda bir anı özelliği de taşıyor. Manoli Aksiyotes ise bu anı-romanın kahramanıdır.

İzmir'e bağlı Şirince'de doğup büyümüş; çocukluğu, anıları, tanık-

lıkları hep orada yaşanmıştır. İzmir'in 15 Mayıs 1919'da kanlı biçimde işgali haber alındığında bütün bölgede olduğu gibi Şirince'de bölgedeki Ortodoks nüfus "İsa dirildi!" diye çığlık çığlığa bağırması, şenlik

yapmıştır. Bu coşku ve heyecanın da tanığıdır Manoli.

Bunlar doğrudan adı geçen romandan saptamalarıdır.

Onca zaman, Osmanlı uyruğu oldukları halde, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nda görev yapmamak için saklanıp duran benzerleri gibi Manoli de gönüllü olarak Yunan ordusunda görev yapmak için koşar. O kavga ortamında kan revan içindedir Anadolu. Kanlı boğuşmalar... Ölenler ve öldürülenler... Emperyalizmin propagandası ile aldatılan genç Yunanlı gençler... Sonra Yunan Cephesi'nin çözümlüğü ve 30 Ağustos 1922 günü Dumlupınar'da imha edilmesi... Ardından da Yunan ordusundan kurtulabilenlerin darmadağınık, nice vahşet ve zulüm yaparak çekilişleri... Onları izleyen yalın kılıç Türk süvarileri ve ellerinde süngüleriyle yayan olarak koşan Türk piyade ve topçuları...

İşte baş döndürücü bu sahnede Manoli'nin de dağ tepe demeden kaçarak, geceleri koyu ormanlardan, gündüzleri dere içlerinden süzülüp Şirince'ye kadar gelmiştir. Ancak ne görsün! Ailesi çoktan Şirince'yi terk etmemiş midir? Tamam, o sert karakterli babası daha önce ölmüştü; ancak ya ötekiler? Annesi, kız kardeşi Sofiya; erkek kardeşleri Yorgi, Stamati ve ötekiler. Ah, hele

Manoli
Aksiyotes

ki Sofiya! Serpilip boy attığında önce birisiyle nişanı olur Şirince'de. Balkan Savaşı'nda bu nişanlısı ölür. Ardından birisi ile daha nişanlanır. O da Dünya Savaşı'nda ölmesin mi? Bir söylenti çıkmıştır köyde; "Sofiya ile kim nişanlanırsa ölüyor" diye. Artık

kısmeti kapanmıştır Sofiya'nın ve kendi içine kapanır, adeta eriyerek.

Göz yaşları içindedir Manoli. Yalnız kim kalmıştır ki çevrede? Her şey bir serencam gibi iç dünyasından akıp gider. Tanıdık her yüz çekilip gitmiştir bölgeden. Ne saklanmak fayda edecektir artık, ne bir yere sığınmak. Tek çare vardır; bir tekneye atlamak ve Yunan adalarından birine ulaşmak. Hüzünler içindedir. Bütün anıları, umutları gerilerde kalmıştır. İşte önünden akıp giden şu sıradağların ötesinde kalan Şirince'de.

Niçin böyle olmuştu ki? Hiç gözünün önünden gitmez elindeki bir odun parçasıyla Kör Mehmet'in damadını vuruşu. O beyin nasıl parçalanmış da her parçası bir ağaç dalına ya da köküne yapışmıştı? Sahi, ne kadar tanıyordu ki elleriyle öldürdüğü bu genç adamı? Ve günahı neydi ki?

Roman burada bitmiştir.

Ancak ya Manoli'nin suyun öte yanına atılan hayatı?

Oradan oraya derken, gelip

Atina'ya yerleşmiş-tir Manoli. Değişik işler yaparak yaşamını sürdürmüş, evlenmiş; çocukları olmuştur. Atina'da tıpkı kendisi gibi Anadolu'dan canını Yunanistan'a atmış pek çok komşusu ve dostu olmuştur. Her birinin hikayesi ayırıcıdır; ancak bir yönden de hep ortaktır.

Manoli de başından geçenleri parça parçaya anlatır durur. Bu öyküleri dinleyenlerden biri de o zamanlar genç bir gazeteci olan Dido Sotiriyu'dur. Bir an gelir, Manoli Dido

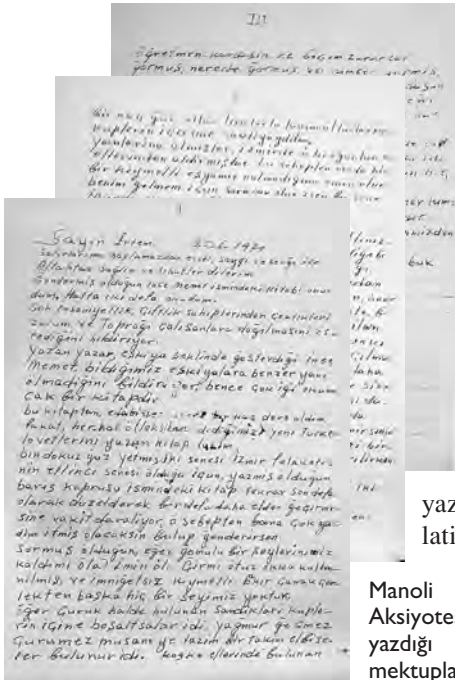

Dido Satiriyu ve Manoli

Sotiriyu'ya "Yaz kızım!" der. Artık Manoli'nin karşısında Şirince'yi, ailesini, "dünyalar güzeli" kız kardeşi Sofia'yi, sert karakterli babasını, bir şefkat yumağı olan annesini, erkek kardeşleri Smatati'yi, Yorgi'yi ötekileri anlatır da anlatır.

Ancak bu anlatı kesmez Manoli'yi. Yaş iyice ilerlemiştir. Doğduğu topraklar rüyasına girer adeta. Ah oraları son bir kez daha görebilse! Daha fazla dayanamaz, tutar Şirince'ye bir mektup yazar. Kim olacaktır muhatabı mektubu ilk yazısında o da bilmez. Türkçesi hala arı durudur. Türkiye'de yazı devrimi yapılmıştır. Tutar, latin alfabesini de öğrenir. Ancak

Yunanistan'da Kril Alfabeti kullandığı için, bu alfabenin kıvrımları yansır Manoli'nin elinden çıkan Latin harf-

Manoli Aksiyotes'in yazdığı mektuplar

Manoli'nin terkettiği evin önünde çekilmiş bir fotoğraf. Manoli Aksiyotis ve Erdem Dağlı diğer aile bireyleriyle

lerine. İlk gönderdiği mektubunu kendi düş dünyasından seçmiştir büyük olasılıkla. Mektup “*Şirince'nin Efendisi'ne*” diye başlar.

Mektup Atina'dan çıkar, denizi aşarak, suyun öteki yanına ulaşarak, Şirince'nin o tarihteki muhtarına kadar gelir. Çünkü Şirince'nin efendisi olsa olsa, muhtar olmalıdır.

Tarih 1970'tir.

Manoli Aksiyotes imzalı mektup muhtarın eline ulaşır. Şirince'nin efendisine Manoli heyecandan taşan satırlarıyla dramatik öyküsünü anlatır. Ve bu şirin köyde, terk ettikleri evlerini ve orada yaşayan evin yeni sahiplerini o kadar merak etmekte-

dir ki! Adeta yalvarır; evlerine yerleşen bu aile ile iletişim kurabilmesi için. Anlaşılır ki evde Mübadele ile Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen

**Manoli
mektubuna
karşılık
aldığında adeta
çıldırır
gibi sevinir.
Mektuplar
artık gidip
gelmektedir.**

Mehmet Ali Dağlı ve oğulları oturmaktadır. Daha doğrusu ev hasat zamanlarında bağ evi olarak kullanılmaktadır. Evin küçük oğlu Erdem Dağlı'ya ulaşır mektup. O da oturur, özlem içinde yanıp tutuşan Manoli'ye mektup yazarak karşılık verir. Manoli mektubuna karşılık

aldığında adeta çıldırır gibi sevinir. Mektuplar artık gidip gelmektedir. Evinden, evin çevresindeki ağaçlardan, taşlardan, kayalardan söz eder. Kaçış öykülerini anlatır. Evlerinin ne durumda olduğunu sorar. Top-

rağa gömülmüş büyük bir küpten söz eder; “*Sanmayın ki içinde altın vardır. Kap kaçak koyduk içine. Alın onları kullanın, birisini de hatıra olarak benim için ayırın*” der. Mektuplar gider gelir; ve yanıt verirken valvarır gibi yazar: “Ne olur mektupları kesmeyin ve yazın!” diye.

Artık daha fazla dayanamaz, Erdem Dağlı'nın haberi bile olmadan çıkıp Şirince'ye geliverir günün birinde. Tarih 1973'tür. Şirince'nin orta yerindeki yanında büyük çınar ve dut ağacının olduğu kahvenin önüne gelmiştir. Ancak yaşlı bünyesi yolculuktan o kadar yorulmuştur ki, yolculuktan ayağına kısmi felç vurmuştur. Kahveden biri gönderilir ve Erdem Bey'e bir yabancı misafirinin geldiği ve kahvehanede kendisini beklediği söylenir... Koşar uçar gibi Erdem Bey. Gelir kahvenin önüne, bir de

ne görsün? Manoli karşısında değil midir? Seksen yaşlarında bir adam! Üstelik hasta ve ayağında ancak terliklerle... Alır konuğunu Şirince'nin içindeki evlerine götürür. Tam bir hafta burada kalır Manoli'dir. İri, boylu ve ölçülü bedeni derhal kendini başkalarının yanında hissettirmektedir. Aileyle kaynaşır. Yenilir, içilir; eski öyküler anlatılır.

Bir haftanın sonunda Erdem Dağlı ve ağabeyi Manoli'yi bir ata bindirirler; bağ evine doğru yarım saati aşan bir yolculuğa başlarlar. Gittikleri yer, Manoli ve ailesinin yaşadıkları evdir. Atın üstünde taşınan Manoli sonunda bağ evlerinin önüne getirilir. Artık evlerinin avlusundadır. Şaşkınlık içindedir ve heyecandan sap sarı olmuş, tir tir titremektedir. Bu arada attan inmesi kolay olsun diye bir elma kasası konulur atın yanına. Ancak Manoli adımını kasaya doğru atar atmaz, yere yığılır. O dev gibi cüsseli adam hüngür hüngür ağlamaktadır! Yerlerden toprakları alır avuçlayarak, yüzüne gözüne sürer; gözyaşlarının karıştığı toprak çamur olur. Ancak ne gam! Sonra da romanda da geçen ceviz ağacının altına götürülmesini ister. Götürülür ve “*Beni yalnız bırakın*” der. Başlar daha da yoğun biçimde ağlamaya. Kulaklarda unu-

Solda oturan Erdem Dağlı'nın babası Mehmet Ali Dağlı. Sağda Aksiyotik Manoli. Şirince'de Manoli'in ilk kez misafir edildiği evin balkonu.

tulmayacak tınılar, karşı yamaçlara vurarak yeniden geri döner yankı yaparak.

Yaklaşık on gün de burada kalır Manoli. Aile onu bağına basar. Adeta kuş besler gibi ilgilenirler.

O aralar Türk-Yunan ilişkileri çok gergindir Kıbrıs sorunu nedeniyle. Köylerine bir Rum'un topraklarını görmek için geldiğini işiten Şirinceli'lerden omzuna tüfeği alan koşar gelir. Öyle ya! Toprak nasıl verilir? Ancak geldiklerinde Erdem Beyler'e görürler ki; karşılarında sevimli bir ihtiyarcık vardır. Türkçe konuşan, hoşsohbet; sevimli bir yaşlı Rum: Manoli Aksiyotes. Şimdi ona haddini bildirmek için koşan köylüler; tatlı ve bitmez tükenmez eski günlere dair sohbetlerin tarafları olarak ocak başında

yerlerini almışlardır.

Bir gün erkenden kalkan aile bireyleri, ayağı felçten aksayan Manolies'in elindeki bastonla yere vurduğunu görürler. Ve ne aradığını sorarlar. Şöyle der Manoli: *"Bizim aile ayrılırken buradan kız kardeşim Sofiya'nın bir sandıkla çeyizini gömmüşler. Onu arıyorum."*

Aranan çeyiz sandığı şaşkın gözler arasında bulunur. Kapak açılır, ancak içi bomboştur. Çünkü Şirince'de kaçak define arayan kaçakçılar, sandığı bulmuş, içindeki çeyizleri almış, boş sandığın yenden üzerini düzlemişlerdir.

Sonra ne mi oldu?

Manoli ülkesine döndü. Aradan geçen kısa bir süre sonra kötü haber gelir:

Manoli Atina'da ölmüştür. •

kemalari@butundunya.com.tr

SEVGİ

Rahip mezarlıktaki işini bitirmek üzereydi. O anda elli yıllık karısını kaybeden 78 yaşındaki adam: "Onu ne kadar çok sevdim." diyerek çığlık çığlığa ağlamaya başladı. Diğer aile bireyleri ve dostlar şaşırmış, utanç içindeydiler. Yetişkin çocukları babalarını yatıştırmaya çalıştılar: "Tamam, baba. Seni anlıyoruz."

Yaşlı adam mezara indirilen tabuta bakıyordu... Tören bitti ve tabutun üstüne toprak atılmaya başladı. Yaşlı adam hâlâ, "Onu ne kadar çok sevdim" diye konuşuyordu. Çocukları yine engellemek istediler, ama o devam etti, "Onu sevmiştim!"

Kalabalık dağılırken, yaşlı adam gitmemekte direniyordu. Rahip yaklaştı: "Üzgünsünüz biliyorum, ama gitme zamanı geldi." dedi. Yaşlı adam çaresizlik içinde bir kez daha "Onu ne kadar çok sevdim." diyerek söylendi. "Beni anlamıyorsunuz" dedi rahibe. "Ama ben bunu ona sadece bir kere söyleyebilirdim..."

Zil çalmadığı sürece zil değildir.

Şarkı söylenmediği sürece şarkı değildir.

Sevgi gönlümüzde tutsak olsun diye yaratılmamıştır.

Sevgi insanlara verdiğiniz sürece sevgidir.

Tarihten Damlalar
Mümtaz İdil

Modern Astronominin
Kurucusu:
Kopernik

1

“Doğada gereksiz hiçbir şey yoktur. Birçok şeyi üretmek için sadece bir neden olması yeterlidir.”

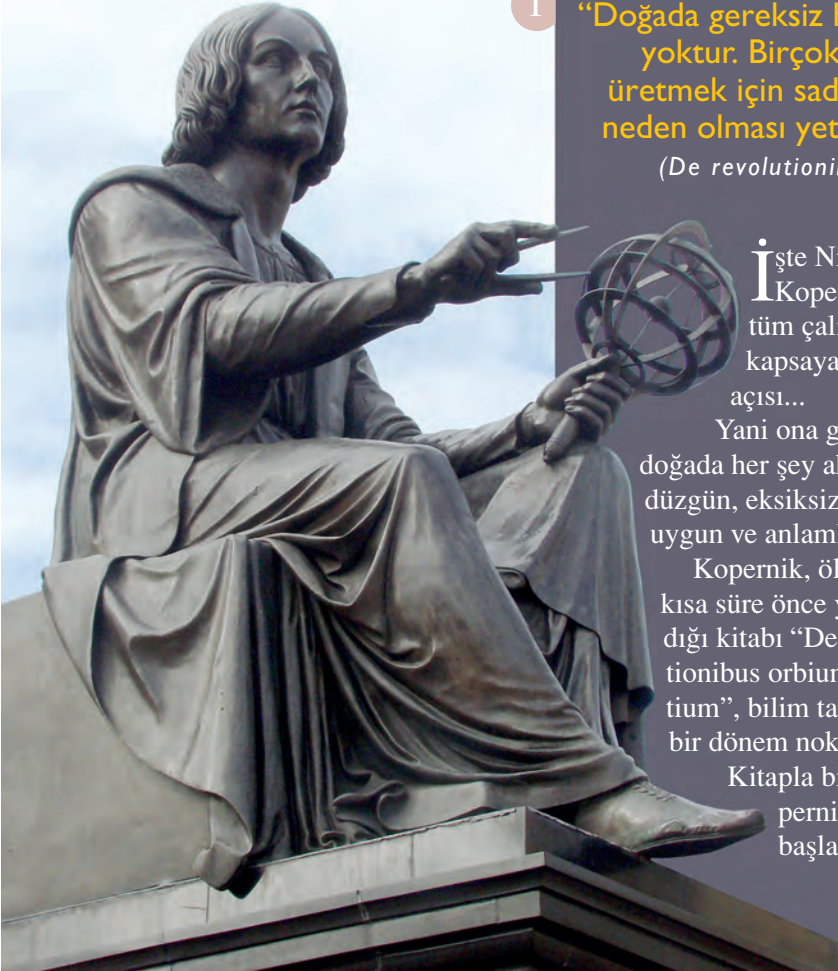
(*De revolutionibus*)

İşte Nikolay Kopernik'in tüm çalışmalarını kapsayan bakış açısı...

Yani ona göre doğada her şey ahenkli, düzgün, eksiksiz, amaca uygun ve anlamlıdır.

Kopernik, ölümünden kısa süre önce yayınladığı kitabı “*De revolutionibus orbium coelestium*”, bilim tarihinde bir dönem noktasıdır.

Kitapla birlikte Kopernik Devrimi başlamıştır.

Bu devrimden Galileo, Bruno ve daha bir çok astronom etkilenmiş gösterdiği hedefte bir çok buluşu gerçekleştirmiştir.

Adı çok anılmamakla birlikte, bir döneme damgasını vuran Kopernik, popüler bilim dünyasında Galileo veya Bruno kadar dillendirilmez, ama onların doğuşunda, bilime katkılarında yadsınamaz bir etkisi vardır.

Nikolay Kopernik'in Polonya'nın Torun kentinde doğduğu evin ilk hali (üstte)

Restorasyondan sonra günümüzde müze olarak kullanılan ev (altta)

Kopernik, 2 Şubat 1473'te Torun kentinde doğdu.

Doğduğu ev hâlâ koruma altındadır. Evin içinde ciddi restorasyon yapılmıştır, ama duvarları olduğu gibi kalmıştır.

Kopernik evde, annesi ve babasının gözetiminde eğitim aldı. Küçük Nikolay daha 10 yaşına basmadan, babası hayatını kaybetti. Onun yerine Nikolay ile dayısı,

Luka Vattselrode ilgileni. Daha sonra Ermeland Piskoposu olacak dayısı, sert mizaçlı bir o kadar da akıllı, saygı gören ve eğitimli bir adamdı.

Nikolay, ilk eğitimini Aziz Yana din okulunda aldı. Buradan mezun olduktan sonra üniversite eğitimi için Krakov'a gitti. Krakov üniversitesi o yıllarda büyük üne sahip bir üniversiteydi. Avrupa'nın en büyük devletleri olan Bohemya, Almanya, İsveç ve İtalya'dan birçok öğrenci burada eğitim görmek için geliyorlardı.

Ancak okulun eğitim düzeni Orta Çağ yapısındaydı. Ana öge teoloji üzerineydi. Trivium (gramer, mantık, retorik) ve quadrivium (müzik, matematik, geometri, astronomi) dersleri ağırlıktaydı.

Kopernik'in döneminde Avrupa eğitimi bunalım geçiriyordu. Aydınlanma Çağı'na doğru gidiş hızlanmıştı ve her yerde araştırma ruhu canlanmıştı. Bu canlanmada başı çeken hümanistler, bilim

adamları, filozoflar ve skolastik ya da Arap araçları olmadan, doğrudan orijinalinden okunan antik Yunan doğa bilimcileriydi.

Kopernik, dönemindeki bilim adamlarından biraz daha farklı olarak sınırsız bir merakla sahipti. Hemen her şeyle ilgilendi. Ancak bu konuda, hümanistlerin çoğu gibi biraz burnu havalandırdı. Yoksulluk onun için utanç verici bir durumdu. Toplumsal yaşamla uzaktan yakından ilgisi yoktu, siyaset hiç ilgisini çekmiyordu.

İtalya Kopernik için biçilmiş kaftandı. 1503 yılına kadar da Padova üniversitesinde hukuk okudu, ardından yüksek lisans için Ferrara'ya geçti. Ferrara, siyaset olarak çok cılız, ancak kültür alanında çok önemli bir kentti. Ancak tıp okumak üzere Padova'ya döndü.

Padova üniversitesi dünyanın en iyi tıp okullarından biri kabul ediliyordu. Üniversitede tıp teorik, pratik ve cerrahi olarak üçe ayrılıyordu. En saygın olanı teorik tıptı ve Kopernik de bu bölümü tercih etti. Burada İbni Sina, Galen ve Hipokrat'ın dersleri öğretiliyordu.

Üç yıl burada okudu. Diploma alıp almadığı ise bilinmiyor.

Kendine göre bir tek eksiği kalması: Din adamları kilise hukukunu iyi bilmek zorundaydı. Yeniden İtalya'ya döndü. Astronomi ile ilgilendi, matematik dersleri aldı ve eski Yunanca öğrendi, Platon felsefesini iyice özümsemi.

Aslında Kopernik ne tıp bilimi-

**Kopernik,
dönemindeki bilim
adamlarından biraz
daha farklı olarak
sınırsız bir merakla
sahipti. Hemen her
şeyle ilgilendi.**

le ne de hukuk ile ilgileniyor, ikisini de itici buluyordu. Her iki bilim dalından da diploma almayı reddetti.

Bilimle ilgileniyordu ve en büyük avantajı da kuşkucu olmasıydı.

İşte bu kuşkuculuğu astronomi ile ilgilenmesinde önemli rol oynadı ve belki de kendine kadar olan dönemdeki en büyük buluşu gerçekleştiren Güneş merkezli sistemi oluşturdu. Bu öylesine büyük bir düşünce değişikliği idi ki, kendisin-

Nikolaus Copernicus

Avrupa'dan uzmanları toplantıya çağırdığında, çağrılılar arasında Kopernik de bulunuyordu.

Reformlara karşı tavrı çok açıldı. Bu tavır, soyut düşünceler dünyasında rahat ve özgürce yaşayan, ama soğa taşar taşmaz tüyler ürperten hümanistlerin ve aristokrat düşün-

den sonra gelen tüm uzay bilimini temelden değiştirdi.

Artık Dünya uzayın merkezi değildi, böyle bilinecekti.

Katolik kilisesi hemen devreye girdi ve **“Kopernik kilisemizin bir evladı olamaz.”** fetvasını yayınladı.

Tam da bu sıralarda Kopernik, Yunancadan Latinceye çevirdiği **“Bir Skolastikin, Teofilaktos Simokrates'in Ahlakı, Köylü ve Aşk Mektupları”** adlı denemesini yayınladı.

Şöyle der bu kitap için Kopernik: **“Tideman Giese (Kulmsky piskoposu. Kopernik'in destekleyicisi ve en yakın arkadaşı) altı değil, tam otuz altı yıldır kendime sakladığım bu kitabı bastırmaya beni ikna etti.”**

Bu arada bilim dünyasında büyük bir astronom olarak ünü giderek yayılıyordu. 1514 yılında Papa X. Leo takvim reformuyla ilgili tüm

cenin tavrıydı. Kalabalığa güvenmiyordu; problemleri, münakaşaları, fanatizmin vahşi tutkularını, var olan tüm fikirlerin istismarını öngörüyordu. Tam da böyle olmuştu. Vicdan özgürlüğü için savaştan Protestanlık, sapkın görüşleri yüzünden insanları yakan Kalvin'i, tahammülsüzlükleri, despotizmi, bağınazlıkları ve benzer fenomenlerle Cromwell'i ve İngiliz Püritenleri doğurmuştu. Elbette er ya da geç düşünce kendini bulacak, çirkin fazlalıklarından arınacak, doğruya yönelecekti.

Kopernik, astronomi ile ilgili reform çalışmalarına İtalya'dayken başlamıştı. Antik doğa bilimcilerine göre gök cisimlerinin düzenli dairesel bir hareket içinde olması gerektiği düşüncesiyle, yıldızların hareketindeki var olan yanlışlarla bağdaşmak için ortaya

atılmış, sözde dış ilmekler ve sayısız çemberlerle, o döneme hakim olmuş Batlamyus sisteminin müthiş çelişkisi ve karmaşıklığı Kopernik'i çileden çıkarmıştı. Gök cisimleri düzenli dairesel bir harekete sahip olmalıydı, çünkü kutsal ve mükemmel şeylere düzen, intizam ve ahenk yaraşır, duraksamalar, sarsılmalar ve karışıklıklar ise hiç yakışmazdı. Doğayı, dönemin sadelik ve mükemmellik anlayışıyla bağdaştırma eğilimi sonunda ciddi bir karmaşıklıkla ve müthiş hantal bir astronomik sisteme yol açmıştı

Sunu söylemişti Kopernik: *“Dünyanın yaratılışıyla ilgili bana dânişilmiş olsaydı, her şey çok daha basit halledilirdi.”*

Kopernik döneminde atmosferle ilgili görüşler önemli ölçüde değişmişti. Orta Çağ karanlığından sonra, kuşku çağı da başlamıştı ve kuşkular bilim adamlarını ve onların aklını bağımsız çalışmaya doğru hızla itiyordu.

İlk Çağ felsefecilerinin görüşlerine doğru muhteşem bir dönüş vardı. O dönemin Pisagor, Filolas, Niketas, Anaksimandros, Platon, Herakleitos, Ponticus, Sisamlı Aristarkus, Heraclides Ponticus, Keldani Seleukos, Seneca, Aristo, Cicero vb. gibi doğa bilimcileri Güneş'in sabitliğini ve Dünya'nın onun çevresinde döndüğünü üstü kapalı veya açık savunuyorlardı.

Bu görüş, karanlık Orta Çağ ve kiliselerin baskısıyla tamamen değişmişti. Aydınlanma Çağı'na doğru

giden Dünya düşünce tarihi artık İlk Çağ doğa bilimcilerinin görüşlerine daha çok itibar eder olmuştu.

Antik çağ astronomisi Arap bilim insanları sayesinde yeniden doğdu. Avrupalılar da onların izinden gittiler. Kopernik döneminde, Batlamyus sistemi yeniden inşa edilmişti. Bununla birlikte güneş merkezli düşünce de canlandı. Aristarkus'un fikirleri Purbach, Regimontanus ve başka bir çok skolastik, hatta en iyi skolastik Thomas Aquinas tarafından dahi biliniyordu. Ancak Dünya'nın döndüğü fikri öylesine saçma görünüyordu ki kimse bunu ciddiye almadı. Yalnızca, Kardinal Cusa, XV. asırda bu fikri koruma altına aldı.

Kardinal Nicolas de Cusa

Ne yapabilirdi? Birikmiş gerçeklerin büyük kısmını red ve ihmal edilen düşünce açısından yeniden yorumlamak, var olan öğretilerin temellerini değiştirmek, başka bir deyişle, yeni bir sistem oluşturmak.

İşte Kopernik'in yapacağı da bu olacaktır. •

mumtazidil@butundunya.com.tr

Yaşamdan
Kesitler
Sema Erdoğan

Nutuk'u
Elle Yazan Hattat

Etem Çalışkan

O bir hat
sanatçısı,
ressam ve
gazeteci.

G ünün her dilimini aydınlık kabul eden, yazdığı her harfi güzel eyleyen yüreği yazısından güzel bir insan Etem Çalışkan. O bir hat sanatçısı, ressam ve gazeteci. Nutuk'u kaligrafik yazıyla yazacak kadar Atatürk sevdalısı...

Etem Çalışkan'la tanışanlar bilirler. Size hemen "Günaydın" der. Zaman belki gecenin bir vaktidir, afallarsınız.

"Bu bir dilektir, bir

duadır. Ben gündüz aydın demiyorum. Gün (aydın) diyorum ve gün 24 saat."

Etem Çalışkan 1928 yılında Toros Dağları'nın eteklerinde Mersin-Tarsus'a

30 km uzaklıkta Göçük Köyü'nde dünyaya geldi.

"*Mete Akyol ile Hürriyet Gazetesi'nde çalıştığımız dönemdi. 'Etem senin memlekete gidiyorum', deyince 'Bizim köye de uğra' dedim. Mete dönünce 'Etem o taşların arasından İstanbul'a çıkıp gelir*

mi, sen nasıl geldin?’ dedi.”

İşte o çok taşlık olan köyünde dedesinin öncülüğünde yapılan ilkokulda yeni yazı ile mezun olan ilk öğrencilerdendi.

“O zaman ilkokul 3 yıld. Tarsus’ ta teyzemin yanında tamamladım. Dediler ki ortaokul var. Resim kelimesini ortaokulda duydum, ilk resim öğretmenimi (Hasan Kavukçu) orada tanıdım ve ilk yağlı boyayı da öğretmenimden duydum.”

Tüm bu yenilikler o kadar büyük heyecandır ki...

“Çanta yok, kitapları koltuk altında taşıyoruz. Öyle kabartıyoruz ki... Koltuğu kabarmak var ya aynen öyle. Şapkam da var. Fransızca yeni dersi. Öğrendiğim Fransızca sanki ileri ders almış gibi aklımda.”

Resim öğretmenininin onunla ilgilenmesinden resim sanatına yatkın olduğunu anlar ama ensesine yediği tokadı da asla unutmaz.

“Bir yandan resim çiziyorum bir yandan ıslık çalıyorum. Unutmuşum derste olduğumu. Bir yediğim tokadı bir de öğretmenimin tanıttığı ve sonraki yıllarda hep kullandığım mürekkep markasını hiç unutmam.”

Sadece resmi değil yazısı da güzeldir.

“O yaşta dayımın dükkan tabelasını yazmıştım. Bir anda at arabalarını süsleyen biriyle

Nutuk’u her eline alışında Atatürk’e bir kez daha saygı duyduğunu belirtiyor. ▶

Ethem Çalışkan’ın hat eserlerinden bir örnek tanıştım. Toz boya, bezir ve neft yağını ondan öğrendim. Evde de yağlı boyalardan resimler yapıyorum. Bir gün eve geldim, evi boyamış diye teyzem bütün boyalarımı atmış. Ben de bu kez gizlice hayvanları bağladıkları alt ev dedikleri yerde çalışmaya başladım.”

Renkleri iyice tanıyıp, üstübeç kullanarak tonlarını da keşfettiği dönemde ortaokul bitmiştir.

“Dediler ki devamı var... Lise. Mersin’ de yeni açılan lisenin ilk öğrencilerinden biri oldum. Çok

verimli bir dönemdi. Güzel yazılarla tabelalar yaptım, sinema afişleri hazırladım. Halkevi sinemasının maaşlı afişçisiydim. Bir öğrenci için maaşlı olmak. O-ooo!... Sonra bir de öğrendim ki bir öğretmenin maaşı kadarmış.”

Kuvayi Milliye'nin komutanlarından olan dedesi çok çalışkandır, “Çalışkan” soyadını almıştır.

“Mustafa Kemal’ le görüşen bir insan. Tarsus’ta karşılaşırlar. Nasılsın Paşam dediğinde Atatürk’ün ‘Asıl paşa sensin’ dediği bir adam

Şapka meraklısı. Adana işi, Yaşar Kemal’e anılan modeli çok seviyor.

dedem. İlk yazım, ortaokul öğrencisi iken köyde evin ocağının üzerine yazdığım. ‘Kendini yenen insan kendini bilen insandır.’ Dedemin eksik olmayan misafirleri o yazıyı sorarlardı. O, gururlanır ikinci bir madalya kabul ederdi benim o yazımı.”

Çok yeteneklidir ama dalga geçtiği kadar başarılı bir öğrencidir.

“En büyük başarım iki sene- de bir sınıf geçmekti. Neden diye sorma. Acelem yoktu. Liseden sonra ne yapacağımı bilmiyordum ki. Yazı yazıyordum, resim yapıyordum, çevrenin ilgisi de beni ileriye itiyordu. Çünkü benim gibi başka bir öğrenci yoktu.”

Parmakla gösterilen bu öğrenci ortaokulun resim derslerini kaçırmaz. Öğretmen Hüseyin Sevim bir gün yazılı kağıtlarını gösterir.

“Yazılı sınavında ressamları sormuş. Öğrenciler de beni yazmışlar. Çok gururlandım tabii. Bir gün de bana sigara ikram etti. O sırada da zil çalınca, ‘Tarih dersinde yazılıız var.’

dedim. Şaşırıldı. ‘Sen öğrenci misin?’ diye sorup ‘Çık dışarı!’ diye kovdu beni.”

Aradan yıllar geçecek ve bu öğretmeni kendisinin yazı öğrencisi olacaktır. Sıra nihayet diplomaya gelir ama tek dersten takıntılıdır. Karar verecek kurulun toplantısından önce masaya bir karikatür bırakır.

“Karikatürde bir masa etrafında öğretmenleri ve

ortada diplomayı çizdim. Çizimlerde kendilerini gören öğretmenler ‘Etem’i seviyoruz’ diye bağurdular.”

İstanbul’da Güzel Sanatlar Fakültesinde öğrenci olur. İlk tanıştığı kişi olan Emin Barın’ın Türkiye’nin ilk ve çok önemli bir yazı ustası olduğunu bir yıl sonra öğrenecek, 35 yıl öğrencisi olacak, Anıtkabir’deki yazıtların yazılmasına yardım

edecek ve ölünceye kadar da bağımlı kesmeyecektir. Akademikinin ikinci yılında Yeni Sabah Gazetesi'nde fotoroman için fotoğraflar üzerine yazı yazar. Gazetelerin pazar eklerinde de yazıları ve çizimleri yayınlanır, Cumhuriyet Bayramı'na özel afişler hazırlar.

"1962'de

çalışmaya başladığım Akşam gazetesi ile başladı bu çalışmalar. Her 10 Kasım' da tam sayfa Atatürk çizimlerim yayınlandı. Bu komünist diye dedikodular da yapıldı. Neden? Atatürk'ü kalpaklı çizmişim. Bu Lenin kalpağı imiş. Oysa kalpak giyen Atatürk. Lenin de giymişse ne yapalım yani."

1969 yılında Akşam Gazetesi'nden ayrılır.

"Tazminat olarak pul verdiler. Param yoktu ama pulum vardı. Postanede de alıcıları varmış meğer. Ben düşük değerde onlara, onlar da kârıyla vatanışa sattılar."

Hepimizin bildiği imzalı bir Atatürk portresi var.

"Milliyet'e geldiğimin ilk yılında 1969'un 10 Kasım'ında yayımlandı. K' si kuyruklu olan imza çıkartma olarak da çok yaygın. Atatürk'ün attığı bütün imzaları inceledim. Kaligrafi olarak o kompozisyona hangisi uyuyor diye uzun uzun çalıştım. Atatürk'ün el yazısı ve imzalarının dışına kaçmadan kuyrukla

Çok beğenilen, ünlü Atatürk Portresi

tamamladım imzayı. Birinin kolunda birinin bileğinde birinin çantasında birinin arabasında... Benim yazımdan çok bu sevgiyle atan yüreklerin çokluğu beni ilgilendirir."

Ve, Nutuk...

"Yıl 1915.

Çanakkale Savaşları-Gelibolu. 57. Piyade Alayı Komutanı Mustafa Kemal son

kez siperleri kontrol ederken bütün duvarların yazılarla bezeli olduğunu görüyor. Askerler çamur, tebeşir, kömür ne bulmuşlarsa duygularını yazmışlar duvarlara. Çok güzel bir yazı görüyor ve yaverine yazıyı yazanı buldurtuyor. Mehmetçik hemen selam çakıyor. Atatürk, bazı sorular sorduktan sonra 'çık git buradan

"Benim yazımdan çok bu sevgiyle atan yüreklerin çokluğu beni ilgilendirir."

yeterince gönüllü var sipere girecek.' deyip gönderiyor. Bu bir komutanın savaşın saniyesinde bile bir güzel yazıyı seçip o güzel yazıyı yazan elleri tetikten kurtarıp kaleme yönlendirmesidir. O kişi benim de Emin hocamın atölyesinde

tanıştığım Hattat Macit Ayrıl' dır."

"Mustafa Kemal' i sevmek biraz da karşılık ister."

"Böyle düşünen bir lidere benim de bir borcum doğmuştur. Lafla,

Atatürk'ü severim olmaz. Nutuk'u yazmaya başlarken 'Yüce tanrım, bana Nutuk'u tamamlayana kadar hiç hastalık verme. Nezle bile olmayayım.' diye çok dua ettim. Duam da kabul oldu."

Nutuk'un basımı için o dönemin bankalarından "İnter Bank"la anlaşmıştır ama devlet el koyar.

"Bankayla yazılı bir sözleşme yoktu ama bir yazılı sözleşme hazırlanıp aynı koşullarda basımı yapıldı. Ve ben ne söyledimse hiç itiraz etmediler. Bunu kendime övünç olsun diye söylüyorum. Kültür Bakanı İstemihan Talay'la da görüştim."

2002'de 2 cilt 844 sayfa olarak 2000 adet basılan Nutuk nasıl yazıldı?

"Kaligrafiyi kamyş yerine çelik uçlarla yazdım. İnsanların hâlâ anı olarak istedikleri kavanozlarla uç toplandı. Uçları bir süre Almanya'da Münih'te yaşayan ressam arkadaşım Firuz Aşkın temin etti. Hatta 'Ne oluyor yiyor musun uçları böyle kutu kutu istiyorsun' diye dalga da geçirdi. Basılan Nutuk'tan armağan ettiğimde kolunu sıyırdı, 'bak tüylerim nasıl ürperdi' dedi. Kağıdı da çok aradım. Mürekkebi çok iyi emen bir kağıt olmalıydı."

Yaklaşık 3 yıl süren çalışmaya çok titizlendi ve çok özel bir bitiriş yaptı.

"Muhtaç olduğun kudret davarlarında asil kanda mevcuttur." nokta. Son harf R'nin bitişi uzantısı

Mustafa Kemal imzasının uzantısı şeklinde bitirdim. 10 Kasım'da saat 9'u 3 geçte son noktayı koydum. Ve 5 geçte de televizyonun karşısında ayağa kalktım saygı duruşunda bulundum."

Nutuk'un el yazması orjinalleri ne oldu?

"Pera Müzesi'ne verilmesi yönünde bir ışık yandı. Sonra gazeteci dostum Mete Akyol'un önerisiyle Başkent Üniversitesi'nde kalması için Prof. Dr. Mehmet Haberal ile görüştüm. Ben de Ankara'da kalmasını çok istiyordum. Aradan çok geçmeden Başkent Üniversitesi'nin Kurucusu Prof. Dr. Mehmet Haberal aradı. Nutuk'un orjinallerini alacaklarını söyleyince ben de 'haberim oldu' dedim. 'Nasıl' dedi? Kolay bir espri yaptım. 'Haberal'dan aldım haberi' diye. Karşılıklı güldük."

17 ciltten oluşan el yazması Nutuk'un orjinalleri Gazeteci Mete Akyol'un aracına yüklenir ve birlikte Ankara yolunu tutarlar.

"O ciltleri bir canlı yayınla Başkent Üniversitesi'ne teslim ettik. Haberal karşıladı bizi. O merdivenleri nasıl çıkıyoruz. Ben nefes nefeseyim ama kimseye hissettirmiyorum. Kalıcı olmasını sağlayacak yerin güvenli olması çok önemli. Çok mutluyum, içim rahat."

Emem Çalışkan dedesinden geçen genlerle ve aldığı soyadı ile Çalışkan'lığına devam ediyor. Çağrılı hiçbir yere erinmiyor, sanatını sürdürüyor ve sevdiriyor.

semaerdogan@butundunya.com.tr

Kültür ve Sanat Dünyasından
Tekin Özertem

Sanat, Kültür ve Eğitim

Çıkıp da şu Şehr-i İstanbul'un Taksim Meydanı'na, meydanın ortasında da bir iskemlenin üstüne; yerlisi, yabancı-sı insanları toplasam çevreme: *“Ey ahalî! Duyun, dinleyin! Duyduk, duymadık demeyin. Yapışık üçüz kardeşler gibidir sanat, kültür ve eğitim; biri olmadan diğerleri var*

olabilemez!” diye başlasam şöyle yüksek perdeden söze. *“Sanatsız, kültürsüz, eğitimsiz bir toplumdan söz etmek olası değil...”* diye de sürdürsem anlatıp neden öyle olamayacağını İngilizin Londra'sının Hyde Park'ındaki gibi... *“Delî midir, nedir?”* diye gülüşenleri, dediklerimi anlamasalar da sey-

Hyde Park'ta "Speaker's Corner"
adındaki söylev alanında bir konuşmacı

"muz olur mu?"
derseniz, olabilir derim. Çünkü kültürler durağan değil, değişme ve etkileşime açık. "Kanit?" derseniz, **kanıt:** Park, sözcüğü! Bu sözcük nasıl gelip yerleşmişse dilimize belki İngiliz'in bu adeti de bir gün çıkıp geliverir bize de...

re duranları saymazsak ne yapar, ne düşünür çevremde toplanan, konuştuğum dili konuşan insançıklar? Kaçı kulak verip de ciddiye alır söyleyip söyleyeceklerimi?

Aslında olası değil böyle bir şey yapmak benim ülkemde. Cesaret ister. Deli derler, kaçık derler, insana. Hadi, derler; hadi **Mazhar Osman**'a!¹ Aslında bunda şaşacak pek bir şey yok. Çünkü bu bir kültür meselesi ve bizim kültürümüz buna yatkın değil. Kültür diye toplulukların / toplumların geliştirdikleri birbirlerinden farklı yaşam biçimlerinden söz etmekteyim. Bu yüzden, **"İngiltere'de öyle de neden bizde böyle"** deyip endazeyi² şaşırılmamak lazım. Hoş, Londra'da da her istediğin yerde çıkıp söylev veremezsin öyle ulu orta. Böyle bir şey yapacaksan **Hyde Park**'a gideceksin. **"Ama bizim neden bir Hyde Park'ımız yok? Gün gelir, bizim de bir Hyde Park gibi bir parkı-**

Kültürlerin değişimi olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönlü: Olumsuz değişim yozlaşma. Toplumların özünü oluşturan değerlerin korunamayıp yitmesi. Bilimin, bilginin ve sorgulamanın gereğince önemsenmemesinin sonucu. Olumlu değişim ise mevcut yaşam biçiminin özünü yitirmeksizin bilimin ve bilginin katkısı ile zenginleşerek gelişmesi. Her iki oluşumda eğitim ve sanatın etkisi büyük. Biri olmadan diğerlerinin var olabilmesi asla mümkün değil diye Taksim Meydanı'nda iskemle üstüne çıkacak kadar dellenmem bundan. Çünkü sanat, kültür ve eğitim toplumların vazgeçilemez üst yapı kurumları. İnsanın var olmadığı yerde nasıl ki kültürden söz edilemezse, sanat ve eğitiminden de söz etmek mümkün değil. Fakat sanat ve eğitimin var olabilmesi için önce kültürün oluşması gerek. Her ikisi de birer kültür ürünü.

Eğitimin amacı bireylerde ve

giderek toplumlarda gerekli ve yararlı kalıcı davranış değişikliği/değişiklikleri oluşturmak. Bu amaca ulaşmanın yolu da bilgi. Bilgili, bilgilendirilmiş olmak tek başına eğitilmiş olmak anlamına gelmiyor. Bunun için edinilen bilginin / bilgilerin kalıcı davranış değişikliğine dönüşmesi gerek. Kırmızı ışıkta durulması gerektiğini bilenlere değil, bilip de durup yeşil yanmasını bekleyenlere; hırsızlığın, dolandırıcılığın, yalancılığın doğru bir davranış olmadığını bilenlere değil; bilip çalmayan, dolandırmayan, yalan söylemeyenlere diyoruz eğitilmiş diye.

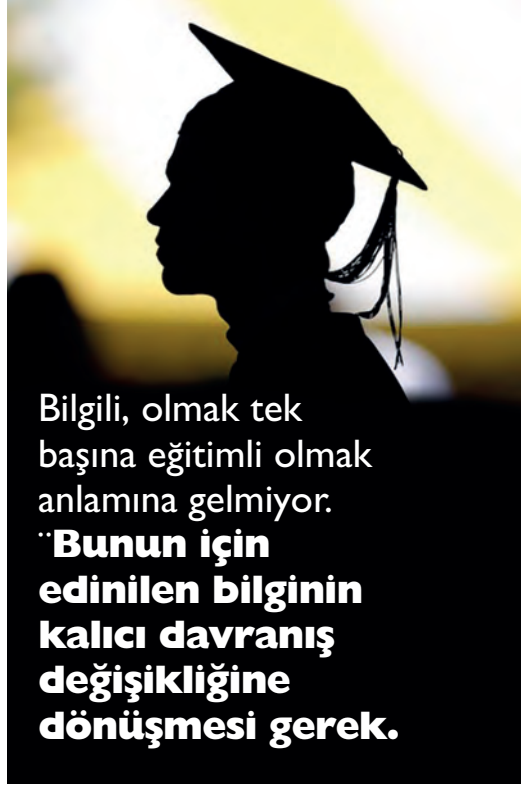
İnsanlar, içine doğdukları toplumlar tarafından o toplumun devamlılığını sağlayacak örf, adet, inanç, kurallar vb. gerekli bilgiler öğretilerek eğitilirler. Eğitim, ilkel olsun gelişmiş olsun tüm toplumlar için böyle bir şey. Ailede başlayıp, bireyin yakın çevresi ve giderek topluma katılıp bütünleşmesi ile sürüp gider. Gelişmiş toplumlarda aile içi eğitimden sonra okul öncesi ve okul eğitimi /örgün eğitim devralır bu görevi. İnsanlık tarihi boyunca bu hep böyle olmuş.

Kanıtı: günümüze ulaşan kil tabletler. Bu kültürel miras sayesinde biliyoruz bundan beş bin küsur yıl önce Sümerlerde örgün eğitimin varlığını, okullarında aynı derslerin okutulduğunu. İnancın,

Sümerliler daha sonraki tüm uygarlıkları etkilemiş zengin bir kültürel mirasa sahipti

düşünceyi/ düşünmeyi baskıladığı kültürlerin sürdürülemezlikleri yok oldukları da o kültürlerin tarihlerinin tozlu sayfalarında yazıyor. İnsanlığın, modern filozofinin babası

Bilgili, olmak tek başına eğitilmiş olmak anlamına gelmiyor. Bunun için edinilen bilginin kalıcı davranış değişikliğine dönüşmesi gerek.

Descartes'tan³ başlayarak inanç, düşünce ve bilgiyi birbirinden ayırıp, bilgiyi önceleyip, mevcut bilgi birikimini geçmiş ile kıyaslandığında inanılmayacak kadar kısa bir zaman dilimi içinde yüz binlerce kez katlayıp, yeni

bilgi ve buluşlarla bugüne ulaştığı da yadsınması olanaksız bir gerçek.

Geçmişte düşüncenin ve sorgulamanın baskılanması görevi (!) kimi toplumlarda eğitim görevini yürüten dini kurumlar ile din adamları, kimi zaman da insanların inançlarını şahsi ve sınıfsal çıkarları için istismar eden dindar görünümlü yönetici sınıflar tarafından üstlenilmiş. Din /inanç,

Bireyler ve toplumlar ancak laik eğitimle düşüncenin özgürleşmesi sayesinde farklı olanı düşünüp hayal edebilmeyi başarabiliyorlar.

olanı, olması gerekeni düşünüp hayal edebilmeyi başarabiliyorlar.

Sanatın vazgeçilmezliğinin sırrı da burada saklı. Kültürlerin, yönetenler ve inanç bezirganları tarafından düşünceye ve sorgulamaya kapatıldığı karanlık çağlarda sanatçılar üstlenmişler her türlü baskı ve engele rağmen var olan ile var olması gereken arasındaki ayrımı; özleneni, arzu edilip duyumsananı düşünüp hayal edebilmeyi. İnsan-

lığın düşünsel ve duygusal evrimine uzanan yolu açık tutmayı sanat başarmış. Toplumlarının gelişmesinden rahatsız olan yöneticilerin sanat karşıtı tutum ve tepkileri bundan...

Aydınlanma Çağı'nın Descartes gibi öncülerinden Spinoza⁵ bakın bu

geçmişten günümüze insanoğlunun vazgeçilmezi. Aidiyet duygusu ve gereksiniminin en güçlü dayanağı. Ama tek bir öğretiye bağlı kalmak, yaratıcı düşünceyi baskılamak zekayı öldürdüğü için mevcut ile yetinmek de kaçınılmaz oluyor. Bu yüzden yaratıcı düşüncenin ve sorgulamanın yaşamımızda kendine yer açabilmesi, bir başka deyişle “İnsanlığın Kurtuluşu”⁴ eğitimin laikleşmesi ile mümkün olabiliyor. Çünkü bireyler ve toplumlar ancak laik eğitimle, düşüncenin özgürleşmesi sayesinde var olandan farklı

konuda ne diyor: **“Bir hükümet söz özgürlüğünü ne kadar kısımaya çalışırsa, ona o kadar karşı konur; bu karşı çıkış elbette açığı gözlerce değil, iyi eğitimin, sağlam ahlakın ve erdemnin daha özgür yaptığı kişilerce olur. Hakikat diye inandıkları görüşlerin, yasalara karşı suç olarak kabul edilmeleri kadar insanların hoş göremeyecekleri şey yoktur. Bu gibi durumlarda, yasalara nefretle bakmayı ve hükümete karşı elinden geleni yapmayı saygıdeğer hareketler olarak düşünürler.”** Demiş, değil de diyor dememin nedeni

söylediklerinin aynen bugün için de geçerli olması.

Bir toplumun sağlıklı olabilmesi ve devamlılığı ancak toplumu oluşturan bireylerin bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı olması ile mümkün. Bu da topluma katılan yeni üyelerin, çocuk ve gençlerin iyi eğitilmeleri ve çok yönlü gelişimlerinin sağlanması ile mümkün. Eğitim kurumlarının görevi bu: çocuk ve gençlerin toplumsallaşmasını, toplumsal ve kültürel değerleri kazanmasını sağlamak. Toplumun yapısını geliştirici, ileriye taşıyıcı, eleştirici düşünme becerisi kazandırmak. Sanat ve kültürü önemsetip desteklemek.

Eğitimin ve eğitim kurumlarının tersi amaçlar için kullanılabileceği gerçeğini göz ardı etmeme görevi de aydınlara düşüyor. Cumhuriyetimizin her şeye rağmen bugüne ulaşmasını borçlu olduğumuz en önemli dayanağının 1924 yılında kabul edilip yürürlüğe konan **Tevhid-i Tedrisat / Öğretim Birliği Kanunu** olması da bundan...

İdeal bir toplum düzeni mümkün mü? Bu soru felsefe biliminin temel konularından biri olagelmış çağlar boyu... Sofistler, nihilistler ve anarşistler ideal bir toplum düzeninin mümkün olamayacağını savunmuşlar. Liberaller, böyle bir düzenin eğitim özgürlüğü; sosyalistler de toplumsal eşitlik sağlanarak gerçekleştirilebileceğini...

Adaleti temel alan sosyal hukuk devleti anlayışını benimseyenler de özgürlüğün olmadığı yerde eşit-

likten, eşitliğin olmadığı yerde özgürlükten, dolayısıyla ideal toplum düzeninden söz etmenin mümkün olamayacağını...

Sanat, kültür ve eğitimin yapışık üçüzler gibi birbirlerine gereksinimi olduğunu anlatabilmek için delleniş Taksim Meydanı'nda iskemlenin üstüne çıkıp söylev verme "**halet-i ruhiyeme**" gelince: Nedeni bu tür görüş alışverişlerinin yeterince ve gereğince geniş kitleler tarafından yapılamıyor olmasının çaresizliği... Başta üniversitelerimiz olmak üzere ilgili sivil toplum kurum ve kuruluşların gelecekte asla affedilmeyecek bu konudaki duyarsızlıkları... Eğitimin ülkemizde yaz boz tahtasına dönmesinin, üniversite, lise mezunu binlerce, on binlerce, yüz binlerce gencimizin işsiz, bir işe yaramaz durumda bırakılmış olmasının acısı...

Bugünlerde gündemimizde yine eğitim konusu var. Dilerim hiç olmazsa bu kez gereğince, toplumun her kesiminden temsilcilerin katılımı ile enine boyuna tartışılır. Neredeyse yarım yüz yıldan bu yana hem aileler, hem çocuklar için işkenceye dönüşen eğitim karmaşasına son verilir.

Unutulmaması gereken; eğitimin amacının insanların ve toplumun mutluluğu olduğu... •

tekinozertem@butundunya.com.tr

1- Ord. Prof. Dr. Mazhar Osman, 1884 -1951, Türkiye'de ilk modern ruh sağlığı hastanesini kuran Türk hekimi, ruhi ve sinir hastalıkları uzmanı. 2- Eskiden kullanılan, altmış beş santimetre boyunda bir uzunluk ölçüsü. Ölçü. 3- René Descartes, 1596 - 1650 4- Henrich Wilhelm van Loon, The Liberation of Mankind! İnsanlığın Kurtuluşu, Çeviri: Nivit OSMAY 5- Baruch Spinoza 1632 -1677

Anne Babalarla Başbaşa
Nilay Karatosun

HAYALLER HAKKINDA ŞEHİR EFSANESİ

Hayaller niçin çoğu zaman tikanır ve hayal etmekten vazgeçeriz? **“Gerçekçi ol, Bulutlardan aşağı in, Gerçek dünya ile tanış...”**

Hayaller hakkında en çok duyduğumuz efsane, hayal kurmanın güzel ancak insanı gerçeklerden uzaklaştırdığıdır. Mantıklı, gerçekleştirilebilir hayaller kurmaya zorlanırsınız.

Oysa şu anda sahip olduğumuz her icat hayaller sayesinde gerçekleşmedi mi?

Tarih boyunca insanlar “imkânsız” mümkün kıldılar.

Elektrik, açık kalp ameliyatı, cep telefonları, uçak ve daha neler neler...

Hayaller, her sabah sizi heyecanla yataktan kaldırır ve canlılıkla, coşkuyla güne başlamanıza sebep olur.

İmkânsız hayaller, modern dünyanın günlük doğal yaşamı içinde.

O halde icatlar nasıl oldu?

Hayal ederek.

Hayaller icatlardan çok daha fazla. Hayaller bu yaşamda yaratmak ya da deneyimlemek istediğimiz şeyler... Ne kadar küçük ya da ne kadar büyük olduğu hiç fark etmez.

En büyük hayaliniz dünyayı gezmek olabilir ya da kız arkadaşınızla ayda bir saat baş başa vakit geçirmek olabilir... En çok satan kitap yazarı olmayı, ya da günde yarım saat günlük tutmayı hayal edebilirsiniz... Çocuklarınızı üniversiteye göndermek ya da NBA'de basket maçı seyretmek. Ailenle çok yakın bir ilişki içinde olmak, ya da günde 100 TL kazanmak...

Hayaliniz ne olursa olsun onlar sizin için önemlidir. Hayatınıza kattığınız

bir tattır. Her sabah sizi heyecanla yataktan kaldırır ve canlılıkla, coşkuyla güne başlamanıza sebep olur.

Hayaller hakkındaki şehir efsanesinden kurtulmanın ve fanteziden gerçekleşen hayallere ulaşmanın tek yolu harekete geçmektir. Hayale ulaşmak için çok küçük bir adım olsa dahi, adım atmak esastır.

Hayaliniz günde yarım saat günlük tutmaksa belki önce haftada üç güne başlayabilir, ya da kitap yazmaksa ilk paragrafı kurgulamakla ya da ana hatlarını çıkarmakla başlayabilirsiniz. Ailenizle harika bir ilişkiniz olsun istiyorsanız birlikte paylaşabileceğiniz anlar yaratmaya başlamaya ne dersiniz?

Unutmayın ki yaşam kim olduğunuzu keşfetmek değil, kim olmak istediğinizi yaratmaktır. En yaratıcı süreç, hayal etmektir.

Bugün, sizi hayallerinizi listelemeye davet etmek istiyoy-

rum. Büyük ya da küçük bir hayal hiç farketmez. Önce yaratın ve sonra bu hayale ulaşmak için küçük bir adım planlayın ve onu yapın.

Sadece yapın...

Aynı şeyi çocuklarınızla yapmaya davet ediyorum. Kendileri ve yaşamları için neler hayal ediyorlar? Liste yapınlar. Onların gerçekten ne istediklerini düşünmelerine ve hayatları için bir vizyon yaratmalarına fırsat verin. Vizyon, yaşamda insana bir amaç verir ve yol gösterir. Kim olmak istediklerini, kendileri ve hayatları için ne yaratmak istediklerini bir cümle ile ifade etsinler. Bu cümle onları ne kadar heyecanlandırıyor?

Bir sonraki adım olarak, hayalleri gerçekleştirmenin sırrının harekete geçmek olduğunu paylaşın

çocuklarınızla. Hayali gerçekleştirmenin yolu küçük adımlar atmaktır. Adımlar hayali fikirden gerçeğe dönüştürür. Adım atmazsak hiç bir şey olmaz. Hayal şu anda çok büyük ve ulaşılamaz gibi gözükebilir. Ancak hayali gerçekleştirmenin yolu küçük parçalara bölmek ve küçük adımlar atmaktır.

Kocaman bir fili nasıl yersin? Her seferde küçük bir lokma ile...

Her küçük adımla hayaline bir adım daha yaklaşırsın. Hayallerinin gerçekleşmesi için onlara nasıl destek olabileceğinin yollarını birlikte araştırın ve küçük adımlar belirleyin. Ve vazgeçmeyin...

Biri hayal etti, fikir üretti, fikrine inandı ve gerçekleşmesi için adım attı.

Hayal dünyasına hoşgeldiniz!

nilaykaratosun@butundunya.com.tr

UZUN ÇİZGİ

Öğretmen sınıftaki zeki fakat kıskanç öğrenciye: "Niçin arkadaşlarını çekemiyor, onların yaptıklarını bozup kavga ediyorsun?" diye sordu.

Öğrenci, bir süre düşündükten sonra, "Çünkü onların beni geçmelerini istemiyorum" dedi. "En iyi ben olmalıyım."

Öğretmen, masasından kalktı, eline bir parça tebeşir aldı ve yere 15 cm. uzunluğunda bir çizgi çaktı, kıskanç öğrenciye bakarak,

"Bu çizgiyi nasıl kısaltırsın?" dedi.

Öğrenci bir süre bu çizgiyi inceleyip içinde çizgiyi birçok parçaya bölmek de olan birkaç yanıt verdi.

Öğretmen, yanıtları kabul etmedi ve yere ilkinden daha uzun bir çizgi çaktı.

"Şimdi birinci çizgi nasıl görünüyor?" diye sordu.

Öğrenci utana sıkıla,

"Daha kısa" diyerek başını öne eğdi.

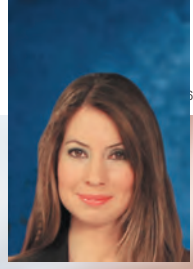
Öğretmen bu yanıt üzerine öğrencisine şunları söyledi:

"Bilgini ve yeteneklerini artırarak kendi çizgini uzatman, rakibinin çizgisini bölmeye çalışmaktan daha iyidir..."

Neler Olmuyor ki Dünyada

Sezin San Sungunay

1 Dünyada Obezite Tehlikesi

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütüne sunulan raporda, 2030 yılına kadar dünya nüfusunun üçte birinin obez olabileceği uyarısında bulunuldu. Raporda , dünya genelinde beslenme konusunda mevcut eğilimlerin, gelecek 20 yıl içinde daha da kötüleşeceği vurgulandı. Rapora göre, anne ve çocukların kötü beslenmesi, insan yaşamının kısalmasını sigara, hava kirliliği, sıhhi temizlik gibi sorunlardan daha fazla etkiliyor.

2 Uzayda Mikrop Var mı?

Japon bilim insanları,

dünya dışında mikrop bulunup bulunmadığını belirlemek için araştırma başlattı. Uluslararası Uzay İstasyonu'ndan gelen özel cihazdan elde edilen bulgular da bilim insanlarına teslim edildi. Kesin sonuçlar gelecek yıl elde edilecek. Mikrop varlığının tespit edilmesi durumunda, yaşamın dünyaya başka bir yerden gelme ihtimali sorgulanmaya başlanacak.

3 Doğal Yaşam Alanları Yok Oluyor

Dünya Koruma Derneği'nden bilim insanları yeryüzünün yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan vahşi yaşam alanlarının onda birinin son 20 yılda yok edildiğini açıkladı. Kaybın Güney Amerika ve Afrika'da yüksek seviyede olması da dikkat çekiyor. Çalışmalar ormanları yok eden en önemli faktörün ise insan etkisi olduğunu ortaya koydu.

4 Uzay İstasyonları Parçaları Dünyaya Çarpacak

Çin'in, Tiangong-1 (Cennet Sarayı) adlı ilk uzay istasyonunun parçaları dünyaya düşecek. Gobi Çölü'ndeki uzay merkezinden yapı-

lan açıklamada, insansız istasyonun görevini tamamladığı ve atmosferdeki bazı parçaların 2017 yılının ikinci yarısında dünyaya çarpacağı belirtildi.

İstasyonun bazı parçaları ise uzayda yanarak yok olacak. 29 Eylül 2011 tarihinde fırlatılan istasyon, beş yıldır uzayda görev yapıyordu. 10.4 metre uzunluğundaki araç, 3.35 metre çapında ve 8506 kilogram ağırlığına.

5 Kafatasına Yüz Giydirdiler

Perulu bilim insanları, ülkenin kültürel ikonlarından Sipan Efendisini yüzlendirdi. Arkeologların gün yüzüne çıkardığı 2000 yıllık kafatası parçaları üzerinde yapılan çalışmalar 1987 yılında başladı. 3 boyut teknolojisinin de kullanılması sonucu Sipan Efendisi'nin görünümü netleşti. Sipan Efendisi'nin, Peru'nun kuzey bölümünde Milattan Önce 200 ile Milattan Sonra 700 yılları arasında varlığını sürdüren Moche Medeniyeti'nin ilk imparatoru olduğu sanılıyor.

6 Yaşlanma Karşıtı Marmelat

Yaşlanmaya karşı kremlerin içinde bulunan “yalancı iğde”nin Türkiye’de marmelatı yapıyor. Moğol hükümdarı Cengizhan’ın askerlerinin de, enerji depolamak için tükettiği söylenen yalancı iğde Erzurum’un Uzundere ilçesindeki kadınlar tarafından dağlardan toplanarak marmelatı yapıyor. Yalancı iğde’nin yüksek oranlarda A, C ve E vitaminlerine sahip olduğu biliniyor.

7 Reklam Engelleme Yazılımlarına Yoğun Talep

Reklam engelleme yazılımları ve eklentilerine olan ilgi günden güne artıyor. Yapılan araştırmalar, kullanım oranlarının dünya genelinde 198 milyondan 220 milyona

çıktığını gösteriyor. Bu artış son bir yılda gerçekleşti. Uzmanlara göre; 2017 yılı içerisinde dünya genelinde 300 milyondan fazla kişi reklam engelleme yazılımları kullanmaya başlayacak.

8 Dünyada En Sıcak Dönem Yaşanıyor

Dünyanın farklı yerlerinden elde edilen yüzey sıcaklıklarının ve karbondioksit ölçümlerinin kullanıldığı araştırmada, dünyanın gelecekte ne kadar ısınacağıyla ilgili tahminlere yer verildi. Sonuçlar, dünyanın son 120 bin yılın en sıcak dönemini yaşadığını gösterdi. Dünya iklim bilim uzmanları, 100 yıl sonunda yüzey sıcaklığı artışının 2 derecenin altında olması gerektiğini söylüyor. Bunun için fosil kaynaklı yakıtların aşamalı olarak kullanımının azaltılması gerekiyor.

9 Pangolinlerin Nesli Tehlikede

Nesli Tehlike Altındaki Yabani Canlı Türlerinin Ticaretine İlişkin Uluslararası Sözleşme Konferansı Güney Afrika’da yapıldı. Yoğun olarak ticareti yapılan pangolinlerin

durumu da konferansta ele alındı. Pangolinler, dünyanın pullarla kaplı tek memelileri. Ancak son on yılda, bir milyonun üzerinde pangolin doğal hayatından koparıldı. Nedeni ise pullarının, geleneksel Çin tıbbında, aşırı sinirlilik, histerik ağlamalar, felç ve emzirme sorunu gibi çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde kullanılıyor olması. Karıncayıyen türü olan pangolinler Asya ve Afrika da bulunuyor.

10 Çalınan Van Gogh Eserleri Mafyadaymış

Amsterdam'daki Van Gogh müzesinden 7 Aralık 2002'de

çalınan ve paha biçilemeyen iki Van Gogh eseri İtalyan mafyasında bulundu. İtalyan mali polis ekipleri, Napoli bölgesinde uluslararası kokain ticaretine yönelik baskınlar düzenlemişti. Yapılan operasyonda, mafya örgütü Camorra ile ilişkili bir grubun elinde olan iki Van Gogh eserine de ulaşıldı. Grubun, Van Gogh'un 2002 yılında Amsterdam'daki müzeden çalınan "Scheveningen Plajı" ile "Nuenen Kilisesi", eserlerini karaborsadaki kokain ticareti karşılığında satın aldığı tespit edildi.

İspanya'da Toplu Mezar

İspanya'nın Valladolid kentinde, diktatör General Francisco Franco tarafından iç savaş sırasında infaz edilerek öldürülen, 200 kişinin iskeletlerinin gömülü olduğu bir toplu mezar bulundu. Uzmanların tahminine göre, ülke genelinde buna benzer 2 binden fazla toplu mezar keşfedilmeyi bekliyor. 1936-1939 yılları arasında süren iç savaş sırasında 'kaybolan' yaklaşık 100 bin kişinin, infaz edilerek gizlice gömüldüğü tahmin ediliyor. •

sezinsan@butundunya.com.tr

Gezdikçe Gördükçe
İzlen Şen Toker

Maggiore Gölü'nü
taçlandıran
Borrromeo
Adaları

İtalya'nın kuzeyi ile İsviçre'nin güneyini buluşturan **Maggiore Gölü**'nde, **Stresa** ve **Verbania** kentleri arasında yer alan üç ada, gölü taçlandırarak güzelleştiren değerli taşlar gibi... **İsola Bella-Güzel Ada**, **İsola Madre-Anne Ada** ve **İsola Pescatori-Balıkçı Ada**, 17. yüzyıldan sonra uzun bir süre Milano'lu soylu **Borrromeo** ailesine ait olduklarından bu adalara **Borrromeo** adaları da deniyor.

Ben de pek çok turistin yaptığı gibi **Stresa**'dan günübirlik kombine bir tur bileti alıp, üç adayı sırayla gezerek geri dönecek olan tekneye biniyorum. Küçük tekne önce gölün masmavi sularında yemyeşil bir nokta gibi duran **İsola Madre**'ye yanaşiyor. İskeleden yürüyüp taş merdivenlerden çıkınca adanın tamamını kaplayan bahçeye giriyorum. Orman gülleri, kamelyalar, bambular, palmiye, okalip-tüs, manolya, narenciye, meyve ve zeytin ağaçları, morsalkımlar, begonviller ve nilüfer çiçekleriyle süslü bahçede tavus kuşları,

papağanlar ve sülünler de özgürce dolaşiyor. Ağaçların oluşturduğu minik tünellerden, farklı renklerde yaprakları olan çeşit çeşit ağaçların ve rengarenk çiçeklerin arasında geçiyorum. İki büyük ağacın gölgesindeki taş banka oturup ağaç köklerinin toprağı nasıl kucakladığını izliyorum. Kıyıdaki küçük limanın yanında durup martıları, gölün kıyısındaki Verbania kentini ve arkasındaki dağları seyrediyorum. **Borromeo** ailesi bir zamanlar 8 hektarlık bir kaya parçası olan adayı önce bir bostana sonra narenciye bahçesine dönüştürmüş. 1800'lerin başında

bugünkü İngiliz tarzı Botanik Bahçesi'ni oluşturan dekoratif ağaç ve bitkiler dikilmiş. 1826'da seralar yapılmış, 1858'de aileye ait küçük kilise inşa edilmiş. Adanın en yüksek bölümü olan güney kıyısında yer alan ev ise 1500'lerin başında **Kont Lancillotto**

Borromeo'nun evi olarak yapılmış ve 1978'den itibaren odaları Borromeo ailesinin farklı evlerinden gelen eşyalarla döşenmiş. Müze gibi gezilen evin önündeki büyük servi ağacı, 2006 yılında adaya zarar veren kasırganın etkisiyle yerinden söküldüğü için metal halatlarla sabitlenerek yeniden köklendirilmeye çalışılmış. Resim, heykel, mobilya ve çeşitli eşyaların sergilendiği pek çok odası bulunan evin en dikkat çekici bölümleri neoklasik tarzdaki kukla tiyatrosu, ahşap, porselen ve kumaştan yapılmış kuklalar ve cehennemi anlatan bir sahnenin canlandırıldığı tiyatro odası...

Fransız yazar **Gustave Flaubert**'in deyimiyle dünyadaki cennet olan bu adadan sonraki durağım **İsola Superiore** de denilen **İsola Pescatori** oluyor. Yaklaşık 50 kişinin yaşadığı bu ada, küçük limanı, etraftaki tekneler ve balıkçı lokantaları ile eskiden olduğu gibi bugün de tipik bir balıkçı adası görünümünü koruyor. Adanın biraz daha yüksek olan iç kısmındaki dar bir sokağın etrafına sıralanan evlerin giriş kapıları, zaman zaman yükselen göl sularının neden olduğu

sellerden korunmak için göl tarafına değil, bu sokağa açılıyor.

Tekneden inince kıyıdaki yoldan gölde yüzen kuğu ve ördeklerin; hediyelik çanta, kemer, fular, yün ve kaşmir giysiler satan standların; **“Besame Mucho”** şarkısını çalan akordiyonunun, ağlarını tamir eden balıkçıların, çamaşır asılı balkon-

ların yanından yürüyorum. Adanın ucundaki çakıllı plajın yanındaki parkta bir banka oturup, suyun içinde kalan ağacın dallarından bir suya bir dallara

neşeyle uçup duran serçe grubunu ve göldeki balıkçılları izliyorum. Kıyıdaki bir lokantada öğle yemeği yedikten sonra adanın diğer tarafından yürüyerek **San Vittore** kilisesinin yanından yeniden iskeleye geliyorum.

Bu kez tekne beni kuzeye doğru yol alan bir gemiye benzeyen **Isola Bella**'ya getiriyor. İskelenin arkasındaki meydana yürüyerek geminin burnunda yer alan Barok stilindeki **Borromoe Sarayı**'na

Isola Bella

giriyorum. Saray ve arkasındaki İtalyan tarzı, kat kat terasları olan görkemli bahçesi kıyıdaki küçük evlerin yanından geçip adanın diğer tarafına doğru uzanarak geminin arkasını oluşturuyor. Giriş katı ve birinci katta yer alan büyük salonlarda bazıları mermer üzerine yapılmış olan, bir kısmı **Rubens**, **Titian**, **Paolo Veronese** ve **Van Dyck** gibi ressamalara ait yüzlerce resme ek

olarak heykeller, mobilyalar, halılar ve çeşitli eşyalar sergileniyor. 200 yıllık ahşap bir saray ve ada modelinin sergilendiği katın altında yer alan kabuklar, çakıllar ve pembe mermerlerle denizaltı gibi dekore edilen bodrum katında da 3000 yıllık fosilleşmiş bir tekne sergileniyor. **Borromeo** ailesinin bu adaya sahip olan fertleri de sarayın ziyarete kapalı olan ikinci ve üçüncü katlarında yaşıyor. Binanın içinden teraslar, çiçek tarhları, heykeller ve havuzlarla etkileyici manzaralar sunan bahçe

bölümüne geçiyorum. Burada da beyaz tavus kuşları dolaşiyor. Bahçeden çıkınca kıyıya doğru uzanan sokaklardaki hediyelik eşyalar satan dükkanlar ve kafelerin arasından yürüyerek iskeleye gelip **Stresa**'ya dönmek için kalkan tekneye biniyorum. Ben adadan uzaklaşırken bahçenin en yüksek terasında geminin yelken direğiymiş gibi göğe uzanan tek boynuzlu at

heykeli de giderek küçülüyor. Temiz havayı içime çekiyorum. Bahçedeki güller arasında yürürken aklıma gelen **Mevlana**'nın "**İnsanlar güller arasında dikenler bulunmasından şikayet edeceklerine dikenler arasında güller yaratıldığına şükretmelidir.**" sözünü hatırlayıp böyle güzel bir gün geçirdiğim için şükrediyorum. •

izlensen@butundunya.com.tr

Aylin Abla'dan Öğütler
Aylin Yengin

Evinizdeki Gerçek Tarçın mı?

■ Yararlarından söz etmeye başlamadan önce, tarçın konusunda dikkate almanızı istediğim bir nokta var. Piyasada ya da marketlerde rastladığınız çoğu tarçın, “gerçek” yani (*Cinnamon Verum* ya da *Cinnamomum Zeylancium*) değil.

Tarçın sandığımız şey, aslında Çin Tarçını olarak da bilinen Kavasya'dır. Kavasya, içinde büyük miktarda antikoagülan (kanın pıhtılaşmasını önleyen) maddeler içerdiğinden, yoğun miktarda tüke-

tildiği takdirde karaciğerinize zarar verebilir. Tarçın çubuğu satın alırken, ikisini birbirinden ayırt etmek çok daha kolaydır. Oysa toz halinde satın almaya kalkıştığınızda gerçek tarçını diğerinden ayırmak zorlaşır.

Sahte

İşte farkı fark edebilmeniz için bazı püf noktaları:

- Tarçın daha açık kahverengiye çalar, Kavasya ise pas rengini andıran kızılımsı bir tona sahiptir.

- Tarçın, rulo haline getirildiğinde bir sürü ince katman oluşturan çok ince ve kâğıtımsı bir dokudadır. Kavasya çubuğu ise daha kalındır ve sadece birkaç katmandan oluşur.

- Tarçın daha hassastır; sert ve öğütülmesi zor olan Kavasya'dan çok daha kolayca ufalanır.

- Tarçının çok daha hafif ve tatlı bir aroması vardır, Kavasya'nın kokusu ise daha keskin ve güçlüdür.

- Tarçın, Kavasya'ya oranla çok daha pahalıdır ve piyasada bulmak daha güçtür.

- Her şeye rağmen, ikisinin arasında, besin değeri açısından çok da korkunç farklar olmadığını bilmekte yarar var.

İkisinin arasındaki farkı fark edebilmeniz için çok büyük miktarlarda tüketmeniz gerekir.

Gerçek

Şimdi sıra geldi yararlarına:

1 Beyin gücünüzü artırmak için kullanın

Araştırmalar, tarçın koklamanın bilişsel işlevleri ve hafızayı güçlendirdiğini kanıtlamıştır. Odaklanma gücünüzü artırdığınızda, kullanmanız

gereken yegâne baharat tarçındır. Yanınızda bir tarçın çubuğu taşımayı alışkanlık haline getirin ve arada sırada kokusunu içinize çekin.

Bir seçenek de, her sabah bir kaşık tarçın tozunu kahvenize ya da mısır gevreğinize eklemek – bu şekilde güne zinde başlamış olursunuz ve gün boyunca da uyanık kalır, konsantrasyon sorunu yaşamazsınız.

2 Evinizin kokusunu değiştirin: Potpurininin içine katın

Kuru potpurininin içine birkaç damla tarçın özü yağı atın ve hepsini küçük bir kâsenin içine koyup, tercihen güçlü hava akımı olan bir köşeye, mutfağa, kapı girişine ya da kalorifer peteklerinizin üzerine yerleştirin ve kokusunun bütün eve yayılmasına izin verin. Odanıza doluşan hafif tarçın kokusu size hem rahatlatma, hem de ferahlatma duygusu verecektir.

3 Kolesterolünüzü düşürmekte kullanın

Beltsville Beslenme Alışkanlıkları Araştırma Merkezi tarafından yaklaşık 40 gün süreyle, bir grup hasta ile yürütölen bir çalışmada, her hastaya günde bir çeyrek çay

kaşığı kadar toz tarçın verildi. Araştırmacılar, çalışmaya katılan hastaların trigliserid, kolesterol ve LDL (kötü) kolesterol düzeylerinde gözle görörlür bir düşüş saptadılar.

4 Güveleri uzaklaştırın

Tarçın, bir türlü dolapları-nızdan çıkmak bilmeyen güveleri uzaklaştırmak için ideal bir çözüm-dür. Üç dört adet tarçın çubuğunu kırın, yarım bardak karanfil tanesi ve yarım bardak da tane karabiberle karıştırın. Küçük keselere bu karışımdan birer yemek kaşığı kadar doldurun ve kesecikleri gerek giysi ekmecelerinizin içine yerleştirin, gerekse kıyafet dolabınıza asın. Güvelere kolayca veda edin!

5 Diyabet tedavisinde kullanın

Beltsville Beslenme Alışkanlıkları Araştırma Merkezi ayrıca diyabet hastaları konusunda da bir araştırma yürüt-tü. Bu çalışmada, diyabet hastalarına toplam 40 gün boyunca, her gün bir çeyrek çay kaşığı tarçın verildi ve çalışmanın sonucun-da, şeker

hastalarının kan değerlerinde yüzde 30'a varan bir düşüş tespit edildi. 2007 yılında Doğurganlık ve Kısırlık Derneği tarafından yayınlanan bir başka çalışmada ise, araştırmacılar katılımcıların yarısına tarçın özü, diğer yarısına da plasebo (ilaçmış gibi verilen fonksiyonsuz madde) verdiler. Sekiz haftanın sonunda, kendilerine tarçın özü verilen kadınların insülin düzeylerinde, diğerlerine kıyasla büyük oranda düşüş gözlemlendi.

6 Kilo kaybını hızlandırır

Tufts Üniversitesi Beslenme Merkezinin yaptığı araştırmalar sonucu, insülin direncini azaltma konusundaki etkisi

nedeniyle, tarçının kandaki şeker oranını dengeleyen insülin kapasitesini tam üç katına kadar artırdığı ortaya çıktı. Bu nedenle, tarçın açlık hissini azalt-

mak ve canınızın tatlı çekmesine engel olmak kaydıyla, kolayca kilo vermenizi sağlar. Tarçın, özellikle kilo vermekte güçlük çeken şeker hastaları için son derece yararlı bir baharat.

7 Artrit ağrılarını azaltın
2008 yılında, Bio-organik ve Tıbbi Kimya dergisinde yayın-

lanan bir çalışmada, araştırmacılar tarçının kemik kırılmasını azalttığını ve dolayısıyla da kemik hasarını en aza indirdiğini keşfettiler.

9 Nezle ve soğuk algınlığını giderir

Bu, tarçının en çok bilinen özelliklerinden biridir, özellikle de Doğu Asya ve Avrupa'da. Nezle ve soğuk algınlığını tedavi için, özellikle zencefilele bir arada kullanılırsa büyük yarar sağlar.

10 Mide ağrısını geçirmek için kullanın

Mide ağrınız için bal ile tarçını karıştırın. Bu iki malzeme bakterilere ve mantarlara savaş açan maddelerle doludur ve bu sayede birden yandan mide ülserlerini tedavi ederken, bir yandan da mideye baskı yapan gazları azaltırlar. •

aylinyengin@butundunya.com.tr

İnsanlar Yaşadıkça
Mehmet Ünver

MÜZİĞİN ATLANTİK'İ GEÇİŞİ

Pop müziğin altın çağının başlangıcı ikinci dünya savaşının bitiminden sonraki rahatlama yıllarına denk gelir. Savaşların ardından batı dünyası yorgun, bezgin ve umutsuzdu.

Özellikle erkek nüfusun önemli bir kısmı o korkunç savaşlar nedeniyle yaşamını yitirmişti. Öte yandan geride kalanlar için yaşam çok zor da olsa devam etmeliydi. Bu nedenle insanlığın sarılacak bir şeye gereksinimi vardı. Yeni bir moral, yeni bir umut, yaşanan onca acıyı onlara unutturacak güzel bir şeyler... Ve savaş yorgunu insanlar sonunda aradığını müzik ve dans buldu.

Siyahi caz sanatçıları artık en kalburüstü yerlerde sahne alıyor ve savaşın toplum ruhunda açtığı yaraları neşeli veya hüzünlü notalarla iyileştirmeye çalışıyorlardı.

Ellili yıllarda başta Amerika olmak üzere İngiltere ve diğer batılı ülkelerde yeni şarkıcılar, müzik toplulukları ve yeni müzik akımları peş peşe dünyayı sarsmaya başladılar. Bunun en büyük nedeni; yaşanan trajedilerden sonra insanların duygularını ve düşüncelerini büyük kalabalıklarla en etkili yoldan paylaşmak ve yaşananları bir an önce unutmak arzusu-uydu. Özellikle popüler müziğin bu arzularını en kolay yoldan gerçekleştireceğini anladıklarında dört elle notalara sarıldılar.

Geçmişte, Amerika'nın güney eyaletlerinde yaşayan siyahilerin bir kaç enstrüman ve vokalle başlattıkları caz ve blues müziği bir süre sonra beyazlar tarafından ele alındı. Önce bu müzikler

daha kalabalık orkestralar ve daha geniş bir vokal çerçevesinde yorumlanmaya başlandı. Ardından bu müziği yalnızca siyahilerin değil dünyadaki tüm müzikseverlerin ilgi duyabileceği bir şekilde geliştirdiler. Evvelce beyazların işlettiği kulüplere alınmayan siyahi caz sanatçıları

artık en kalburüstü yerlerde sahne alıyor ve savaşın toplum ruhunda açtığı yaraları bazen neşeli bazense hüzünlü notalar sayesinde iyileştirmeye çalışıyorlardı.

Bir süre sonra genç müzisyenler bu işe el attı. Onların ortaya çıkması müzik piyasasına yepyeni bir enerjinin girmesini ve uzun süredir üzerlerindeki kasvetli havadan kurtulmak isteyen gençlerin yeni bir akıma dört elle sarılmalarını sağladı. Gençler kendilerini doğrudan anlatan,

Bob Dylan

Genç müzisyenlerin ortaya çıkması müzik piyasasına yepyeni bir enerjinin girmesini ve gençlerin yeni bir akıma dört elle sarılmalarını sağladı.

aradıkları sevgiyi, içlerinde kopan fırtınaları ve gelecek düşlerini herkesin kafasına sokacak şekilde bangır bangır bağırarak şarkılar istiyordu. Bunun en kolay yolu müziğin popülerleşerek seslerinin çok daha kalabalık kitlelere ulaşmasıydı. Savaş sonrasındaki doğum patlamasının ardından dünya nüfusu hızla gençleşmişti. Anne ve babalarının yaşadığı acıları yaşamaktan korkan gençler ise daha mutlu ve huzurlu bir dünyada yaşamayı arzuluyorlardı. Bunun sonucunda müziğe sarıldılar. Özellikle gençler arasında çabucak yaygınlaşmaya başlayan “pop müzik” akımı peş peşe müzik gruplarının piyasaya çıkmasını sağladı.

Bunlar arasında Beatles grubu, Avrupa’da büyük bir patlama yaptıktan sonra Atlantik’i geçip, Amerika’daki milyonlara ulaşarak efsane haline gelecek ilk gruptu.

Beatles, dört kafadar genç tarafından 1960 yılında kurulduğunda bunu kimse bilmiyordu elbette. Oysa Beatles’ın yarattığı müzikler tam da istenildiği gibi genç kuşakların doğrudan yüreklerine hitap ediyordu. Yaz aşklarını, dostlukları, yaşlı kuşakla aralarındaki iletişimsizliği ve dünyadaki adaletsizliği

Beatles, New York-JFK havaalanına indiğinde orada toplanmış olan on binlerce genç müzik tarihini değiştirmeye hazırdı.

anlatıyorlardı bağıra çağıra.

Gençlik bu müziği duyduğunda kıyametler koptu. Önce İngiltere ardından da tüm Avrupa gençliği onları bağırklarına bastı. Plakları milyonlar satıyordu artık. Oysa yalnızca Avrupa kıtasında kopartıkları fırtınalar Beatles’a yetmiyordu. Büyük bir genç nüfusuna sahip olan Amerika’ya ulaşmak ve oradaki milyonlarca genç avuçlarının içine almak asıl hedefleriydi. Üstelik o koca ülkede bu hedefi başarmak için çok doğru bir tanıtım ve heyecan yaratmalıydılar. Organizatörler ve tanıtım şirketleri hemen devreye girdi. Beatles’ın Atlantik’i geçip, Yenedünya’yı avuçlarının içine alma hedefini başarmak için büyük

planlar yapıldı. 7 Şubat 1964 günü Beatles elemanlarını taşıyan özel uçak Londra'dan havalandı. Amerika'daki sayısız radyo istasyonu bu gelişmeyi dakikası dakikasına takip ediyor ve dinleyicilerine duyuruyordu. Uçağın Londra'dan kalkışı, Atlantik üzerinde yaptıkları uçuş ve New York'a yaklaşımları dakikası dakikasına gençlere duyuruluyor, Beatles'ı karşılamak üzere havalanlarına gidecek olanlara plak, tişört gibi hediyeler verileceği bildiriliyordu. Bu kampanya o kadar başarılı oldu ki, uçak New York-JFK havalanına indiğinde orada toplanmış olan on binlerce genç müzik tarihini değiştirmeye hazır dılar.

Beatles grubu, 9 Şubat 1964 gecesi, Amerika'nın en çok izlenen televizyon programı olan Ed Sullivan Show'a çıktı ve milyonların yüreğini fethedecek şarkılarını söylediler. Yapılan bir araştırmaya

Beatles'in Amerika'daki televizyon programını çoğunluğu genç olan yetmiş milyon Amerikalı izlemişti.

göre, programı çoğunluğu genç olan yetmiş milyon Amerikalı izlemiş. Ayrıca o gece, Amerika genelinde gençler tarafından tek bir suç bile işlenmemiş. Çünkü hepsi evlerinde, heyecan içinde Beatles'ı izliyordu.

Bu olay pop müziğin Atlantik'i geçişi olarak bilinir. Beatles'ın öncülüğünü yaptığı Batı'ya göç olgusu sonraları başta Rolling Stones olmak üzere pek çok İngiliz müzik grubu tarafından denendi ve çoğu başarılı oldu. Aynı şekilde seksenli yıllara gelindiğinde, Boy George ve Duran Duran gibi İngiliz sanatçı ve gruplar da Atlantik'in öte yakasına geçerek o toprakların gençlerini müzikleriyle fethettiler. •

mehmetunver@butundunya.com.tr

KASIM AYI ÇÖZÜMLER SAYFASI

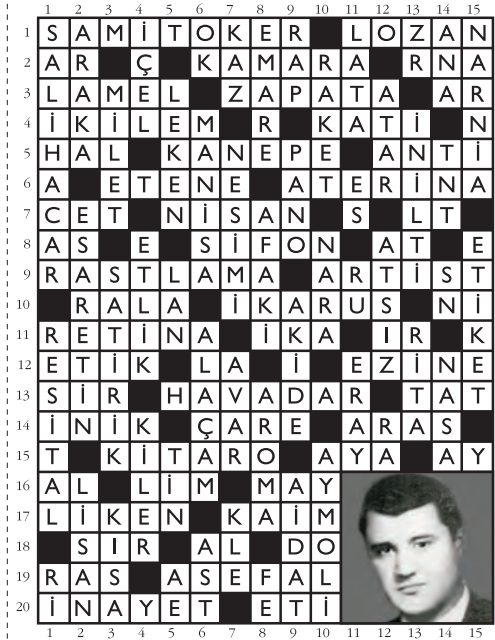
1-(c) Kandırmaca	6-(d) Sonuç, sayı	11-(b) Sayı boncuğu
2-(b) Torba	7-(c) Gösteri adamı	12-(d) Yumuşama
3-(d) Engel	8-(b) Aşama	13-(c) Yoğunlaştırılmış
4-(a) Geçici	9-(a) Özerklik	14-(a) Direnç
5-(b) Ses düzeyi	10-(c) Büyük, devasa	15-(a) Genelge

"Bilginizi Denetleyin"

- 1-(c) Kuzey
- 2-(b) Nazire
- 3-(c) Mersiyer
- 4-(d) Kayıkçı Kul Mustafa
- 5-(c) Evliya Çelebi
- 6-(d) Olimpiyat
- 7-(c) Romalılar
- 8-(b) Cahit Sıtkı Tarancı
- 9-(d) Hasan Tahsin
- 10-(b) Lidyalılar
- 11-(d) İstanbul Üniversitesi
- 12-(c) Çaka bey

Kare Bulmaca

YARININ BÜYÜKLERİ

Gönderi adresi:

Sedef Cad. 2446 Ada, 1. Parsel, A Blok, Kat: 3,

Da: 16, Ataşehir, 34750 İstanbul

e-posta: butundunya@butundunya.com.tr

(e-posta ile göndereceğiniz fotoğrafların 150 KB'den fazla olmamasına lütfen özen gösteriniz.)

Ülku Bilge Özbayram, Ankara

Beren İlke Özbayram,
Ankara

Zeynep Barut ve Hazal Kır, İstanbul

Ahmet Şen, İstanbul

Ahmet Arda Dalyancı,
İstanbul

Mustafa Aras Dalyancı,
İstanbul

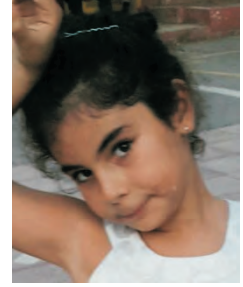
İdil Yılmaz, *Ankara*

Bade Çapa, *Muğla*

Mert Eren Arslan, *İzmir*

Bilge Deren Arslan, *İzmir*

Kerem Albayrak, *Gebze*

Damla ve Ege Aydın, *Bursa*

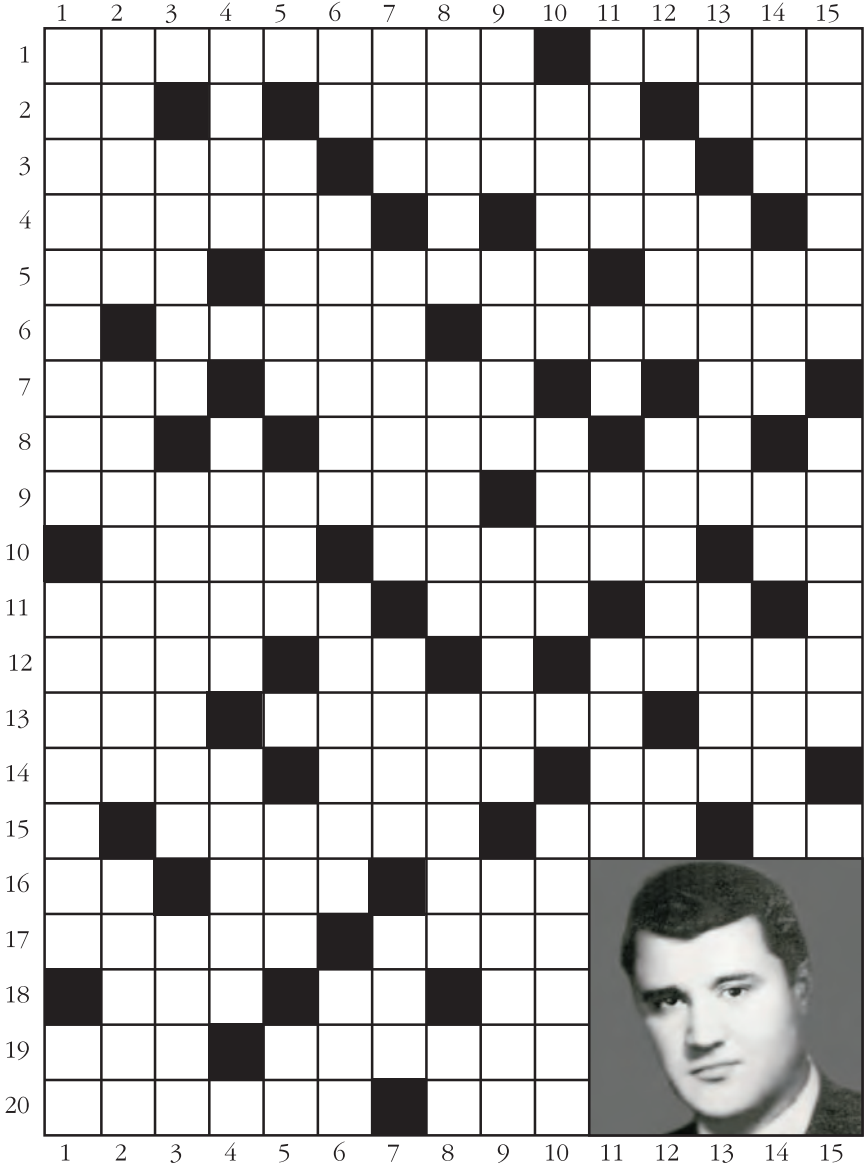
Fevzi Çağan Özbayram,
Ankara

Doruk Kaya, *Alanya*

Yalın Şimşek, *Antalya*

Bulmacanın çözümü 153. sayfadadır.

Bulmaca

Filiz Leloğlu Oskay

SOLDAN SAĞA:1-'Arif' (Fotografda g6r6len 6nl6 T6rk sanat m6ziği bestekarımız).- Birinci D6nya savağı sonunda T6rkiye B6y6k Millet Meclisi'nin İtilaf devletleri ile yaptığı ve mutlak galibiyetimiz ile sonuqlanan antlaşma. **2-**Bir alan 6l6s6 birimi.-Gemilerde barınılacak b6l6mlerden her biri.- Ribo n6kleit asidinin kısa adı. **3-**Mikroskop camlarından ince olanı.- 'Emiliano'(1910 yılında başlayan Meksika devriminin lideri).-G6zel sanat. **4-**Çelişki.-Kesin. **5-**Sebze ve meyvelerin toptan olarak satıldığı yer.- 6zerine farklı şekillerde hazırlanmış malzeme konmuş k666k ekmek dilimi.- Yapısına girdiği s6zc6đe olumsuzluk anlamı katan 6n ek. **6-**D6leşi.- G6m6ř balığının diğer adı. **7-**Ata.- Bir ay adı.- Litrenin kısa yazılışı. **8-**Bir takımın g6zde oyuncusu.- Pis su tesisatındaki kokuların yapmaı yayılmasını 6nleyen araç.- Satrançta bir taş. **9-**Tesad6f etme.- Oyunculuğu meslek edinmiş kişi. **10-**Eski dilde akılsız kadın.- Yunan mitolojisinde adı geçen kanatlı efsanevi karakter.-Nikelin simgesi. **11-**G6z6n bir tabakası.- Yapma, etme.- şarkı, t6rk6. **12-**Ahlaka uygun olan.- Bir nota.-Çanak kale'nin bir ilçesi. **13-**Yabancı bir soyluluk unvanı.- Havası bol ve temiz olan yer.- Lezzet. **14-**İnmiş durumda olan.- Derman.- Doğu Anadolu'da bir nehir. **15-**Asıl adı Masanori Taka- haşi olan d6nyaaca 6nl6 panfl6t virt66z6.- Avuç içi.- D6nyanın uydusu. **16-**Bir renk.- K666k bir limon t6r6.- 'şevkiye' (Cumhuriyet d6neminin ilk operetlerinden olan sanatçımız). **17-**Bir mantarla bir su yosununun ortak yaşamasıyla ortaya çıkan bitkilerin genel adı.- Ayakta duran, var olan. **18-**Bir amaca ulaşmak için kullanılan, başvurulan 6zel ve gizli y6ntem.- Hile.- Bir nota. **19-**Habeş soylusu.- Başi ya da başa benzer bir organı olmama durumu. **20-**Yardıml.-Hitit.

YUKARIDAN AşAĞIYA: 1-1927-2001 yılları arasında yaşamış olup 'Kuşların Ressamı' olarak bilinen resim sanatçımız.- Tek bir sanatçının tek bir çalđı ile verdiği konser.-Endonezya'nın plaka işareti. **2-**İri taneli bir bezelye t6r6.- '..... Bedeli' (Morgan Freeman'in başrol6n6 6stlendiği 6d6ll6 bir film.- Dil. **3-**Batı Anadolu'da bulunan antik bir kent.- Yergi ile ilgili, yergi niteliğinde olan.- Boyu, uzunluğu az olan. **4-**Bir ilimiz.- Ankara'nın bir semti.- Evlerde yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı oda, ambar veya dolap. **5-**Karda batmamak için ayağa takılan d6zenek.- Eski dilde hakikatsizlik.- Ruh.- Kuzey Avrupa 6lkelerinde kullanılan bir harf. **6-**İlkel bir silah.-Bir ilimiz.-Samsun'un bir ilçesi.- Ankara Sanat Tiyatrosunun kısa adı. **7-**Eti lezzetli bir k6mes hayvanı.- 14. y6zyılda yaşamış Azeri asıllı bir divan şairi.- Orta Avrupa'da yaşamış bir T6rk boyu.-G6reşte bir oyun. **8-**Belirti, iz.- G6zde g6z merceğinin bulunmaması.- G6zel ve hoş koku.- Demirin simgesi. **9-**Sert ritimle çalınan bir m6zik t6r6.- 6zerine bildiri tutturmak için hazırlanmış levha.-Ağızda zor eriyen bir şeker t6r6.- Dernek, kuruluş, kul6p 6yelerinin belli s6relerde, belli miktarlarda 6dedikleri para. **10-**Masa tenisi, tenisi gibi oyunlarda topa vurmamak için kullanılan saplı araç.- Sarhoş bağırması.- Kuyruk kısmı ay şeklinde olan bir akvaryum balığı. **11-**Dar ve kalınca tahta.- M6zikte durak işareti.- Eski dilde y6z.- '..... Canberk' (şairimiz). **12-**Argoda kızma, paylama.- Karaduman' (tiyatro sanatçımız).-Eski Mısır'da g6neş tanrısı. **13-**Zirkonyumun simgesi.- İnleme.- '..... Hayworth' (Gilda filmi ile 6nlenen ABD'li aktrist). **14-**Maksim Gorki'nin bir yapıtı.- Ç6k g6çl6 bir patlayıcı olan kimyasal bir bileşik.- Kalayın simgesi.- ABD uzay araştırmaları merkezi. **15-**'..... G6nl6kleri' (y6netmen Andrew Adams'ın bir filmi).- Yafta.

filizoskay@butundunya.com.tr

Satranç

Mustafa Yıldız

ŞAH ÇEKMEK

Yandaki konum, *Smyslov - Grigorian 1976* oyunundan alınmıştır. Sıra siyahta ve siyahlar e5 sürerek merkezdeki attan kurtulmak istiyor. **1... e5 2. Ad5!?** Smyslov, merkezde kalmış şahın diken üstündeki pozisyonunu açmak istiyor. **2... Ad5 3. ed5** Görüldüğü gibi e5 karesindeki açmaz ve c6 karesindeki zayıflık sonucu belirleyici olacak. **3... g6 4. Ac6** At kritik kareye oturdu. **4... Fg7 5. fxe5 Axe56. Axe5 Fxe5 7. Fh6** yine e5 karesindeki açmazın etkisini görüyoruz fil kıpırdayamıyor. **7... f6 8. c4 Şf7 9. Fg4** Bu kez kritik zayıf kare, e6. **9... Fc8 10. Fxc8 Kaxc8 11. Kxf6!** Son darbe şah çekerek geliyor. **11... Şxf6 12. Vg4! Ve6 ve Kf1** ikili tehdit **12... Vc5+ 13. Şh1 Şe714. Fg5+ Şf7 15. Kf1+ Şg716. Vd7** ve bitti. **1-0** Smyslov, zorlayıcı olduğu için şah çekmenin gücüne büyük önem veriyordu.

Koskela-Kardelen Cemhan, 2014 Norveç Olimpiyatı

Beyaz son hamlesinde Vb8 oynayarak açmazdaki fili tehdit ediyor ancak aynı zamanda kendi vezirini de korumasız bırakıyor. Smyslov'un neden önce şah çekme hamlelerinin gücüne önem verdiğini bu örnekte de göreceğiz. Siyah **1...Fc6 2.Vxf8 Kxg2 3.Şh1 Kg3** açarak şah çekiyor ve **4.Ke4** hamlesinden sonra kaybediyor. Şimdi pozisyonu yeniden bakalım:

1... Kg2! Şah çekme hamlesiyle başladığında neler oluyor göre-lim. **2. Şg2 Fc6!+** Gördüğünüz gibi b8deki korumasız figür bir anda boşta kaldı. (2.Şh1 Ke2! Fil korundu. Şah çekerek vezir kazanma tehdidi de sürüyor.) Botvinnik diyor ki "Taktik öğeleri görmekte zorlanıyorsanız klasik oyunları inceleyin. Botvinnik'in Smyslov'un Capablanca'nın Rubinstein'in oyunlarında bu taktik öğeler en sade ve en anlaşılır şekilde bulunmaktadır." (FM Serkan Yeke'nin, ÇALIŞTAY SONRASI - 1: RUS SATRANÇ OKULU'NUN SIRLARI adlı yazısından alınmıştır.)

3. HAYRİ ÖZBİLEN ANMA TURNUVASI

Eski TSF Başkanı Hayri Özbilen (1938-2013) anısına, 15-19 Ekim 2016 tarihlerinde Pendik Bosna Sancak Derneği salonlarında düzenlenen satranç turnuvasını 7 tam puanla Berkay Çelik kazandı.

Açılışta Bir Yanılsama

Bariş İpeçki – Ramil Allajov, Pendik, 2016

1.e4 e6 2.de d5 3.exd4 exd4 4.Fd3 Fd6 5.Af3 Ae7 6.0-0 0-0 7.Ag5? Erken, çok erken bir atak ve etkisiz bir tehdit. 7...Ff5 8.Fxf5 Axf5 (D) 9.Axh7?? Şxh7 10.Vh5+ Ah6 Atın h6'ya dönemeyeceği sanısı bir yanılsamaydı. Şimdi daha oyunun başı ama beyaz yine açılış kurallarına uymadığı için yenildiğini anladı. Disiplinli ve dikkatli rakibi karşısında biraz daha oynadı ve terk etti. 0-1

Bir Açılış Hatası Daha

Berke Güncan – Abdülmecit Kınataş, Pendik, 2016

1.e4 e5 2.Af3 Ac6 3.Ac3 Fc5? (D) (Capablanca'nın "Atlari fillerden önce çıkınız" sözüne de bir açılış kuralı olarak uymak gerekir: 3...Af6) 4.Axe5 Çok keskin bir karşılık. 4...Axe5 (4...Fxf2 5.Şxf2 Axe5 6.d4 Ac6 yolu da merkezi bırakır.) 5.d4 Fd6 6.dxe5 Fxe5 7.f4 Fxc3 8.bxc3 d6 9.Fd3 Vh4+ 10.g3 Vh3 11.Ff1 Vg4 12.Vd3 (12.Fb5+ c6 13.Vxd6 cxb5 14.Fa3 daha etkili.) 12...Ae7 13.Fg2 0-0 14.0-0 Ac6 15.h3 Vd7 16.g4 f6 17.Fa3 Ve8 (17...Kd8!?) 18.c4 b6? 19.e5! File büyük çaprazı açan bir sürüş. 19...Fb7 20.exd6 cxd6 21.Fxd6 Kd8 22.Fd5+ Şh8 23.Fxf8 Bu kalite kazancı oyunu kazanmaya yetti. 1-0

Açarak Atağa Yol Veren Son Sıra Zayıflığı

Hür Yasin – Devın Hışıl, Pendik, 2016

Siyah, eşitlik umarak vezirleri değiştirmek istiyor ama bu değişim onu aniden kötü konuma sokuyor. 26.Vxb3 Kxb3 27. Fxd7! Axd7 28. Axe5! Kxc1 29.Kxc1 Af8 Arka sıra matı tehdidinden dolayı beyaz at alınmıyor. 30.Kc8 Kb4 31.d6 (31.Ad7 ile at kazanmak yerine tutulamayan piyonu yükseltmek istiyor Yasin.) 31...f6 32.d7! Siyah, terk etti. 1-0

Bir Fotoğraf Bin Sözcüğe Bedeldir

Gönderi: ÖZİN ERDEMLİ, ANKARA

Bütün Dünya'dan Lise Öğrencilerimize **%50** indirim

Bütün Dünya tüm lise öğrencilerimize kaçırılmayacak bir fırsat sunuyor. Okumayı seven, dergisine düzenli olarak ulaşmak isteyen lise öğrencilerimizin ev adreslerine, Bütün Dünya'yı %50 indirimli olarak gönderiyor.

Bu fırsattan yararlanmak isteyen liseli öğrencilerimiz için abonelik çok kolay. Bir telefonunuz veya e-posta mesajınızla öğrenci

belgenizin fotoğrafını ileterek abonelik işleminizi başlatabilir, bir yıl boyunca Bütün Dünya'nızı her ay kapınızdan alabilirsiniz.

Bütün Dünya

Bütün Dünya Abone Servisi

Tel: (0506) 888 26 44

E-posta: abone@butundunya.com.tr

CEMAL TOLLU

1899'da İstanbul'da dünyaya geldi, Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğreniminden sonra Avrupa'ya gitti; Andre Lhote, Hans Hoffmann, Fernand Leger ve Gromaire gibi ünlü hocaların atölyelerinde çalıştı (1929-1932). Dönüşünde Güzel Sanatlar Akademisi'nde Leopold Levy'ye yardımcı ve Resim Bölümü şefi oldu.

Cemal Tollu aynı zamanda başarılı bir sanat yazarıydı. Yunan Mitolojisi ve Şeker Ahmet Paşa gibi kitaplarından başka, gazetelerde yıllarca haftalık eleştiri, inceleme ve denemeler yayımladı. 1968 yılında İstanbul'da yaşama gözlerini kapadı.

